

การวิจัยแบบมีส่วนร่วมของเครือข่ายวัฒนธรรมและชุมชน
ในการบริหารจัดการวัฒนธรรม
กรณีศึกษา “ประเพณีสวดด้าน วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร”

The Participating Management of the Locally Cultural Network
and Local Community Research:
“ Suoddan Ritual Case Study”

สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดนครศรีธรรมราช

งานวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจาก
สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม
ประจำปีงบประมาณ ๒๕๕๑

บทคัดย่อ

สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดนครศรีธรรมราช : การวิจัยแบบมีส่วนร่วมของเครือข่ายวัฒนธรรมและชุมชนในการบริหารจัดการวัฒนธรรม: กรณีศึกษาประเพณีสวดด้าน

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ (๑) เพื่อเสริมสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของวัฒนธรรมจังหวัดสวาทวัฒนธรรมจังหวัดและชุมชนในการบริหารจัดการแบบบูรณาการประเพณีสวดด้านให้คงอยู่อย่างยั่งยืน (๒) เพื่อหาแนวทางในการฟื้นฟูอนุรักษ์ประเพณีสวดด้านให้คงอยู่สืบไป กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการเสวนาเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบด้วย ผู้เชี่ยวชาญด้านวัฒนธรรม ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้นำชุมชน เครือข่ายทางวัฒนธรรม ศิลปิน นักวิชาการ และเยาวชนในพื้นที่จังหวัดนครศรีธรรมราช ใช้วิธีการเก็บข้อมูลด้วยเอกสารปฐมภูมิ ข้อมูลภาคสนาม และการสัมภาษณ์บุคคล การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาทั้งจากเอกสาร ตำรา จากการสัมภาษณ์ การจัดกิจกรรม จัดเวทีเสวนา ที่ได้บันทึกเสียง บันทึกภาพมารวบรวมเรียบเรียง แล้วจึงนำมาวิเคราะห์ตามประเด็นที่ศึกษาวิจัยและนำเสนอข้อมูลแบบพรรณนาความ มีภาพประกอบ

ผลการวิจัยสรุปว่า

๑. การมีส่วนร่วมของเครือข่ายวัฒนธรรมและชุมชนในการบริหารจัดการประเพณีสวดด้านในครั้งนี้ มีการส่งตัวแทนแต่ละสาขาร่วมแสดงความคิดเห็น ความเป็นมาของปัญหา และตั้งโจทย์เพื่อที่จะหาแนวทางในการฟื้นฟู อนุรักษ์ประเพณีสวดด้าน ซึ่งเป็นคำตอบของโจทย์การวิจัย และร่วมสร้างเครื่องมือ ได้ร่วมกันสร้างเครื่องมือในการวิจัย เตรียมคำถามสำหรับสัมภาษณ์ เพื่อนำไปสู่คำตอบที่ต้องการ และสุดท้าย มีเครือข่ายร่วมเวทีเสวนา แสดงความคิดเห็น แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ทำให้ได้แนวทางในการฟื้นฟู อนุรักษ์ประเพณีสวดด้านให้คงอยู่คู่เมืองนครอย่างยั่งยืน

๒. แนวทางในการฟื้นฟู อนุรักษ์ประเพณีสวดด้านให้คงอยู่สืบไปโดยได้ข้อสรุปว่า เห็นควรจัดทำเครือข่ายการศึกษาเชิงบูรณาการแบบคู่ขนาน โดยสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดร่วมสนับสนุนงบประมาณและบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถในการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น

และทางสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ซึ่งมีหน้าที่โดยตรงในการจัดการเรียนการสอนให้กับทางโรงเรียนในเขตพื้นที่อยู่แล้ว จะต้องมีการส่งเสริมและสนับสนุนอย่างจริงจังให้เกิดหลักสูตรท้องถิ่น ประเพณีสวดด้านในการเรียนการสอนในระดับประถมศึกษา และมัธยมศึกษา ผู้วิจัยเห็นว่าวิธีการดังกล่าวจึงจะสามารถสร้างประเพณีสวดด้านให้อยู่ตลอดไป

หัวหน้าโครงการ นางกฤษณา ตรีบันพฤกษ์
ประเภทสื่อ.....พิธีกรรม.....
ปีงบประมาณ ๒๕๕๑.....

ลายมือชื่อหัวหน้าโครงการ
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม

**The Cultural Office of Nakhonsithamrat Province: The Participating Management
of the Locally Cultural Network and Local Community Research:
“ Suoddan Ritual Case Study”**

The researching objectives are following:

1. For an encouragingly development process on the participating management of the locally Cultural Network and the Local Community in Nakhonsithamrat Province in order to retrieve an existing Suoddan Ritual as a lively sustainable ritual.

2. For an improving conservation provision on the Suoddan Ritual. The researching data is depended on an example of both a group discussion and a public hearing which come from the local people, the cultural experts, the local know-alls, the community leaders, the locally cultural network activists, the local actresses, the local actors, the local scholars, the local teenagers etc. The research is based on a primary data in the essence of the field-trip data and the personal interviews. To serve the researching target, a searching analysis has been come from a lot of existing recording documents, some textbooks, lot of the personal interviews records, some public hearings, some group discussions and plenty of pictures. Hence, the research will be a normative presentation with pictures.

Resulting conclusions of this Research

1. The participating management of the locally Cultural Network and the Local Community has shown in term of delegations attained to the group discussion and public hearing by giving not only a lot of valuable comments but also some problems and with theirs point of views. Moreover, the participants have asked a lot of great questions in order to find out the result of the developing and improving process or methods for the existing sustainable Suoddan Ritual. Furthermore, this resolution of the research has also provided the corporation researching method creation, the question preparation for the well interview, reaching the researching objectives. Finally, the group – discussion and public hearing have been provided a lot of worthily values such sharing comments, sharing knowledge

which bring up the well problem resolution so that the management process for development and conservation direction on the Suoddan Ritual will be eternity in Nakhonsithamrat Province.

2. For the improving and developing direction of the Existing Sustainable Suoddan Ritual on the researcher's view, the formation of participating management in the locally Cultural Network and the Local Community is essential and has to be urgently done along with the Office of Educational Nakhonsithamrat Area 4's corporations on various supporting aspects such as the budgeting support, personal support (a cultural expert) into a forming provision of a local educational cultural lesson. In addition, the Office of Educational Nakhonsithamrat Area 4 has fully responsibility on the educational task in this area. They have to seriously support, push up and work out this task in order provide the local cultural lesson of the Suoddan Ritual. The Office of Educational Nakhonsithamrat Area 4 should play a significant role and make sure that this lesson has been taught in both the primary school and the secondary school. Therefore, the existing of the lively sustainable Suoddan Ritual will be.

Supervisor MRS. KRITSAYA TRABUNPRUK Signature.....

Type folg media RITUAL Adviser 's Signature.....

Fiscal year 2551 Adviser 's Signature.....

กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยครั้งนี้ สำเร็จได้ด้วยดีจากความร่วมมือสนับสนุนของบุคคลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องหลายฝ่าย ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณพระเทพวินยาภรณ์ รองอธิการบดีมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาโสกราช พระครูสิทธิธรรมานุศาสน์ ผู้อำนวยการศูนย์บริการวิชาการ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาโสกราช และขอขอบพระคุณ นายสวัสดิ์ กฤตรัชตนันต์ ประธานสภาวัฒนธรรมจังหวัดนครศรีธรรมราช นายไพโรจน์ แก้วจันทานิติ วัฒนธรรมจังหวัดนครศรีธรรมราช นางกฤตษญา ตรีบันพฤกษ์ นักวิชาการวัฒนธรรม ๘ นางนพวรรณ รุจิภักดิ์ ผู้อำนวยการวิทยาลัยนาฏศิลป์นครศรีธรรมราช นางสาวนิตา ชุมนุมนักวิชาการวัฒนธรรม โครงการอบรมวิทยาลัยลัยลักษณ์ นางสาวสมศรี แสงแก้ว นักวิชาการวัฒนธรรม สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดนครศรีธรรมราช ตลอดถึงปราชญ์ชาวบ้าน นักวิชาการ ผู้นำชุมชน ศิลปิน ผู้สูงอายุ และผู้ที่เกี่ยวข้องซึ่งให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัยครั้งนี้เป็นอย่างดี

คุณค่าและประโยชน์อันเกิดจากการทำวิจัยฉบับนี้ คณะวิจัยขอมอบความดีให้แก่ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการวิจัยครั้งนี้ทุกท่าน ที่มีส่วนให้การวิจัยสำเร็จลุล่วงด้วยดี

คณะวิจัย

ธันวาคม ๒๕๕๑

สารบัญ

หน้า

บทที่ ๑ บทนำ	
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
วัตถุประสงค์	๒
ขอบเขตในการศึกษา	๒
วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า	๒
นิยามศัพท์	๓
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	๔
บทที่ ๒ การทบทวนวรรณกรรม	
แนวคิดการบริหารจัดการวัฒนธรรมท้องถิ่น	๕
การบริหารจัดการวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วม	๘
ความหมายของความเชื่อและประเพณี	๙
ประเพณีสวดค้ำยันวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร	๑๑
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๑๔
บทที่ ๓ ระเบียบวิธีการวิจัย	
รูปแบบการวิจัย	๑๗
ประชากรที่ศึกษา / กลุ่มตัวอย่าง	๑๗
เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา	๑๘
วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล	๑๙
แผนผังขั้นตอนกระบวนการวิจัย	๒๐
บทที่ ๔ ผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ	
ความมุ่งหมายของการศึกษาวิจัย	๒๑
วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า	๒๑
ผลการวิจัย บริบทชุมชน	๒๒
ประเพณีสวดค้ำยัน(สี่พื้นบ้าน)	๒๓
คุณลักษณะของประเพณีสวดค้ำยัน	๒๔
คุณค่าของประเพณีสวดค้ำยัน	๒๘

หน้าที่ของประเพณีสวดค้ำ	๓๐
กระบวนการสืบทอดประเพณีสวดค้ำ	๓๑
สรุปผลการวิจัย	
กระบวนการมีส่วนร่วมของเครือข่ายวัฒนธรรมและชุมชน	๓๖
แนวทางในการฟื้นฟูอนุรักษ์ประเพณีสวดค้ำ	๓๗
แนวทางในการส่งเสริมข้อมูลสู่ชุมชน	๓๘
ข้อเสนอแนะ	๓๙
บรรณานุกรม	๓๙
บุคลากร	๔๐
ภาคผนวก	
ภาพกิจกรรมประกอบโครงการวิจัย	
แบบสัมภาษณ์โครงการวิจัย	
สำเนาหนังสือเกี่ยวกับการดำเนินโครงการ	
ตัวอย่างบทสวดค้ำ	

สารบัญแผนภาพ

หน้า

แผนภาพที่ ๑ การวิเคราะห์คุณลักษณะของประเพณีสวดค้ำ	๒๔
แผนภาพที่ ๒ การวิเคราะห์คุณค่าของประเพณีสวดค้ำ(แนวตั้ง)	๒๘
แผนภาพที่ ๓ การวิเคราะห์คุณค่าของประเพณีสวดค้ำ(แนวนอน)	๒๙
แผนภาพที่ ๔ การวิเคราะห์หน้าที่ของประเพณีสวดค้ำ	๓๐
แผนภาพที่ ๕ กระบวนการสืบทอดประเพณีสวดค้ำ	๓๑

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความสำคัญของปัญหา

นครศรีธรรมราช เป็นเมืองโบราณเมืองหนึ่งในภาคใต้ที่มีความเจริญก้าวหน้าด้านศิลปวัฒนธรรม เป็นเมืองศูนย์กลางของพระพุทธศาสนาและการเมืองการปกครองในภาคใต้มานับพันปี มีชื่อเรียกแตกต่างกันหลายชื่อ เช่น ตามพราหฺมคติ ต้นมาลิกี ตามพราหฺมคติ และต่อมา เป็นเมืองนครศรีธรรมราชได้มีการพัฒนาเป็นเมืองท่าที่สำคัญ พุทธศตวรรษที่ ๑๗-๑๘ เป็นช่วงที่นครศรีธรรมราชมีความเจริญรุ่งเรืองสูงสุด ภายใต้การปกครองของราชวงศ์ศรีธรรมมาโศกราช ได้สถาปนาพระพุทธศาสนาลัทธิลังกาวงศ์ขึ้นอย่างมั่นคงในนครศรีธรรมราช มีการบูรณะพระเจดีย์องค์เดิมให้เป็นทรงระฆังคว่ำ อันเป็นศิลปะลังกา จนกลายเป็นศูนย์กลางวัฒนธรรม เป็นเมืองแม่แห่งวัฒนธรรมที่ได้ถ่ายทอดศิลปวัฒนธรรมไปยังหัวเมืองอื่น ๆ รวมทั้งสุโขทัย ปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิดความเจริญรุ่งเรือง น่าจะเนื่องมาจากการเป็นสถานีการค้าสำคัญของคาบสมุทรไทย เป็นจุดพักถ่ายซื้อสินค้าระหว่างตะวันออกกับตะวันตกที่ดีที่สุดในเวลานั้น ประกอบด้วยบริเวณหาดทรายแก้วอันเป็นศูนย์กลางของชุมชน มีการติดต่อค้าขายกับนานาชาติ เช่น จีน และโดยเฉพาะอินเดียซึ่งได้นำเอาพุทธศาสนาและศาสนาพราหมณ์เข้ามาเผยแพร่ในนครศรีธรรมราช อิทธิพลความเชื่อวัฒนธรรมด้านศาสนา วัฒนธรรมด้านการปกครอง และวัฒนธรรมด้านการละเล่น ทำให้เมืองนครศรีธรรมราชเป็นศูนย์กลางของพระพุทธศาสนา ได้มีการสร้างพระบรมธาตุเจดีย์และวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารเป็นศูนย์รวมของความเลื่อมใสศรัทธาของประชาชน วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร นอกจากจะเป็นบ่อเกิดความเชื่อต่าง ๆ ดังกล่าวแล้ว ยังเป็นบ่อเกิดของประเพณีสำคัญหลายประเพณี ได้แก่ ประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุ ประเพณีสารทเดือนสิบ ประเพณีตักบาตรรูปเทียน ซึ่งประเพณีดังกล่าวจะจัดทำขึ้นในวันธรรมสวนะหรือวันพระ โดยเฉพาะประชาชนจะรวมกลุ่มกันบริเวณฐานด้านใดด้านหนึ่งของพระบรมธาตุเจดีย์ เพื่อฟังเทศนา และระหว่างรอพระสงฆ์มาเทศน์นั้นจะมีประชาชนมาอ่านหรือสวดนิทานชาดก นั่นก็คือ “การสวดด้าน”

ประเพณีสวดด้านเป็นประเพณีที่จัดให้มีคนอ่านหนังสือร้อยกรอง (ชาวนครเรียกว่าสวดหนังสือ) ประเภทนิทานต่าง ๆ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นนิทานพื้นเมืองที่กวีพื้นเมืองแต่งขึ้น การอ่าน(สวด) ใช้ภาษาพื้นเมืองของชาวนคร และมีการสวดเฉพาะในวิหารคด หรือพระระเบียงรอบพระบรมธาตุเจดีย์ทั้ง ๔ ด้าน ประเพณีสวดด้านจะมีการสวดทุกวันธรรมสวนะหรือวันที่มีความสำคัญทางพระพุทธศาสนา โดยจะมีการสวดก่อนเวลาพระสงฆ์จะเทศนาหรือฉันภัตตาหารเพล

พุทธศาสนิกชนที่นั้รอกก็จะฟังการสวดด้าน เพื่อความสนุกสนาน แฝงด้วยคติธรรม ให้ผู้ฟังเกิดจิตใจสงบ และนำหลักธรรมคำสอนไปเป็นแนวทางการประพฤติปฏิบัติ แต่ปัจจุบันการสวดด้านจะมีเฉพาะวันที่สำคัญ ๆ เท่านั้น เพียงปีละประมาณ ๒-๓ ครั้งเท่านั้น ประเพณีสวดด้านกำลังจะสูญหายไปจากเมืองนครศรีธรรมราช

ด้วยเหตุผลดังกล่าวข้างต้นสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดนครศรีธรรมราช และสภาวัฒนธรรมจังหวัด ตระหนักในสำคัญดังกล่าว จึงได้กำหนดหาแนวทางในการฟื้นฟูอนุรักษ์ประเพณีสวดด้าน ให้ดำรงอยู่เพื่อสร้างคุณค่าให้สังคม ตามนโยบายของสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ที่มุ่งเน้นการบริหารจัดการวัฒนธรรม ด้วยการสนับสนุนให้วัฒนธรรมจังหวัดสภาวัฒนธรรมจังหวัดและชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ตามกระบวนการทัศน์ใหม่ ที่มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน ด้วยการเสริมสร้างความร่วมมือระหว่างข้าราชการในท้องถิ่นกับเครือข่ายวัฒนธรรมและชุมชนในรูปแบบการจัดการเชิงบูรณาการในทุกมิติของวัฒนธรรม ให้มีการสร้างกระบวนการทำงานแบบมีส่วนร่วมระหว่างผู้ปฏิบัติงานวัฒนธรรมในพื้นที่ ตลอดจนการนำองค์ความรู้ในชุมชนและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่เกิดขึ้นภายในชุมชน มาวิเคราะห์ สังเคราะห์ และบูรณาการกับความรู้จากภายนอกเพื่อนำไปสู่การพัฒนาตนเอง และชุมชนอย่างยั่งยืน (กระทรวงวัฒนธรรม, ๒๕๕๐)

๑.๒ วัตถุประสงค์

๑. เพื่อเสริมสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของวัฒนธรรมจังหวัดสภาวัฒนธรรมจังหวัด และชุมชนในการบริหารจัดการแบบบูรณาการประเพณีสวดด้านให้คงอยู่อย่างยั่งยืน
๒. เพื่อหาแนวทางในการฟื้นฟูอนุรักษ์ประเพณีสวดด้านให้คงอยู่สืบไป

๑.๓ ขอบเขตในการศึกษา

๑. ขอบเขตแหล่งข้อมูล

การศึกษาวิจัยครั้งนี้มุ่งเน้นการปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของวัฒนธรรมจังหวัดสภาวัฒนธรรมจังหวัดและชุมชนในการศึกษาประเพณี ความเชื่อ ในการสวดด้านของวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช

๒. ขอบเขตด้านเนื้อหา

ในการศึกษาครั้งนี้ คณะวิจัยมุ่งเน้นศึกษาเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมระหว่างเครือข่ายวัฒนธรรม และชุมชน เกี่ยวกับความเชื่อในเรื่องประเพณีสวดด้าน

๑.๔ วิธีการดำเนินการศึกษาค้นคว้า

การศึกษาค้นคว้าในครั้งนี้ เป็นการศึกษาวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยมีขั้นตอนในการศึกษา ดังนี้

๑. ขั้นสำรวจและศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง โดยการสำรวจและศึกษาเอกสารที่ให้ความรู้เกี่ยวกับเรื่องที่ศึกษาจากแหล่งเอกสารต่าง ๆ เพื่อใช้เป็นความรู้พื้นฐานในการศึกษาค้นคว้า
๒. ขั้นเก็บรวบรวมข้อมูล เก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่กำหนด โดยการสัมภาษณ์ บันทึกเสียง ถ่ายภาพประกอบ การจัดกิจกรรม และจากเวทีเสวนา
 ๓. ขั้นจัดทำข้อมูล นำข้อมูลที่ได้จากการสังเกต สัมภาษณ์เชิงลึก การจัดกิจกรรมและจากเวทีเสวนา มาตรวจสอบความสมบูรณ์ และเก็บข้อมูลเพิ่มเติมในส่วนที่ขาดความสมบูรณ์ตามเนื้อหาที่กำหนดไว้
 ๔. วิเคราะห์ข้อมูล โดยนำข้อมูลที่ได้จากข้อ ๓ มาวิเคราะห์ สรุปสาระตามขอบเขตของเนื้อหา
 ๕. นำเสนอผลการศึกษาวิจัย ด้วยวิธีพรรณนาวิเคราะห์มีภาพประกอบ
 ๖. ก็นข้อมูลให้ชุมชน นำข้อมูลจากการศึกษาวิจัย เผยแพร่ให้ชุมชน สถานศึกษา เพื่อร่วมฟื้นฟูอนุรักษ์ ส่งเสริมประเพณีสวดด้านต่อไป

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะ

ประเพณีที่เกี่ยวกับวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร หมายถึง การประเพณีปฏิบัติที่เกิดขึ้นเนื่องจากความเชื่อ ความศรัทธาต่อวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร และได้ยึดถือสืบทอดกันภายในวัดนี้ อันได้แก่ ประเพณีสวดด้าน

การสวดด้าน ประเพณีสวดด้าน พิธีสวดด้าน หมายถึง ประเพณีที่จัดให้มีคนอ่านหนังสือ ร้อยกรอง (ชาวนคร เรียกว่าสวดหนังสือ) ประเภทนิทานต่าง ๆ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นนิทานพื้นเมืองที่กวีพื้นเมืองแต่งขึ้น การอ่าน (สวด) ก็ใช้ภาษาพื้นเมืองของชาวนคร และมีการสวดเฉพาะในวิหารคด หรือพระระเบียงรอบพระบรมธาตุเจดีย์ทั้ง ๔ ด้าน จะมีการสวดทุกวันธรรมสวนะ หรือวันที่มีความสำคัญทางพระพุทธศาสนา

ศิลปินหรือผู้สวดด้าน หมายถึง ผู้ที่ทำหน้าที่สวดหรืออ่านหนังสือ(ร้อยกรอง) ให้ผู้ร่วมพิธีได้รับฟัง ผู้สวดจะเป็นบุคคลใดก็ได้ที่อ่านหนังสือได้คล่อง มีความสามารถในการสวด รู้จักเน้นเสียงรู้จักเอื้อน รู้จักเล่นลูกคอและรู้จักเล่นท่าทางประกอบในตอนที่กำลังเป็น เช่น การใช้สีหน้า การโยกตัวและการประกอบท่าทาง เป็นต้น ส่วนใหญ่จะเป็นนักแหล่ ครูมาลัย หมอทำขวัญนาค นายหนังตะลุง มโนราห์ หรือเพลงบอกสวดมาลัย

เครือข่ายวัฒนธรรม หมายถึงสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด สภาวัฒนธรรมจังหวัด/อำเภอ พุทธสมาคมจังหวัด วิทยาลัยนาฏศิลป์นครศรีธรรมราช

๑.๖ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑. วัฒนธรรมจังหวัด สภาวัฒนธรรมจังหวัดและชุมชน มีส่วนร่วมในการจัดระบบข้อมูลเกี่ยวกับประเพณีสวดค่านไว้เป็นลายลักษณ์อักษร ซึ่งคาดว่าจะประโยชน์ต่อการอนุรักษ์ ส่งเสริมฟื้นฟูประเพณี มิให้สูญหายไป ทั้งยังเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาค้นคว้าต่อไป

๒. ทำให้เข้าใจเกี่ยวกับสภาพทางสังคมและวัฒนธรรม อันเนื่องมาจากความเชื่อและประเพณีที่เกี่ยวข้องกับวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารของชาวบ้านในท้องถิ่นซึ่งสามารถนำข้อมูลที่ได้ไปใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานส่วนหนึ่งในการพัฒนาวัฒนธรรมของจังหวัดนครศรีธรรมราชได้ต่อไป

๓. เป็นการกระตุ้นเพื่อให้ผู้อ่านเห็นคุณค่าของการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อและประเพณีของประเพณีสวดค่าน วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารและเกิดที่จะสนใจศึกษาในเชิงลึกต่อไป

สื่อพื้นบ้านจะมีลักษณะที่บ่งบอก ในสองลักษณะคือ

- ในแง่ของเวลา สื่อพื้นบ้านจะมีอายุยาวนานและเป็นสื่อดั้งเดิม
- ในแง่ของพื้นที่ สื่อพื้นบ้านจะมีลักษณะเฉพาะถิ่นเฉพาะที่ แสดงให้เห็นถึงอัตลักษณ์ร่วมของแต่ละท้องถิ่น

การบริหารจัดการวัฒนธรรมท้องถิ่น

การบริหารจัดการวัฒนธรรมท้องถิ่น เกิดจากการวิเคราะห์สื่อพื้นบ้านในเรื่องของคุณลักษณะคุณค่า หน้าที่และกระบวนการสืบทอดร่วมกับการวิเคราะห์บริบทชุมชน หากการเปรียบเทียบต้นไม้เป็นสื่อพื้นบ้าน ดินก็จะเป็บริบทชุมชน ต้นไม้(สื่อ)แต่ละชนิดจะงอกงามบนดิน(บริบท)ที่ไม่เหมือนกัน ถ้าดินเปลี่ยนต้นไม้ก็จะเปลี่ยนแปลงตาม สื่อพื้นบ้านมีความสัมพันธ์กับท้องถิ่นหรือชุมชนโดยความสัมพันธ์แบบการทำหน้าที่ซึ่งกันและกัน เช่น ถ้าชุมชนเข้มแข็ง(หรืออ่อนแอ) ก็จะเอื้อ/ทำหน้าที่เสริม ให้สื่อพื้นบ้านเข้มแข็ง(อ่อนแอ)ตาม ในทางกลับกันหากสื่อพื้นบ้านเข้มแข็ง(หรืออ่อนแอ) ก็จะส่งผลให้ชุมชนนั้นเข้มแข็ง(หรืออ่อนแอ) เป็นเงาตามตัว

การวิจัยเกี่ยวกับสื่อพื้นบ้านก็ต้องดูบริบทของท้องถิ่นควบคู่ไปด้วย โดยต้องมีการวิเคราะห์ ดังนี้

๑.๑ การวิเคราะห์บริบทชุมชนหรือท้องถิ่น ประกอบด้วย

๑.๑.๑ อายุ / การก่อรูปชุมชน ซึ่งจะมีหลักการพื้นฐานง่าย ๆ ว่าหากชุมชนมีอายุยาวนานก็แปลว่าแนวโน้มสายสัมพันธ์น่าจะแนบแน่น และมีต้นทุนวัฒนธรรมมากมาย แต่ตรงกันข้ามหากเป็นชุมชนเกิดใหม่หรืออายุไม่มากนัก การต่อสู้กับแรงกระหน่ำจากภายนอกก็จะเปราะบางกว่า

๑.๑.๒ สภาพภูมิศาสตร์ชุมชน เช่น ถ้าเป็นพื้นที่อยู่ติดกับคลองหรือทะเล ชาวบ้านก็จะสร้างวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับการใช้ชีวิตดังกล่าว

๑.๑.๓ ลักษณะหมู่บ้านเปิดปิด กล่าวคือยิ่งหากชุมชนมีลักษณะเป็น สังคมที่ปิดต่อโลกภายนอกโอกาสที่จะอนุรักษ์ประเพณีท้องถิ่นเดิมก็จะไป ได้สูงแต่ถ้าชุมชนเปิด(อาทิมิถุนันต์ด่าน เป็นชุมชนแบบเมืองใหญ่) สื่อพื้นบ้านก็จะต้องต่อสู้เผชิญหน้ากับคลื่นลมก่อนข้างสูง

๑.๑.๔ อัตลักษณ์/ตัวตนชุมชน อัตลักษณ์หมายถึงการสื่อสารเพื่อแสดงออกว่าเราเป็นใคร เหมือนหรือต่างจากผู้อื่นอย่างไร การศึกษาอัตลักษณ์ชุมชนก็เพื่อค้นหารอยเชื่อมมาที่วัฒนธรรมท้องถิ่น เนื่องจากสื่อ/วัฒนธรรมพื้นบ้านเป็นช่องทางที่สื่อสารอัตลักษณ์ชุมชนได้ดีที่สุด

๑.๑.๕ ทุนทางสังคม อันได้แก่ระบบเครือญาติ บุคคล สายสัมพันธ์ต่าง ๆ ซึ่งจะเกี่ยวพันกับการสืบทอดและการต่อสู้กับความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ของสื่อพื้นบ้าน

๑.๑.๖. การเมืองและบทบาทของผู้นำ การศึกษาการเมืองและบทบาทของผู้นำจะมีประโยชน์อย่างมากต่อการจัดการวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วม โดยเฉพาะการค้นหาบุคคลหรือผู้นำที่มีแนวโน้มจะสนใจการมีส่วนร่วมทางวัฒนธรรม

๑.๑.๗ ความเชื่อชุมชน เนื่องจากสื่อพื้นบ้านเกือบทั้งหมด จะมีมิติความเชื่อ/ความศักดิ์สิทธิ์ หล่องเลียงอยู่ ฉะนั้นคณะวิจัยอาจต้องเริ่มต้นเก็บข้อมูลด้านความเชื่อชุมชนเป็นพื้นฐาน

๑.๑.๘ การสื่อสารและเครือข่ายการสื่อสารเป็นการวิเคราะห์เพื่อค้นหาเส้นทาง การไหลเข้าออกของข่าวสารในชุมชน ตลอดจนการประเมินความเข้มแข็งของชุมชน เช่น ถ้าชุมชนมีการไหลเข้าออกและตรวจสอบข่าวสารจากภายนอกได้ดี ก็แปลว่าน่าจะมีแรงปะทะต่อผู้กับโลกภายนอกได้สูง

การวิเคราะห์บริบทชุมชน ก็เพื่อประเมินสถานการณ์ชุมชนว่าเป็นชุมชนที่มีศักยภาพเข้มแข็ง ปานกลางหรืออ่อนแอ

๑.๒ การวิเคราะห์สื่อพื้นบ้าน การวิเคราะห์สื่อพื้นบ้านเพื่อจะให้เห็นถึง ลักษณะหรืออัตลักษณ์ บทบาทหน้าที่ คุณค่าและสามารถประเมินสถานการณ์ว่าสื่อพื้นบ้านมีสถานภาพอย่างไร วิเคราะห์ ดังนี้

๑.๒.๑ รู้จัก : การวิเคราะห์คุณลักษณะของสื่อพื้นบ้าน ว่ามีลักษณะอย่างไร เช่น สื่อพิธีกรรม จะต้องวิเคราะห์คุณลักษณะต่าง ๆ เช่น ประเภท ผู้เกี่ยวข้อง ระบบการแบ่งงานในพื้นที่ สิ่งของ เครื่องเช่น ขั้นตอนการดำเนินการ เนื้อหา ความหมาย จังหวะ เป็นต้น

๑.๒.๒ รู้ใจ : เป็นการวิเคราะห์ต้นไม้มุ่งคุณค่าของสื่อพื้นบ้าน โดยแบ่งเป็น แนวคิดและแนวนอน ดังนี้

๑.๒.๒.๑ แนวคิด ประกอบด้วย ราก/ต้น/ดอก/ใบ/ผล การวิเคราะห์ต้นไม้นี้ เพื่อให้เข้าใจคุณค่า/ความหมายของสื่อพื้นบ้าน จะมีทั้งส่วนที่มองเห็นเป็นรูปธรรมและไม่เห็นเป็นนามธรรม

๑.๒.๒.๒ แนวนอน ประกอบด้วย เปลือก/กระพี้/แก่น ใช้เปรียบเทียบ เพื่อให้เข้าใจการสืบทอดปรับตัวของสื่อพื้นบ้านว่าถ้าเป็นส่วนที่เป็นเปลือกหรือกระพี้ก็จะปรับเปลี่ยนได้ แต่ถ้าเป็นแก่นแล้ว จะต้องรักษาส่วนนี้ไว้เสมอ

๑.๒.๓ รู้ใช้ : การวิเคราะห์หน้าที่ของสื่อพื้นบ้าน สื่อพื้นบ้านเป็นสื่อที่ทำหน้าที่ต่าง ๆ ให้กับชุมชนท้องถิ่นมากมาย ทั้งในระดับบุคคล กลุ่ม และสังคม จึงต้องสกัดให้เห็นหน้าที่สำคัญของสื่อพื้นบ้านว่าทำหน้าที่อะไรบ้าง

๑.๒.๔ รู้รักษา : กระบวนการสืบทอดสื่อพื้นบ้าน จะต้องสืบทอดให้ครบทั้ง ๔ ด้านคือ S-M-C-R นอกจากนี้แล้วกระบวนการสืบทอดยังอาจเริ่มต้นจากการวิเคราะห์คุณลักษณะของสื่อพื้นบ้านชนิดนั้น ๆ แล้วสืบทอดคุณลักษณะต่าง ๆ ที่สำคัญให้ครบในขณะเดียวกัน เนื่องจากสื่อพื้นบ้านเป็นมรดกร่วมของชุมชน การบริหารจัดการวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมจำเป็นต้องให้การทำงานที่ร่วมกันครบเจ้าของวัฒนธรรมทุกกลุ่ม ตั้งแต่ศิลปิน ผู้นำชุมชน พระสงฆ์ ครู

ผู้เฒ่าผู้แก่ ผู้ชาย ผู้หญิง ผู้ใหญ่บ้าน ชาวบ้าน ไปจนถึงกลุ่มวัยรุ่น และเยาวชน และที่สำคัญการสืบทอดสื่อพื้นบ้านต้องยึดหลักปฏิบัติที่ชื่อว่าหลักสิทธิเจ้าของวัฒนธรรม อันแปลว่า การตัดสินใจชะตากรรมของวัฒนธรรมท้องถิ่นต้องมาจากข้อตกลงร่วมกันของคนในวงวัฒนธรรมนั้น ๆ การปรับประยุกต์ การสืบทอดสื่อพื้นบ้านต้องเป็นตัวของชุมชนเองที่ตัดสินใจชะตากรรมทางวัฒนธรรม

กระบวนการทำงานวัฒนธรรมท้องถิ่น

กระบวนการทำงานหรือบริหารจัดการวัฒนธรรมท้องถิ่น อาจกำหนดไว้เป็น ๔ เส้นทางด้วยกันตามสถานภาพของสื่อพื้นบ้าน ดังนี้

๑. หากสื่อพื้นบ้านนั้นประสบปัญหากำลังสูญหาย กลยุทธ์การทำงานที่สำคัญก็คือการรื้อฟื้น/ฟื้นฟู
๒. หากสื่อพื้นบ้านนั้นอยู่ในภาวะกำลังพิการ/บกพร่อง (เช่นขาดผู้รับสารรุ่นใหม่) ก็จำเป็นต้องหาทางสืบทอดทั้งตัวผู้ส่งสารและผู้รับสาร
๓. หากสื่อพื้นบ้านนั้นกำลังเพี้ยน/แตกแถว ก็ต้องเน้นการปรับประยุกต์ให้คุณค่าแท้จริงกลับคืนมา
๔. หากสื่อพื้นบ้านนั้นเข้มแข็งอยู่แล้ว ก็อาจต้องหาทางส่งเสริมเป็นระยะ ๆ เพื่อป้องกันความอ่อนแอในวันข้างหน้า

๒. การบริหารจัดการวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วม

จากเอกสารประกอบการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ การพัฒนานักวิจัยท้องถิ่นด้านการบริหารจัดการวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมของอาจารย์กาญจนา แก้วเทพ ได้กล่าวถึงการบริหารจัดการวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วม ไว้ดังนี้

การมีส่วนร่วมในแนวทางของสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ได้หนุนเสริมให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการวัฒนธรรม ก้าวแรกของการหนุนเสริมคือการจัดตั้งองค์กร/ชุมชนหรือการประสานเครือข่ายวัฒนธรรมให้เข้ามาบริหารจัดการ โครงการด้านวัฒนธรรมเอง ส่วนก้าวที่สองจะเป็นการขยับเข้ามามีส่วนร่วมด้านพลังปัญญาด้วยการร่วมคิดร่วมทบทวน ร่วมไตร่ตรอง โดยใช้เครื่องมือที่เรียกว่าการวิจัยท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วม

การวิจัยท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วม มีความเหมาะสมกับการวิจัยด้านวัฒนธรรมที่ดำเนินการร่วมกับชุมชน ทั้งนี้เพราะวัฒนธรรมเป็นสมบัติร่วม/มรดกร่วมของชุมชน การวิจัยจะเน้นหนักที่กระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วมของท้องถิ่น/ชุมชน เน้นการรวมหัวรวมปัญญา การเข้ามาทำงานร่วมกันในขั้นตอนต่าง ๆ

การวิจัยท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมจะสำเร็จบรรลุเป้าหมายมากน้อยเพียงใด จะขึ้นอยู่กับตัวชี้วัด ดังนี้

๒.๑ หัวใจของกระบวนการ คือคณะทำงาน การเคลื่อนของล้อเกวียนความเข้มแข็ง ของคุณสื่อและความสามารถที่จะประสานชี้อตต่าง ๆ นับว่าเป็นหัวใจ ดังนั้นความสามารถ ของคณะทำงานจะทำหน้าที่ประคองหัวหมวดทะเลวงพิน โดยสามารถพินเกี่ยวเอาความร่วมมือร่วมใจ ร่วมมือร่วมคิดจากชุมชน

๒.๒ ตัวชี้วัดความสำเร็จ คือกระบวนการทำงานแบบมีส่วนร่วมผ่านรูปแบบกิจกรรม ต่าง ๆ เช่น การร่วมเป็นคณะทำงาน การร่วมกันตั้ง โจทย์การวิจัย การร่วมกันสร้างเครื่องมือ การร่วมกันเก็บข้อมูล การร่วมเป็นกลุ่มตัวอย่าง เป็นต้น

๓. ความหมายของความเชื่อและประเพณี

๓.๑ ความหมายของความเชื่อ นักวิชาการหลายคนได้ให้ความหมายของความเชื่อไว้ ดังนี้ ทศนิษฐ์ ทานตวนิช ได้กล่าวไว้ว่าความเชื่อคือการยอมรับนับถือว่าเป็นความจริงหรือ มีอยู่จริง การยอมรับคือการยึดมั่นนี้อาจมีหลักฐานเพียงพอที่จะพิสูจน์ได้หรืออาจไม่มีหลักฐานที่จะ พิสูจน์สิ่งนั้นให้เห็นจริงได้

กัญญา จิตต์ธรรม ได้ให้ความหมายของความเชื่อไว้ว่าความเชื่อหมายถึงสิ่งที่มีมนุษย์ ค่อย ๆ เรียนรู้และทำความเข้าใจใน โลกจำนวนหลายพันปี และเชื่อเรื่องอำนาจลึกลับที่จะทำ ให้มนุษย์ได้รับผลร้าย

ทรรศนะของนักวิชาการเหล่านี้ จึงพอสรุปได้ว่าความเชื่อหมายถึงการยอมรับนับถือ ยึดมั่นในสิ่งใดสิ่งหนึ่งว่ามีอยู่จริงและมีอำนาจที่จะบันดาลให้เกิดผลดีหรือผลร้ายแก่มนุษย์ได้ แม้สิ่ง นั้นไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่าเป็นความจริง แต่ก็เป็นที่ยอมรับนับถือในกลุ่มชนนั้น ๆ และร่วมกัน ปฏิบัติสืบต่อกันมาจนกลายเป็นประเพณี

๓.๒ ประเภทของความเชื่อ

นักวิชาการได้แบ่งประเภทความและหมายของความเชื่อไว้หลาย ๆ แนว ซึ่งพอจะ สรุปได้ดังนี้

ชำนาญ รอดเหตุภัย และบุญยงค์ เกศเทศ ได้ประมวลความเชื่อต่าง ๆ และแยก ประเภทไว้ ๑๑ ประเภท

๓.๒.๑ ความเชื่อเรื่องบุคคล เช่น การตั้งชื่อ วิญญาณ การตายแล้วเกิดใหม่ตาม ผลกรรม เป็นต้น

๓.๒.๒ ความเชื่อเรื่องสิ่งแวดล้อม เช่น เหตุการณ์ ลายแทง ลางสังหรณ์

๓.๒.๓ ความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เช่น แหนางแมวของฝน ตะบองเพชร เทพเจ้า
เสนต์ย่าแฝด

๓.๒.๔ ความเชื่อเรื่องสุขภาพและสวัสดิภาพ เช่น เป็นผีห้ามรับประทานข้าวเหนียว

๓.๒.๕ ความเชื่อเรื่องเพศ เช่น ถ้าพ่อเป็นคนเจ้าชู้ ลูกชายจะเจ้าชู้เหมือนพ่อ

๓.๒.๖ ความเชื่อเรื่องฤกษ์ โขกลาง เช่น จิ้งจกร้องทักไม่ควรเดินทาง

๓.๒.๗ ความเชื่อเรื่องเครื่องรางของขลัง ไสยศาสตร์ เช่น ผ้ายันต์ ตะกรุด

๓.๒.๘ ความเชื่อเรื่องความฝัน เช่น ฝันเห็นงูจะเจอเนื้อคู่ ฝันว่าฟันหัก เชื่อว่าญาติหรือคน
ใกล้ซัดจะเสียชีวิต

๓.๒.๙ ความเชื่อเรื่องภูตผีปีศาจ เช่น วิญญาณ ผีบรรพบุรุษ

๓.๒.๑๐. ความเชื่อเรื่องนรกสวรรค์

๓.๒.๑๑. ความเชื่อเรื่องโหราศาสตร์ เช่น ลักษณะสมพงษ์ วันมงคลต่าง ๆ

๓.๓ ความหมายของประเพณี

ประเพณี เป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นและประพฤติปฏิบัติสืบทอดกันมาในแต่ละสังคม
นักวิชาการได้ให้ความหมายไว้ ดังนี้

ราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายของประเพณีไว้ว่า ประเพณีเป็นสิ่งที่นิยมสืบทอด
กันมา จนกลายเป็นแบบแผนขนบธรรมเนียมหรือจารีตประเพณี

พระยาอนุมานราชชน ได้ให้ความหมายของประเพณีไว้ว่า ประเพณีคือความประพฤติ
ของชนหมู่หนึ่งในที่แห่งหนึ่ง ถือเป็นแบบแผนอย่างเดียวกันถ้าใครในหมู่นั้นประพฤติออกนอกแบบ
ก็ผิดประเพณีหรือจารีตประเพณี

กิ่งแก้ว อัดถากร ได้ให้ความหมายของประเพณีไว้ว่า ความประพฤติที่สืบทอดกันมา
จนเป็นที่ยอมรับของส่วนรวม

สรุปได้ว่า ประเพณีหมายถึงการประพฤติปฏิบัติที่ยึดถือสืบทอดกันมาจนเป็นที่
ยอมรับของคนส่วนใหญ่ในสังคมหนึ่ง ๆ ถือเป็นแบบแผนในการปฏิบัติที่เห็นว่าถูกต้องเหมาะสม
สำหรับสังคมนั้น ๆ ประเพณีของแต่ละสังคมอาจแตกต่างกันออกไปในกลุ่มชนนั้น ๆ

๓.๔ ประเภทของประเพณี

ประเพณีจำแนกเป็นหลายประเภท ประกอบด้วย

๓.๔.๑ พระยาอนุมานราชชน ได้แบ่งประเพณีเป็น ๒ ประเภท

๓.๔.๑.๑ ประเพณีส่วนชุมชน ได้แก่ ประเพณีท้องถิ่น ประเพณีของชาติ

ประเพณีเนื่องในวันสำคัญทางศาสนา

๓.๔.๑.๒ ประเพณีส่วนบุคคล ได้แก่ ประเพณีการเกิด แต่งงาน การปลูกบ้านเรือน เป็นต้น

๓.๔.๒ สุพัตรา สุภาพ และอาณนที อภากิรม ได้จำแนกประเพณี ออกเป็น ๓ ประเภท

๓.๔.๒.๑ จาริตประเพณี เป็นประเพณีสังคม หรือข้อบังคับทางจรรยา หรือศีลธรรมทางสังคม

๓.๔.๒.๒ ขนบประเพณี เป็นประเพณีที่วางเป็นแบบแผนไว้ทั้งทางตรง หรือโดยทางอ้อม คือวางเป็นระเบียบพิธีการไว้อย่างชัดเจนหรือรู้กันเอง ไม่ได้วางเป็นระเบียบแบบแผนไว้ว่าควรประพฤติและปฏิบัติกันอย่างไร

๓.๔.๒.๓ ธรรมเนียมประเพณี เป็นประเพณีเกี่ยวกับเรื่องธรรมดาสามัญ ไม่มีผิดหรือถูก ผู้ใดกระทำผิดหรือฝ่าฝืนก็ไม่ถือว่าเป็นเรื่องสำคัญอะไรมากนัก นอกจากจะเห็นว่าผู้นั้นเป็นผู้ขาดการศึกษาหรือไม่มีสมบัติผู้ดี

๔. ประเพณีสวดด้าน วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช

ประเพณีสวดด้าน เป็นประเพณีเก่าแก่และสำคัญประเพณีหนึ่งของชาวนครศรีธรรมราช ที่สะท้อนให้เห็นถึงความเจริญทางด้านพุทธศาสนา วัฒนธรรม และยังแสดงให้เห็นถึงความเจริญทางด้านภาษาและวรรณกรรมของชาวนครอีกด้วย

ประเพณีสวดด้าน เป็นประเพณีที่จัดให้มีคนอ่านหนังสือร้อยกรอง (ซึ่งชาวนครเรียกว่า “สวดหนังสือ”) ประเภทนิทานต่าง ๆ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นนิทานพื้นเมืองที่กวีพื้นเมืองแต่งขึ้น การอ่าน(สวด) ก็ใช้ภาษาพื้นเมืองของชาวนคร และมีการสวดเฉพาะในวิหารคด หรือพระระเบียงรอบพระบรมธาตุเจดีย์ ทั้ง ๔ ด้านในวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารเท่านั้น ที่อื่น ๆ นอกเหนือจากนี้ ไม่ปรากฏว่ามีที่ใด

การสวดด้าน วิธีการทำนองเดียวกันกับการสวดไอ้เอ๊วิหารราย วัดพระศรีรัตนศาสดาราม จะต่างกันก็เพียงว่าการสวดไอ้เอ๊วิหารรายนั้นเรื่องที่ใช้สวดมีเพียงเรื่องเดียว คือ หนังสือมหาชาติคำหลวง ซึ่งเป็นหนังสือชาดก ส่วนสวดด้านนั้นมีเรื่องที่ใช้สวดหลายเรื่องด้วยกัน แต่เดิมการสวดไอ้เอ๊วิหารราย กระทำกันที่ศาลารายภายในวัด จึงได้เรียกการสวดว่า การสวดไอ้เอ๊วิหารราย ตามชื่อของสถานที่ทำนองเดียวกันกับการสวดด้าน

เหตุที่ได้เรียกว่าสวดด้าน สืบเนื่องจากรอบ ๆ พระระเบียงหรือวิหารคด ทั้ง ๔ ด้านขององค์พระบรมธาตุนั้นเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูป มีจำนวนทั้งหมด๑๑๓องค์ พระพุทธรูปเหล่านี้เรียกกันว่าพระด้าน (หมายถึงพระที่นั่งเรียงกันเป็นระเบียบเป็นทิวแถวนั่นเอง) เมื่อมาจัดสวดหนังสือบุดที่ระเบียงซึ่งเรียกกันว่าพระด้านเช่นนี้ก็เลยเรียกการ สวดหนังสือว่า

“สวดหนังสือที่พระด้าน” แต่ตามลักษณะนิสัยของชาวนครชอบพูดสั้น ๆ ก็ตัดคำ “สวดหนังสือที่พระด้าน” ลงเหลือเพียง “สวดด้าน” การสวดหนังสือที่พระด้าน หรือสวดด้านมีเฉพาะในวันธรรมสวนะตรงกับขึ้นและแรม ๘ ค่ำ ๑๕ ค่ำ เพราะในวันดังกล่าวชาวเมืองจะมาทำบุญฟังเทศน์ฟังธรรมกันที่วัด โดยเฉพาะวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร ซึ่งเป็นศูนย์กลางของพุทธศาสนา แต่โบราณมีชาวเมืองมาชุมนุมกันมากเป็นพิเศษ สถานที่จัดฟังเทศน์ฟังธรรมในวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารก็คือวิหารคดหรือพระระเบียง(พระด้าน) ซึ่งจัดให้มีการเทศน์ ด้านละ ๑ ธรรมาสน์ เป็นอย่างน้อย

โดยปกติชาวเมืองไปนั่งรอฟังพระเทศน์ที่พระระเบียงก่อนที่พระจะไปถึง คงจะได้คิดกันว่าช่วงเวลาที่นั่งรอพระจะมาเทศน์นี้ หากจะมีการหาเรื่องราวมาบอกเล่ากันฟัง ก็คงจะดีกว่านั่งอยู่เฉย ๆ ทำให้น่าเบื่อ ในที่สุดก็เกิดความคิดขึ้นได้ว่าควรจะหาหนังสือมาสวดฟังกัน จึงเกิดเป็นประเพณีสวดด้านนับแต่นั้นมา

การสวดด้านมักจะหาคนที่สวดหนังสือเก่ง ๆ มาสวดหนังสือดี ๆ ที่เป็นที่ยอมรับชมชอบของผู้ฟัง ส่วนใหญ่หนังสือที่เลือกมาก็เป็นหนังสือนิทานชาดก ลำนวนกวีชาวนคร ซึ่งกวีชาวนครเขียนขึ้นเอง เช่น เรื่องสุบิน ทินวงศ์ ลีเสาร์ กระจ่ายทอง พระรถเสนของนายเรือ นานา และเรื่องเสื่อโค เป็นต้น ผู้สวดนั้นต้องเป็นผู้ที่มีความสามารถในการสวดอย่างยิ่ง รู้จักเน้นเสียงรู้จักเอื้อน รู้จักเล่นลูกคอนอกจากนี้ก็ต้องรู้จักเล่นทำทางประกอบในตอนที่กำลังเป็นเช่นการใช้สีหน้า การโยกตัวและการประกอบทำทาง เป็นต้น บางคราวได้นักเทศน์เก่า นักแหล่ หมอทำขวัญนาคร คุรุมาลัย นายหนังตะลุง มโนราห์ หรือเพลงบอกสวดมาลัยด้วยแล้ว ยิ่งเป็นที่ติดอกติดใจของผู้ฟังถึงขนาดว่าคนเฒ่าคนแก่ซึ่งไม่รู้หนังสือเอาเลย บางคนฟังสวดด้านแล้วจำบทกลอนในหนังสือเล่มที่ฟังนั้น ได้ทุกบททุกตอนได้ตลอดทั้งเล่ม และหลาย ๆ เล่มทีเดียว ส่วนใหญ่บทกลอนจากเรื่องต่าง ๆ ที่ผู้เฒ่าผู้แก่ท่องให้เราฟังอยู่ในปัจจุบัน ได้มาจากการจดจำจากการสวดด้านแทบทั้งสิ้น สำหรับผู้สวดหนังสือนั้นเมื่อสวดเสร็จก็มักจะได้รับรางวัลเป็นเงินหรือได้รับเลี้ยงข้าวปลาอาหารทุกคราว

เนื่องจากการสวดด้านนี้กระทำกันทุกด้านของพระระเบียง ดังนั้นผู้สวดด้านต้องพยายามแสดงความสามารถในการสวดสูงมาก เพราะหากสวดไม่เป็นที่น่าพอใจ ผู้ฟังก็ทยอยกันไปฟังด้านอื่นทีละคนสองคน จนหมดสิ้นก็ได้ ผู้สวดแต่ละคนจึงต้องแสดงความสามารถเพื่อแข่งขันกันอยู่ในที่ด้วย

ตัวอย่างบทไหว้ครูจากหนังสือเรื่องสุบิน ของกวีเก่าชาวนครซึ่งเป็นหนังสือที่ได้รับความนิยมสูงสุดของผู้ฟังสวดด้านและเป็นแบบเรียนของชาวนครมาแต่เดิม มาลงไว้พอให้เห็นตัวอย่างดังต่อไปนี้

“ข้าขอถวายบังคม
ต่างดอกประทุมเทียน

ขอกรประนมขึ้นเหนือเศียร
บริสุทธิบูชา

วราบาทพุทธกงจักร	และลายลักษณ์ทั้งซ้ายขวา
ประเสริฐงาม โสภา	ยิ่งกว่าเขียนด้วยน้ำทอง
วราบาทพระชินสีห์	สร้างบารมีมากายกอง
หวังจะโปรดสัตว์ทั้งผอง	ให้จากโทษและโศภภัย
ขอนบพระปฏิภักดิ์จรรยา	อันล้ำลึกพันอุปมัย
พระสูตรพระวินัย	พระปรมัตถ์มากเหลือตรา”

ตอนเริ่มเนื้อเรื่อง มีใจความว่า

“ปางโพ้นโพธิสัตว์	องค์หนึ่งสันทัด	ธนูศรศรี
กล่าวหาญชาญณรงค์	ทรงอิทธิฤทธิ์	ครองเมืองสาวัดดี
เป็นเอกกรุงไกร		
มีบาทบริจา	รูปโฉมโสภา	สิบห้าปีใหม่
ผิวเนื้อเหลืองขมิ้น	กลิ่นหอมเอาใจ	เกศประไพ
ไรเกศตลากัน		
พระพักตร์ผิงผาด	งามจริงยิ่งวาด	คิ้วค้อมเกากันท์
เนตรคือดาทราย	พรายแสงเมลิองมัน	ระไบพระกรรม
ปากกลีบอุบล		

ปัจจุบันนี้ประเพณีเก่า ๆ ที่เกี่ยวกับการสวดด้านและประเพณีในวันพระที่ปฏิบัติมาแต่โบราณเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมาก กล่าวคือแต่โบราณนั้นเมื่อจะมาฟังเทศน์ฟังธรรมในวัดทุกคนก็ขนเอาทรายมาถมไว้ในวัดด้วย คราวละเล็กละน้อยทุกคราวไปเป็นอันว่าภายในวัดจะมีกองทรายเต็มไปหมด ที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะว่าตอนออกจากวัดทรายจะติดเท้าไปด้วย หากไม่ขนทรายมาทดแทนก็จะบาป ครั้นถึงตอนเสร็จกิจแล้วจะกลับบ้านก็ต้องถอนหญ้าภายในวัดติดมือไปทิ้งนอกวัดด้วยแต่ต่อมาข้อปฏิบัติเหล่านี้มิได้ทำกันแล้ว

ส่วนการสวดด้านก็เปลี่ยนไปจากเดิมหลายประการเช่น การสวดในสมัยต่อมา มีการสวดทั้งในพระด้านและวิหารทับเกษตร เรื่องที่ใช้สวดก็เปลี่ยนไปจากเดิมคือสมัยหลังมิได้สวดหนังสือบุคคลแต่กลับไปนิยมสวดหนังสือซึ่งพิมพ์จากโรงพิมพ์เรื่องที่สวดก็มีหลายเรื่อง เช่น รามเกียรติ์ พระอภัยมณี สังข์ทอง สุวรรณศิลป์ เป็นต้นพระที่มาเทศน์ก็จัดแบ่งกันเป็นวัดละด้าน วัดที่มาเทศน์ เช่น วัดสวนหลวง วัดหน้าพระธาตุ วัดหน้าพระลานและวัดสระเรียง เป็นต้น ครั้นต่อมาพระที่มาเทศน์น้อยลงเรื่อย ๆ ธรรมเนียมในพระด้านและในวิหารทับเกษตรก็ลดลงเรื่อย ๆ

และเป็นที่น่าเสียดายมากที่ประเพณีสวดค่าน ได้สูญหายไปเมื่อราวประมาณ ๒๐ ปีมาแล้ว ดังนั้นทุกวันนี้ ในวันพระหรือวันธรรมสวนะจึงยังคงมีเพียงพระเทศน์ในพระค่านอยู่เพียง๑-๒ธรรมมาสน์เท่านั้นเอง (ประเพณีสวดค่านจังหวัดนครศรีธรรมราช , ๒๕๕๐)

๕.งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

กาสัก เต๊ะจันหมาก (๒๕๕๐) ได้วิจัยเรื่อง “อนาคตและทางเลือกในอนาคตสำหรับ การดำเนินงานด้านวัฒนธรรมในปีพุทธศักราช ๒๕๔๐” ผลการวิจัยพบว่า ในอนาคตรัฐบาลมีแนวโน้มที่จะเห็นความสำคัญของงานวัฒนธรรมมากขึ้น โดยจะมีการจัดองค์กรบริหารวัฒนธรรมใน ส่วนกลางให้สามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่วนในการปฏิบัติงานวัฒนธรรมในส่วน ภูมิภาคนั้น จะมีกรรมการในระดับจังหวัด ซึ่งเป็นการระดมสรรพกำลังทั้งจากภาครัฐและเอกชนเพื่อ ดำเนินงานครั้งนี้ โดยองค์กรภาคเอกชนจะให้การสนับสนุนและร่วมมือกับรัฐบาลมากขึ้น ภายในปี พุทธศักราช ๒๕๔๐ การดำเนินงานวัฒนธรรมมีแนวโน้มจะเน้นการให้ความรู้และความคิดแก่ ประชาชนเป็นหลัก รัฐบาลมีแนวโน้มจะให้ความสนใจการพัฒนาคนและจิตใจ โดยจัดสรร งบประมาณเพื่อการนี้มากขึ้น ในการจัดการศึกษาทุกระดับทั้งในและนอกโรงเรียนจะมีการสอน สอดแทรกเรื่องการอนุรักษ์ ส่งเสริม เผยแพร่วัฒนธรรมที่ดั้งเดิมของไทย และมุ่งปลูกฝังค่านิยมที่พึง ประสงค์ในสังคม นอกจากนี้แนวโน้มจะมีการนำวิธีการทางอุตสาหกรรมและการค้ามาใช้ เผยแพร่วัฒนธรรมอย่างแพร่หลาย และจะมีการใช้วัฒนธรรมเป็นเครื่องมือทางการเมืองระหว่าง ประเทศ เป็นสื่อในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างประเทศมากขึ้น การแลกเปลี่ยนจะดำเนินการ หลายรูปแบบโดยจะเน้นเยาวชนเป็นหลัก

อมรรัตน์ สอนคง (๒๕๔๗) วิจัยเรื่อง “ บทบาทในการปฏิบัติงานด้านวัฒนธรรมของ ศึกษาธิการอำเภอและศึกษาธิการจังหวัดในภาคใต้” ผลการวิจัยพบว่า บทบาทในการปฏิบัติงานด้าน วัฒนธรรมของศึกษาธิการอำเภอและศึกษาธิการจังหวัดในภาคใต้อยู่ในระดับปานกลาง และผลการ เปรียบเทียบ บทบาทในการปฏิบัติงานของศึกษาธิการอำเภอและศึกษาธิการจังหวัดภาคใต้ พบว่า ศึกษาธิการอำเภอและศึกษาธิการจังหวัดในภาคใต้ที่มีอายุมาก มีภูมิปัญญาเดิมในภาคใต้ มีฐานะทาง เศรษฐกิจดีและมีการประกอบอาชีพอื่น ๆ มีบทบาทในการปฏิบัติงานด้านวัฒนธรรมไม่แตกต่างกัน กับศึกษาธิการอำเภอและศึกษาธิการจังหวัดในภาคใต้ที่มีวุฒิการศึกษาสูง มีประสบการณ์ใน ตำแหน่งสูง มีบทบาทในการปฏิบัติงานด้านวัฒนธรรมสูงกว่าศึกษาธิการอำเภอและศึกษาธิการ จังหวัดที่มีวุฒิการศึกษาค่ำ มีประสบการณ์ในตำแหน่งต่ำ

ชไมพร สมบัติยานุชิต (๒๕๔๕) ได้วิจัยเรื่อง “บทบาทการดำเนินงานวัฒนธรรมของ บุคลากรศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดในภาคใต้” ผลการวิจัยพบว่าบุคลากรศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดใน

ภาคใต้ มีบทบาทการดำเนินงานวัฒนธรรมอยู่ในระดับปานกลาง การเปรียบเทียบบทบาทการดำเนินงานวัฒนธรรมของบุคลากรศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดภาคใต้ พบว่าบุคลากรศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดภาคใต้ที่เป็นเพศชายมีบทบาทการดำเนินงานวัฒนธรรมสูงกว่าบุคลากรเพศหญิง ส่วนบุคลากรศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดในภาคใต้ ที่ทำงานในสถาบันในระดับอุดมศึกษา มีบทบาทการดำเนินงานศูนย์วัฒนธรรมสูงกว่าบุคลากร ที่ทำงานในสถาบันในระดับมัธยมศึกษา และบุคลากรศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดในภาคใต้ที่มีอายุ ๔๕ ปีขึ้นไป วุฒิการศึกษาปริญญาตรีขึ้นไป และประสบการณ์ในการทำงานต่ำกว่า ๑๐ ปี มีบทบาทการดำเนินงานศูนย์วัฒนธรรมไม่แตกต่างจากบุคลากรที่มีอายุต่ำกว่า ๔๕ ปี วุฒิการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรีและประสบการณ์การทำงาน ๑๐ ปีขึ้นไป สำหรับปัญหาที่มีผลต่อบทบาทการดำเนินงานวัฒนธรรมของบุคลากร ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดในภาคใต้ ที่สำคัญคือบุคลากรมีข้อจำกัดด้านเวลา โดยภารกิจในงานประจำมีมาก ขาดบุคลากรขาดงบประมาณ ขาดความร่วมมือสนับสนุนจากผู้บังคับบัญชาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และข้อเสนอแนะที่จะช่วยยกระดับบทบาทการดำเนินงานวัฒนธรรมบุคลากรศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดในภาคใต้ ที่สำคัญคือ ควรเพิ่มบุคลากรที่รับผิดชอบและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรให้การสนับสนุน

ศรีปริญญา รูปกระจ่าง (๒๕๔๒) ได้วิจัยเรื่อง “ความต้องการด้านการนิเทศงานพัฒนาชุมชนในทัศนะของพัฒนากรและนักวิชาการพัฒนาชุมชน” ผลการวิจัยพบว่า ความต้องการด้านการนิเทศในข้อมูลเพื่อการพัฒนาชนบท พัฒนาการต้องการให้มีการนิเทศงานมากที่สุดในด้านการประสานการจัดเก็บข้อมูล จปฐ. การสำรวจข้อมูล เศรษฐกิจการทำเอกสารเผยแพร่ทางวิชาการ งานศูนย์ข้อมูลระดับตำบล การพัฒนาข้อมูลด้วยระบบคอมพิวเตอร์ และการสนับสนุนการวางแผนพัฒนาตำบลสำหรับงานกิจกรรมการพัฒนาชุมชน พัฒนาการต้องการให้มีการนิเทศมากที่สุดในงานพัฒนาเด็ก งานพัฒนาเยาวชน และงานพัฒนาสตรี งานพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน งานอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และงานส่งเสริมการใช้ประโยชน์แหล่งน้ำ นอกจากนี้พบว่างานโครงการพิเศษต้องการให้มีการนิเทศงาน โครงการพระราชดำริ โครงการแก้ไขปัญหาความยากจน และงานเฉลิมฉลองครองสิริราชสมบัติปีที่ ๕๐ เป็นสำคัญ และพัฒนากรที่เป็นกลุ่มตัวอย่างประมาณร้อยละ ๕๐ ของทั้งหมดมีความคิดเห็นว่าการนิเทศงานมีความจำเป็นอย่างมากต่อการปฏิบัติงานพัฒนาชุมชน ในขณะที่นักวิชาการพัฒนาชุมชนจังหวัดเกือบทั้งหมด เห็นว่ามีความจำเป็นอย่างมากที่ต้องมีการนิเทศงาน

นอกจากนี้ ศรีปริญญา รูปกระจ่าง (๒๕๔๕) ได้วิจัยเรื่อง “ความต้องการศึกษาด้านเทคนิคการสื่อสารของพัฒนากร” ผลการวิจัยพบว่า แม้พัฒนากรจะมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการสื่อสารในระดับค่อนข้างดีก็ตาม พัฒนาการส่วนใหญ่มากกว่าร้อยละ ๕๐ ในทุก ศพข. เขตทั่วประเทศ ยังคง

ต้องการศึกษาอบรมด้านเทคนิคการสื่อสารเพื่อเพิ่มพูนความรู้และทักษะเกี่ยวกับการสื่อสาร และการส่งเสริมและเผยแพร่ในการปฏิบัติงานพัฒนาชุมชนให้ดียิ่งขึ้น ส่วนปัญหาอุปสรรคเกี่ยวกับการสื่อสารในการปฏิบัติงานพัฒนาชุมชนส่วนใหญ่เป็นการขาดแคลนสื่อและเครื่องมือโสตทัศนูปกรณ์ รวมทั้งเครื่องมือในการติดต่อสื่อสาร และการขาดความรู้ความเข้าใจในการประยุกต์ใช้สื่อประเภทต่าง ๆ อย่างมีประสิทธิภาพ

การศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังกล่าวมาแล้ว ทำให้ผู้วิจัยได้มีความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับเรื่องที่จะศึกษา ซึ่งสามารถที่จะนำมาใช้ประโยชน์ในการกำหนดกรอบความคิดในการศึกษา และจัดทำโครงการวิจัย ตลอดจนช่วยในการอภิปรายผลการศึกษาครั้งนี้ว่า

บทที่ ๓

ระเบียบวิธีการวิจัย

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของเครือข่ายวัฒนธรรม(สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด สภาวัฒนธรรมจังหวัด/อำเภอ พุทธสมาคมจังหวัด วิทยาลัยนาฏศิลป์นครศรีธรรมราช) และชุมชนในการบริหารจัดการวัฒนธรรม กรณีศึกษาประเพณีสวดค่าน วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการตามระเบียบวิธีวิจัย ดังนี้

๓.๑ รูปแบบการวิจัย คณะวิจัยใช้รูปแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

๓.๒ ประชากรที่ศึกษา / กลุ่มตัวอย่าง

ในการวิจัยครั้งนี้ คณะวิจัยได้คัดเลือกกลุ่มตัวอย่างที่มีความสัมพันธ์กับประเด็นในการศึกษา ดังนี้

๓.๒.๑ ประเด็นประวัติ ความเชื่อ ความเป็นมาของประเพณี ขั้นตอนวิธีการสวดค่าน ที่ถูกต้อง ใช้กับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๖ คน ประกอบด้วย

๓.๒.๑.๑ นายเฟื่อง พิทักษ์	ผู้เชี่ยวชาญด้านวัฒนธรรม
๓.๒.๑.๒ นายสมพุทธ ธุระเจน	ผู้เชี่ยวชาญด้านวัฒนธรรม
๓.๒.๑.๓ นางสาวี เสาวพันธ์	ผู้สูงอายุ
๓.๒.๑.๔ นายวิทยา ระน้อมบำรุง	นักวิชาการ
๓.๒.๑.๕ นายจิตร มาศคิดต์	ปราชญ์ชาวบ้าน
๓.๒.๑.๖ นายมนต์ชัย ศรีชัย	ผู้นำชุมชน

๓.๒.๒ ประเด็นการดำรงอยู่ของประเพณีสวดค่าน ใช้กับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๗ คน ประกอบด้วย

๓.๒.๒.๑ พระครูสิริธรรมานุศาสน์	เจ้าอาวาสวัดศรีทิว อำเภอมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช(พระสงฆ์)
๓.๒.๒.๒ นางกาญจนา เรืองช่วย	ผู้เชี่ยวชาญด้านวัฒนธรรม
๓.๒.๒.๓ นายเฉลียว ค้วงสิน	ปราชญ์ชาวบ้าน
๓.๒.๒.๔ นางสุมนี ลำอังก์กาย	ผู้นำชุมชนวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร
๓.๒.๒.๕ นายทวิ อัสวิน	ผู้นำชุมชน
๓.๒.๒.๖ นางสาวเสาวรส ปานสังข์	เยาวชน
๓.๒.๒.๗ นายอนุชิต แก้วไสพร	เยาวชน

๓.๒.๓ ประเด็นทิศทางการความคาดหวัง ประเพณีสวดด้านใช้กับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๕ คน ประกอบด้วย ผู้เชี่ยวชาญด้านวัฒนธรรม นักวิชาการ ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้นำชุมชน และ เยาวชน

๓.๒.๓.๑ นายเนือง ศรีสวัสดิ์	ผู้เชี่ยวชาญด้านวัฒนธรรม
๓.๒.๓.๒ นายชาติ ศิลปรัศมี	ผู้เชี่ยวชาญด้านวัฒนธรรม
๓.๒.๓.๓ นายสุมล ศักดิ์แก้ว	นักวิชาการ
๓.๒.๓.๔ นายจิตร มาศคิดต์	ปราชญ์ชาวบ้าน
๓.๒.๓.๕ นางดวงใจ วิชัยณรงค์	ผู้นำชุมชน
๓.๒.๓.๖ นายกิตติพันธ์ ศักดิ์แก้ว	เยาวชน
๓.๒.๓.๗ นายสุมานิตย์ เรืองจันทร์	เยาวชน
๓.๒.๓.๘ นางสาวนุสรรา นบนอบ	เยาวชน
๓.๒.๓.๙ นางสาวสาวิกา รูปสวย	เยาวชน

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

ในการศึกษาเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมกรณีศึกษาประเพณีสวดด้าน คณะวิจัย ได้ดำเนินการ ดังนี้

๓.๓.๑ ขั้นศึกษาข้อมูลเบื้องต้น

๓.๑.๑ ดำรวจและศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง

๓.๑.๒ ค้นคว้าข้อมูลจากแหล่งเอกสารต่าง ๆ

๓.๓.๒ ขั้นเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม คณะวิจัยได้บันทึกภาพ บันทึกเสียง ประกอบการ เก็บข้อมูลเกี่ยวกับประเพณีสวดด้านในพื้นที่ศึกษาที่กำหนด จากเครื่องมือดังนี้

๓.๓.๒.๑ การสัมภาษณ์ ใช้การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ เป็นการสัมภาษณ์ โดยการพบปะส่วนตัว ใช้วิธีการนัดหมายไว้ล่วงหน้าและเตรียมข้อมูลคำถามเปิดแบบกว้าง ๆ และสัมภาษณ์ทั้งแบบเปิดและสัมภาษณ์แบบมีจุดสนใจเฉพาะหรือสัมภาษณ์แบบเจาะลึกเพื่อให้ได้ ข้อมูลสำคัญ เกี่ยวกับประวัติ ความเชื่อ ความเป็นมาของประเพณีสวดด้าน ขั้นตอน วิธีการสวดที่ ถูกต้อง การดำรงอยู่ในปัจจุบันและทิศทาง ความคาดหวังประเพณีสวดด้านกับกลุ่มตัวอย่างที่ กำหนด

๓.๓.๒.๒ การจัดเวทีเสวนา ประเด็นทิศทางการประเพณีสวดค่าน จัดขึ้นในวันอาทิตย์ที่ ๓ สิงหาคม ๒๕๕๑ เวลา ๑๒.๓๐ น.-๑๖.๓๐ น. ณ ห้องโสตทัศนศึกษา วิทยาลัยนาฏศิลปนครศรีธรรมราช โดยมีกลุ่มตัวอย่างที่เข้าร่วมเสวนา ประกอบด้วย ผู้เชี่ยวชาญด้านวัฒนธรรม ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้นำชุมชน เครือข่ายวัฒนธรรม(สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด สภาวัฒนธรรมจังหวัด/อำเภอ พุทธสมาคมจังหวัด วิทยาลัยนาฏศิลปนครศรีธรรมราช) ศิลปิน นักวิชาการ เยาวชนในพื้นที่จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยมีผู้ดำเนินรายการ ดังนี้

- นายเฟื่อง พิทักษ์ ผู้เชี่ยวชาญด้านวัฒนธรรม
- นายเฉลียว ดั่งสิน ปราชญ์ชาวบ้าน
- นายเนือง ศรีสวัสดิ์ ผู้เชี่ยวชาญด้านวัฒนธรรม
- นายสวัสดิ์ กฤตรัชตนันต์ ประธานสภาวัฒนธรรมจังหวัด
- นางกาญจนา เรืองช่วย นักวิชาการ
- นางกฤษณา ตรีบันพฤกษ์ นักวิชาการวัฒนธรรม ๘ รักษาราชการแทน
วัฒนธรรมจังหวัดนครศรีธรรมราช

ประเด็นที่ใช้เสวนาเป็นการเปิดประเด็นด้วยประวัติความเป็นมาของการสวดค่าน วิธีการขั้นตอนการสวด แนวทางในการฟื้นฟูอนุรักษ์กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการทดลองและแนวทางการดำรงอยู่ของการสวดค่านที่ยั่งยืน และมีความเข้มแข็งในการคงอยู่วิถีชีวิตของชาวนครศรีธรรมราช

๓.๓.๒.๓ การจัดกิจกรรมสวดค่าน มีรูปแบบการจัดกิจกรรม ดังนี้

- การดำเนินกิจกรรม โครงการผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ประกอบด้วยพิธีกร ซึ่งเป็นบุคลากรจากพุทธสมาคมและอุบาสิกจากวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร ทำหน้าที่ในการดำเนินรายการให้เป็นไปตามขั้นตอน เวลาที่กำหนด วิทยากรซึ่งเป็นศิลปินหนังตะลุง มโนราห์ มีหน้าที่ในการสวด(อ่านร้อยกรอง) จากหนังสือตำนานพระบรมธาตุ เป็นต้น

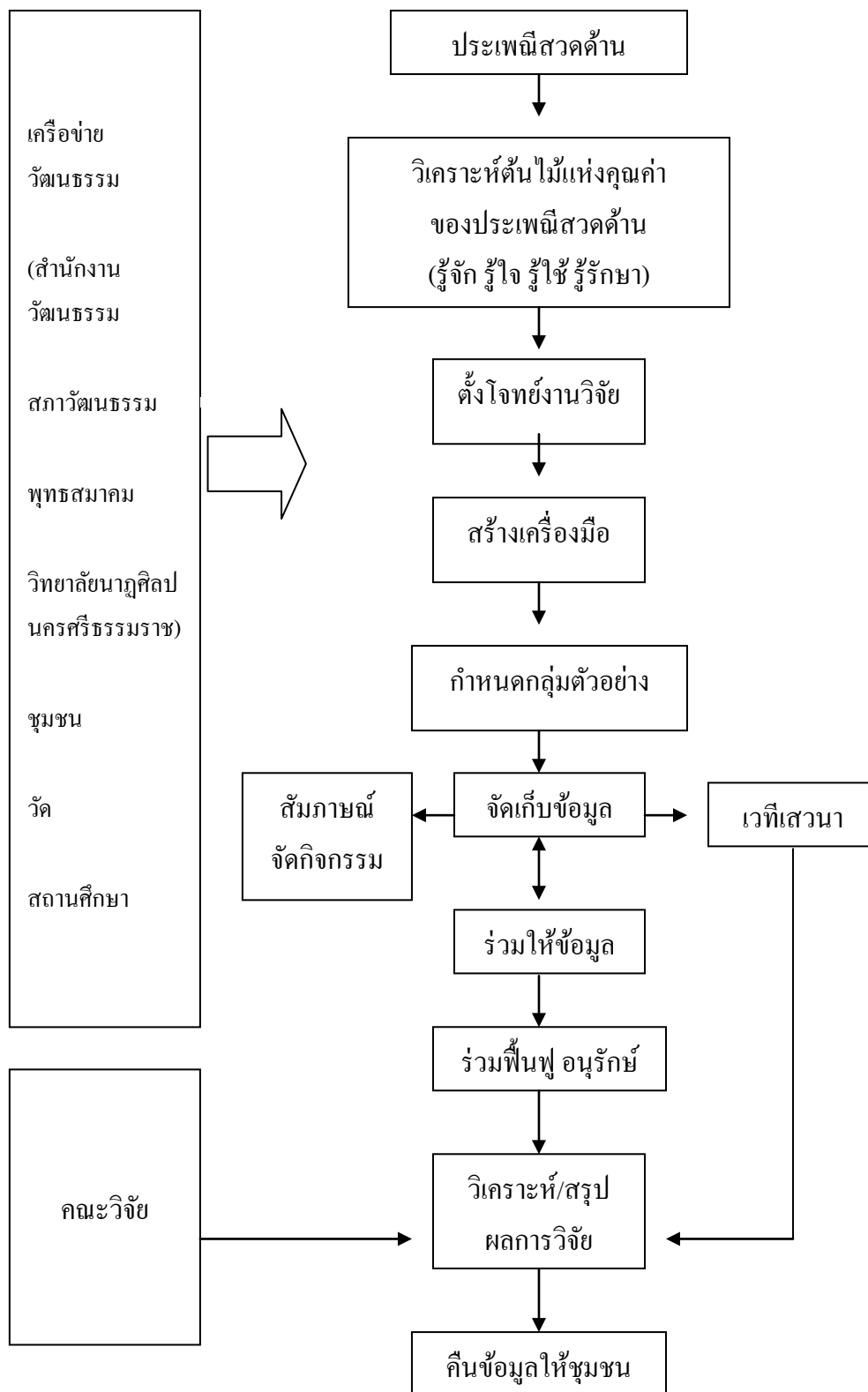
- ในการสวดค่านที่จัดขึ้นในครั้งนี้ เน้นรูปแบบการฝึกปฏิบัติที่เป็นกึ่งทางการ มีการให้พิธีกรทางสงฆ์ พระสงฆ์ทำหน้าที่ในการให้ศีล (ให้สัมโมทนียคาถา) แก่นักเรียน เยาวชน และผู้ฟังที่เข้าร่วมกิจกรรม มีวิทยากรเป็นผู้บรรยาย

- การสวดค่านในครั้งนี้ ผู้สวดจะเป็นศิลปินซึ่งทำหน้าที่ถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับการสวดให้กับเยาวชน และนักเรียน ผู้สนใจโดยทั่วไป

๓.๔ วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาทั้งจากเอกสาร ตำรา จากการสัมภาษณ์ การจัดกิจกรรม การจัดเวทีเสวนาที่ได้บันทึกเสียง บันทึกภาพ มารวบรวมเรียบเรียงแล้วจึงนำมาวิเคราะห์ตามประเด็นที่ศึกษาวิจัยและนำเสนอข้อมูลแบบพรรณนาความมีภาพประกอบ

แผนผังขั้นตอนกระบวนการวิจัย

บทที่ ๔

ผลการศึกษา และข้อเสนอแนะ

ความมุ่งหมายของการศึกษาวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเสริมสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของวัฒนธรรมจังหวัด สภาวัฒนธรรมจังหวัดและชุมชนในการบริหารจัดการแบบบูรณาการประเพณีสวดด้านให้คงอยู่อย่างยั่งยืน และเพื่อหาแนวทางในการฟื้นฟู อนุรักษ์ประเพณีสวดด้านให้คงอยู่สืบไป

ขอบเขตของการศึกษาวิจัย

ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการศึกษาวิจัยไว้ ดังนี้

๑. ขอบเขตแหล่งข้อมูล

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ มุ่งเน้นการปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของเครือข่ายวัฒนธรรมและชุมชน ในการศึกษาประเพณี ความเชื่อ ในการสวดด้านของวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช

๒. ขอบเขตด้านเนื้อหา

ในการศึกษาครั้งนี้ คณะวิจัยมุ่งเน้นศึกษาเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของเครือข่ายวัฒนธรรม และชุมชน เกี่ยวกับความเชื่อในเรื่องประเพณีสวดด้าน

วิธีการดำเนินการศึกษาค้นคว้า

ในการศึกษาค้นคว้าในครั้งนี้ เป็นการศึกษาวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยมีขั้นตอนในการศึกษา ดังนี้

๑. ขั้นสำรวจและศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง โดยการสำรวจและศึกษาเอกสารที่ให้ความรู้เกี่ยวกับเรื่องที่ศึกษาจากแหล่งเอกสารต่าง ๆ เพื่อใช้เป็นความรู้พื้นฐานในการศึกษาค้นคว้า

๒. ขั้นเก็บรวบรวมข้อมูล เก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่กำหนด โดยการสัมภาษณ์ บันทึกเสียง ถ่ายภาพประกอบ การจัดกิจกรรม และจากเวทีเสวนา

๓. ขั้นจัดทำข้อมูล นำข้อมูลที่ได้จากการสังเกต สัมภาษณ์เชิงลึก การจัดกิจกรรมและจากเวทีเสวนา มาตรวจสอบความสมบูรณ์ และเก็บข้อมูลเพิ่มเติมในส่วนที่ขาดความสมบูรณ์ตามเนื้อหาที่กำหนดไว้

๔. วิเคราะห์ข้อมูล โดยนำข้อมูลที่ได้จากข้อ ๓ มาวิเคราะห์ สรุปสาระตามขอบเขตของเนื้อหา

๕. ขึ้นนำเสนอผลการศึกษาวิจัย ด้วยวิธีพรรณนาวิเคราะห์มีภาพประกอบ

๖. คัดข้อมูลให้ชุมชน นำข้อมูลจากการศึกษาวิจัย เผยแพร่ให้ชุมชน สถานศึกษา เพื่อร่วมฟื้นฟูอนุรักษ์ ส่งเสริมประเพณีสวดด้านต่อไป

๔.๑ ผลการวิจัย

๔.๑.๑ บริบทชุมชน

จังหวัดนครศรีธรรมราช ได้ชื่อว่าเป็นเมืองเก่าแก่ที่เคยมีความเจริญรุ่งเรืองทั้งในเรื่องเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การปกครอง เป็นสถานการที่สำคัญของคาบสมุทรไทยเป็นจุดพักถ่ายซื้อสินค้าระหว่างตะวันออกกับตะวันตก ไม่น้อยกว่า ๑,๘๐๐ ปีมาแล้ว ดังปรากฏให้เห็นในพุทธศตวรรษที่ ๑๗-๑๘ จังหวัดนครศรีธรรมราช มีความเจริญรุ่งเรืองสูงสุด และวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร เป็นศูนย์กลางแห่งพุทธศาสนา เป็นที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้าด้วยความเลื่อมใส ศรัทธา ทำให้พุทธศาสนิกชนจากทุกสารทิศได้เดินทางมาสักการะ ซึ่งการเดินทางในสมัยก่อนคมนาคมขนส่งไม่สะดวก ทำให้ผู้คนที่เดินทางมาสักการะพระบรมมหาธาตุจะต้องมาพักค้างแรมที่วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร โดยจะพักบริเวณพระระเบียงในวิหารคด (พระคูสิริธรรมานุศาสน์, ให้สัมภาษณ์) ในระหว่างที่รอพระมาเทศนานั้น จะมีผู้นำสวดด้านซึ่งเป็นผู้ที่อ่านหนังสือออก นำหนังสือมาอ่านร้อยกรอง(สวด) ให้ผู้คนที่นั่งรอพระ ได้ฟัง ทำให้เกิดความสนุก ไม่เบื่อหน่ายอีกทั้งได้แ่งคิด คติสอนใจจากบทสวดที่ได้ฟัง ต่อมาระยะหลังได้สูญหายไปประมาณเกือบจะ ๒๐ ปีมาแล้ว (ชาติ ศิลปะรัศมี, ให้สัมภาษณ์) และในปัจจุบันจังหวัดนครศรีธรรมราชถือว่าเป็นจังหวัดที่มีสภาพทางภูมิศาสตร์ และสภาพทางเศรษฐกิจ และศูนย์กลางทางการศึกษา จัดอยู่ในระดับต้นของ ๑๔ จังหวัดภาคใต้ ด้วยปัจจัยดังกล่าวส่งผลให้ผู้คนอพยพมาตั้งถิ่นฐานมาศึกษาเล่าเรียนจำนวนมาก ผู้นำชุมชนปรับตัวท่ามกลางกระแสทุนนิยมที่มุ่งเน้นแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจการเมืองมากกว่าส่งเสริมทางด้านวัฒนธรรม สายสัมพันธ์ของคนในสังคมลดน้อยลงมากหรือแทบจะไม่มี

ด้วยปัจจัยแห่งการพัฒนาจึงส่งผลให้ศักยภาพด้านประเพณี และวัฒนธรรมดั้งเดิมสูญหายไป และในกรณีของประเพณีสวดด้านก็ได้สูญหายไปเป็นเวลาที่เนิ่นนาน สืบเนื่องจากการแสวงหาการพัฒนาด้านปัจจัยพื้นฐานด้าน โครงสร้าง ทำให้การเดินทางไปมาที่วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร มีความสะดวกและรวดเร็ว ไม่จำเป็นต้องมาพักค้างแรมเหมือนสมัยเมื่อก่อน ประเพณีสวดด้านที่เคยมีโดยผู้คนเข้ามาพักค้างและใช้วิธีสวดด้านเพื่อรอคอย ได้หายไปเพราะผู้คนจะมองว่าไม่มีความจำเป็นจะต้องปฏิบัติเช่นนั้น ประกอบกับผู้นำที่เคยมี ซึ่งเป็นผู้นำตามธรรมชาติ ไม่มีการส่งเสริมผู้นำสวดอย่างเป็นระบบ ได้ล้มหายตายจากไปหมดแล้ว จึงไม่มีการรื้อฟื้นขึ้นมา และจากการศึกษาค้นคว้าในเชิงลึก สามารถสรุปปัจจัยที่ทำให้ประเพณีสวดด้านได้หายไปจากสังคมวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร ด้วยปัจจัยดังนี้

๑. การคมนาคมขนส่งสะดวก การเดินทางไม่ต้องใช้เวลานาน ทำให้พุทธศาสนิกชนที่มาวัดเพื่อบูชาพระบรมธาตุ ไม่ต้องมานั่งรอเพื่อฟังพระเทศน์ ทำให้ประเพณีสวดด้านสูญหายไป

๒. เด็ก เยาวชน ประชาชน สามารถอ่านหนังสือออก เขียนได้ และมีหนังสือต่าง ๆ จำนวนมากมายให้อ่านเองได้ที่บ้าน ไม่ต้องเสียเวลามานั่งฟังสวดด้านที่วัด

๓. สื่อบันเทิงต่าง ๆ จำนวนมากมาย ทำให้มีโอกาเลือกที่จะชมหรือหาความบันเทิงด้านอื่น ๆ แทนการสวดด้าน

๔. กระแสยุคโลกาภิวัตน์ ทำให้เด็ก เยาวชน เลือกรับวัฒนธรรมตะวันตก เห็นว่าประเพณีสวดด้านเป็นประเพณีเก่าแก่ ไม่เหมาะกับตน เหมาะกับผู้สูงอายุมากกว่า

๕. พุทธศาสนิกชน ไม่มีเวลาในการเข้าวัด ฟังธรรม ห่วงเหินจากวัดวาอาราม ทำให้ประเพณีดังกล่าวกำลังสูญหายไป

๔.๑.๒ ประเพณีสวดด้าน(สื่อพื้นบ้าน)

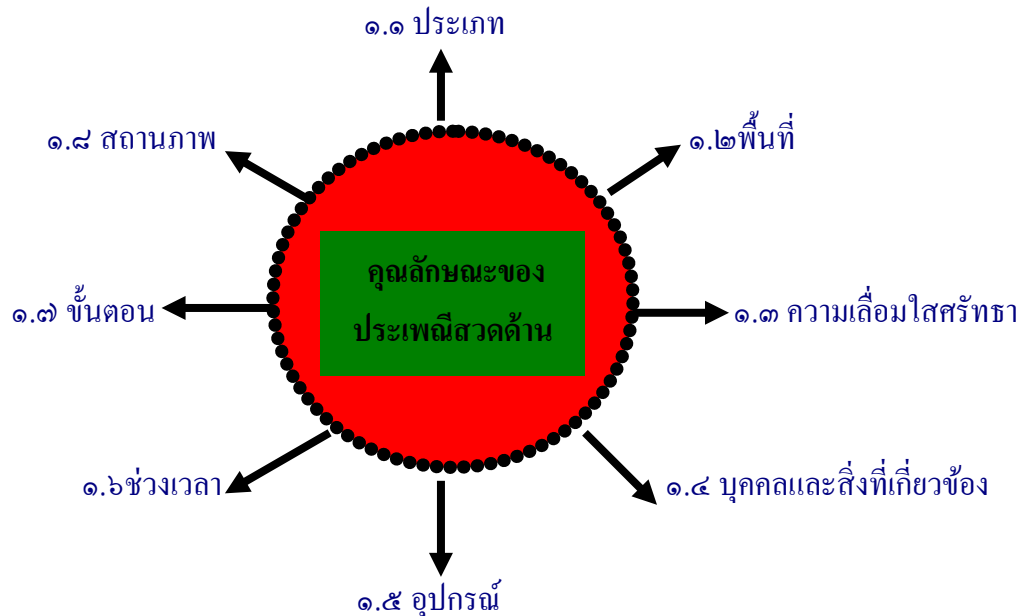
สาเหตุที่ทำให้เกิดประเพณีสวดด้าน

- พุทธศาสนิกชน เดินทางมาวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร ด้วยความเชื่อความศรัทธาเพื่อบูชาพระบรมธาตุต่างคนต่างมาทำบุญที่วัด ในวันสำคัญทางศาสนาหรือวันธรรมสวนะ โดยจะนำปิ่นโต ดอกไม้ รูปเทียนเพื่อนำไปถวายพระขณะนั่งรอพระมาเทศน์พุทธศาสนิกชนที่ นั่งรอจะคุยเรื่องสัพเพเหระ ทำให้ผู้ที่มีความรู้อ่านหนังสือได้คล้อง สวดหนังสือ(อ่านร้อยกรอง) เพื่อให้เกิดความสนุกไม่เบื่อหน่ายและแฝงความรู้คติเตือนใจ

- การคมนาคมขนส่งไม่สะดวก การเดินทางลำบากต้องเดินทางเรือ ใช้เวลานานทำให้ต้องพักค้างอ้างแรม บริเวณในวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จึงเกิดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และการรู้จักใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์

จากการที่คณะวิจัยได้ดำเนินการร่วมกับเครือข่ายวัฒนธรรมและชุมชนในการศึกษาเกี่ยวกับประเพณีสวดด้าน สามารถวิเคราะห์สื่อพื้นบ้าน(ประเพณีสวดด้าน) ได้ดังนี้

๔.๑.๒.๑ วิเคราะห์คุณลักษณะของประเพณีสวดด้าน

แผนภาพที่ ๑ คุณลักษณะของประเพณีสวดด้าน

คุณลักษณะของประเพณีสวดด้าน มีลักษณะดังนี้

๔.๑.๒.๑.๑ ประเพณีสวดด้านเป็นประเพณีที่สื่อถึงความเชื่อ ความผูกพันระหว่างคนกับวัด

๔.๑.๒.๑.๒ พื้นที่ การประกอบพิธีสวดด้านใช้พื้นที่พระระเบียงหน้าพระด้านบริเวณวิหารคดวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จากการที่คณะวิจัยได้ศึกษาข้อมูลพบว่าสถานที่ประกอบพิธีแห่งนี้เกิดจากพุทธศาสนิกชน ได้เดินทางมานั่งรอพระเทศน์บริเวณหน้าพระด้านพระระเบียงในวิหารคด และระหว่างนั่งก่อนที่พระสงฆ์จะเดินทางมาถึง ผู้สวดด้านจึงได้นำหนังสือมาอ่านร้อยกรอง(สวด) หน้าพระด้าน ต่อมาเรียกว่า สวดด้าน

๔.๑.๒.๑.๓ ความเลื่อมใสศรัทธา ประเพณีสวดด้านเกิดจากการที่ทุกคนต่างคนต่างมาด้วยความเชื่อความเลื่อมใสศรัทธาที่จะมาทำบุญ และผลพลอยได้จากการมาทำบุญก็ได้ฟังการสวดด้าน ผู้ที่สวดด้านก็จะไม่เรียกร้องค่าใช้จ่าใด ๆ เพราะถือว่าตนเองสวดเพื่อให้ข้อคิดเกี่ยวกับการทำดีได้ดีทำชั่วได้ชั่ว บาปบุญคุณโทษ ถือเป็นการทำบุญทางหนึ่ง ส่วนผู้ฟังไม่มีค่าใช้จ่าใด ๆ เพราะสิ่งของที่นำมาเช่น ปิ่นโต ดอกไม้ รูปเทียน ก็นำมาถวายพระ ทุกสิ่งทุกอย่างที่เกิดจากประเพณีสวดด้านจะไม่มีค่าใช้จ่า จะถือเป็นการทำบุญ

๔.๑.๒.๑.๔ บุคคลและสิ่งที่เกี่ยวข้อง การเข้าร่วมประเพณีสวดด้านเกิดจากการที่ พุทธศาสนิกชนที่ศรัทธาในพระพุทธศาสนาได้เข้ามาวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร และเพื่อรอฟัง พระเทศน์ จึงได้มีประเพณีนี้เกิดขึ้น มีบุคคลและสิ่งที่เกี่ยวข้องประกอบด้วย

- ผู้ส่งสาร (Sender) ศิลปินหรือผู้สวดด้าน ซึ่งจะ เป็นผู้ที่อ่าน หนังสือได้คล่อง มีความสามารถในการสวด รู้จักเน้นเสียงรู้จักเอื้อน รู้จักเล่นลูกคอและรู้จัก เล่นท่าทางประกอบส่วนใหญ่จะเป็นนักแหล่ หมอทำขวัญนาค ครูมาลัย นายหนังตะลุง มโนราห์

- ผู้รับสาร (Receiver) พุทธศาสนิกชนหรือชาวบ้านที่เลื่อมใสศรัทธา ทั้งในชุมชนและพื้นที่ห่างไกล มาร่วมกิจกรรมเข้าวัดฟังธรรม ณ วิหารคดพระระเบียง(พระด้าน) วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร

- สาร (Message) เนื้อหา สารระ ความรู้ คติเตือนใจ การทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว บาปบุญคุณโทษ จากเอกสารตำรา หนังสือ หรือเรื่องที่น่ามาสวด เช่น เรื่องสุบิน ตำนาน พระบรมธาตุ วันการ ทินวงศ์ สีเสาร์ กระต่ายทอง พระรถเสน เสือโค เป็นต้น

- ช่องทาง (Channel) การสวด(การอ่านร้อยกรอง) ทำนองต่าง ๆ เช่น กายัยานี ๑๑ กายัณบึง ๑๖ กายัสุรางคนาง อินทรวีเชียรฉันท์ เป็นต้น

ตัวอย่างบทกลอนจากหนังสือ ตำนานพระบรมธาตุคำลอน

กายัยานี ๑๑

ครั้งนั้นท้าวโศกราช	ผู้จอมปราชญ์เคารพสงฆ์
นับถือโดยชื่อตรง	เสด็จมาปรึกษากัน
พระเถระอุปปลุก	ผู้พิสุทธ์พิเศษสรรพ
นั่งอยู่ณี่นั้น	ท่ามกลางสันนิบาตสงฆ์.....

กายัสุรางคนาง ๒๘

ครั้งคำริห์เสร็จ	พระจึงเสด็จ	มุ่งมาตร
ปรารธนา	เข้าสู่อารัญ	ถึงพระเถรา
ฎีกาขุมนุม	แห่งพระอรหันต์	ทั้งแก่
ทั้งหนุ่ม	ปรึกษาปราศรัย	ได้ใครควบคุม.....

อินทรวีเชียรฉันท์ ๑๑

ปางนั้นพระราชา	อิริราชเกรียงไกร
เห็นทเวะชั้นใน	พระนิวัตณะบัคค
จึงขุดพระทนต์ธาตุ	มุนินารถประสพผล.....

วสันตคิลกัณฑ์ ๑๔

พรมเทพพระเถระ-

อะระหันต์	จะระผันณะเวหน
ล่องมานะภาจตะกมล	ผิวะมุงผดุงฉาน
ถือตามพระพุทธรวะระศาสน์	มิประมาทณะเหตุการณ์
ลอยล่องณะท้อณะคะคะ.....	

๔.๑.๒.๑.๕ อุปกรณ์ประกอบพิธี ประกอบด้วย หนังสือสำหรับ สวด(อ่านร้อยกรอง) เช่นหนังสือบุด หนังสือเรื่องสุบิน ชินวงศ์ ตำนานพระบรมธาตุ ฯ นอกจากนี้บุคคลที่มาร่วมกิจกรรมจะนำปิ่นโต ดอกไม้ ธูปเทียน ขนมหมากรุก เป็นต้น

๔.๑.๒.๑.๖ ช่วงเวลา เวลาในการสวดด้าน ไม่ได้กำหนดแน่นอนแต่ส่วนใหญ่จะเป็นเวลาก่อนที่พระสงฆ์ฉันเพลในวันธรรมสวนะ ส่วนวันสำคัญทางศาสนาจะเป็นช่วงก่อนที่พระสงฆ์จะเทศน์ ไม่ได้กำหนดเฉพาะเจาะจงว่าเป็นเวลาใด

๔.๑.๒.๑.๗ ขั้นตอนการดำเนินกิจกรรม การดำเนินกิจกรรมประเพณีสวดด้าน เป็นประเพณีที่เกิดขึ้นเรียบง่ายไม่มีพิธีรีตองมากมาย ขั้นตอนการสวดด้าน ดังนี้

ขั้นตอนการสวดด้าน(ในอดีต)

ด้วยความเชื่อ ความศรัทธาเพื่อบูชาพระบรมธาตุ พุทธศาสนิกชนต่างคนต่างมา และเมื่อทุกคนมานั่งรอพระพร้อมกันในบริเวณพระระเบียงหน้าพระด้าน บริเวณวิหารคดในวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร ผู้สวดหรือศิลปินก็จะนำทุกคนหันหน้าไปทางพระบรมธาตุเจดีย์ให้ทุกคนกราบต่อจากนั้นทุกคนหันหน้ากลับมทางพระพุทธรูป(พระด้าน) กราบพระพุทธรูป ผู้สวดหรือศิลปินก็จะสวดหนังสือ(อ่านร้อยกรอง)ให้ทุกคนได้รับฟัง ในการสวดจะสอดแทรกกลีลา น้ำเสียงให้น่าสนใจ เพื่อให้ผู้ฟังสนุกสนานและแผ่แผ่ศีลธรรม และจบการสวดก่อนที่พระสงฆ์จะเทศน์ ประมาณ ๑๐ นาที

สรุปขั้นตอนพิธีสวดด้าน(ในอดีต) ดังนี้

๑. พุทธศาสนิกชน พร้อมกันบริเวณพระระเบียง ในวิหารคด
๒. ผู้ร่วมพิธีหันหน้าไปทางพระบรมธาตุ กราบพระบรมธาตุ
๓. หันกลับมาหน้าพระด้าน กราบพระด้าน
๔. ศิลปินสวดด้าน เริ่มบทสวดที่ตนเองถนัด หรือบทบูชาพระบรมธาตุ
๕. เสร็จพิธีก่อนพระเดินทางมาถึงประมาณ ๑๐ นาที

ขั้นตอนการสวดด้านในปัจจุบัน (ตั้งแต่ปี พ.ศ.๒๕๔๕-ปัจจุบัน)

ขั้นเตรียมการก่อนพิธี

๑. ผู้เข้าร่วมพิธีนำปิ่นโต ดอกไม้รูปเทียน อาหารคาวหวาน เพื่อถวายพระ
๒. นิมนต์พระสงฆ์เข้าร่วมพิธี อย่างน้อย ๕ รูป
๓. การแต่งกาย ทั้งผู้สวดและผู้เข้าร่วมกิจกรรมแต่งกายชุดสุภาพเสื้อสีขาว

ขั้นดำเนินการ ดังนี้

๑. พุทธศาสนิกชน ศิลปินหรือผู้สวดด้านมาพร้อมกัน ณ พระระเบียง บริเวณวิหารคด วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร

๒. ประธานในพิธี จุด รูปเทียน บูชาพระรัตนตรัย

๓. ทำวัตรเช้า (ประกอบพิธีในวันธรรมสวนะ)

๔. กราบพระบรมธาตุ โดยผู้เข้าร่วมพิธีหันหน้าไปทางพระบรมธาตุเจดีย์

๕. หันหน้ากลับมาทางพระสงฆ์ กราบพระสงฆ์ ประกาศอุโบสถ

๖. ศิลปินหรือผู้สวดด้าน ทำการสวดด้าน โดยบทแรกจะเป็นบทบูชา

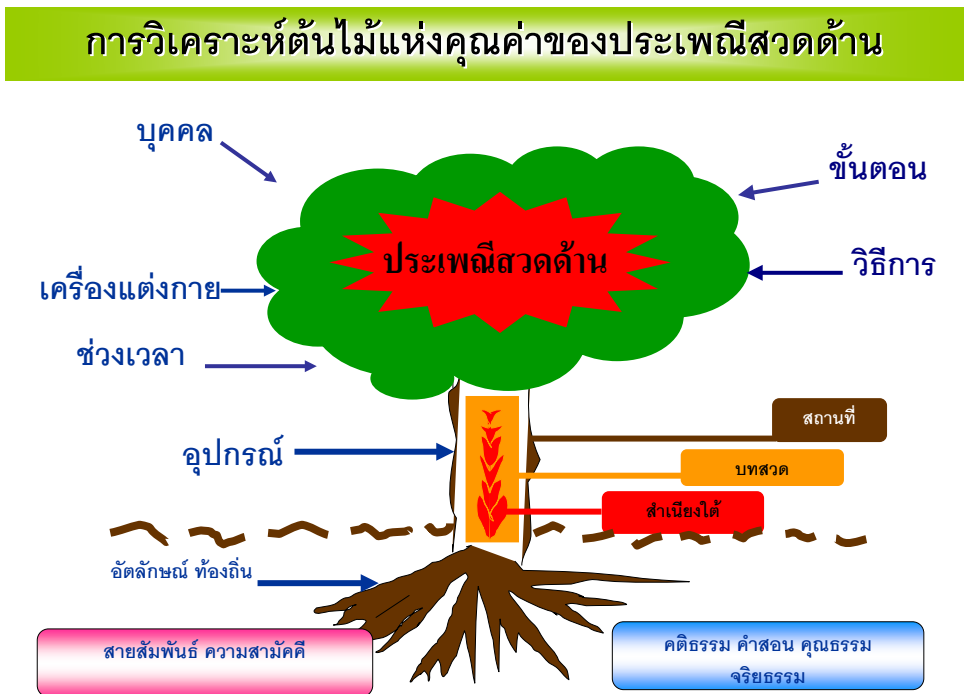
พระบรมธาตุ หลังจากนั้นจะสวดตามด้วยบทอื่น ๆ หยุดสวดประมาณ ๑๐ นาทีก่อนพระสงฆ์มาถึง

๗. เมื่อพระสงฆ์เดินทางมาถึง ศิลปินหรือผู้สวดด้าน หรือพิธีกรทางศาสนา สมาทานศีล รับศีล หลังจากนั้นถวายสังฆทาน พระสงฆ์ฉันภัตตาหารเพล กราบพระ เสร็จพิธี

๔.๑.๒.๑.๘ ประเพณีสวดด้านของจังหวัดนครศรีธรรมราชได้สูญหายไปเป็นระยะเวลากว่า ๒๐ ปีมาแล้ว ต่อมาปีพ.ศ.๒๕๔๕ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาโสกราชซึ่งเป็นมหาวิทยาลัยสงฆ์ได้ทำการฟื้นฟูประเพณีสวดด้าน เพื่อรื้อฟื้นประเพณีที่เกิดจากความเชื่อความศรัทธาเกี่ยวกับองค์พระบรมธาตุเจดีย์ในวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร ซึ่งเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์บริเวณที่มหาวิทยาลัยตั้งอยู่และต้องการสร้างค่านิยมจิตสำนึกให้กับเด็ก เยาวชน และผู้สนใจทั่วไป หันมานิยมวัฒนธรรมดั้งเดิมอันเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาโสกราช เสนอโครงการเพื่อของบประมาณสนับสนุนจัดกิจกรรมประเพณีสวดด้าน จากมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย (ส่วนกลาง)และดำเนินโครงการร่วมกับเทศบาลนครนครศรีธรรมราช มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช โดยมีเป้าหมายผู้เข้าร่วมกิจกรรมประกอบด้วย นักเรียนจากโรงเรียนในเขตเทศบาลนครนครศรีธรรมราช ชุมชน พระสงฆ์และศิลปินผู้สวด ผลการดำเนินโครงการสำเร็จตามวัตถุประสงค์ ผู้เข้าร่วมกิจกรรมให้การตอบรับจำนวนมาก และได้ดำเนินการจนถึงปัจจุบัน

๔.๑.๒.๒ วิเคราะห์ต้นไม้แห่งคุณค่าของประเพณีสวดด้าน

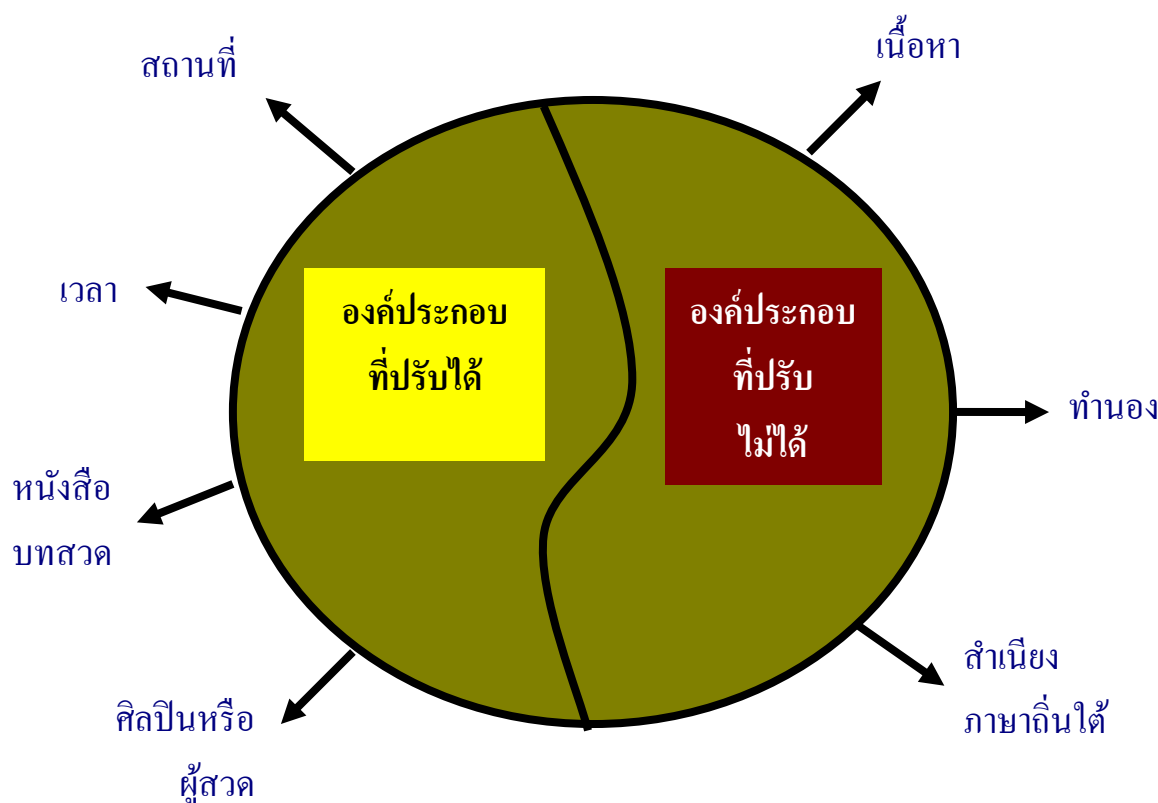

แผนภาพที่ ๒ แสดงให้เห็นคุณค่า ของประเพณีสวดด้าน (แนวตั้ง)

จากการที่คณะวิจัยได้ดำเนินการร่วมกับเครือข่ายวัฒนธรรมและชุมชน
ในการศึกษาเกี่ยวกับประเพณีสวดด้าน สามารถวิเคราะห์คุณค่าสี่พื้นบ้าน(ประเพณีสวดด้าน)
ได้ดังนี้

๔.๑.๒.๒.๑ การวิเคราะห์คุณค่าประเพณีสวดด้านใน แนวตั้ง

- ราก หรือคุณค่าที่แท้จริงของประเพณี สวดด้าน เป็นนามธรรมที่ไม่สามารถมองเห็นแต่ให้คุณค่าต่อจิตใจ ส่งผลในภาพรวมด้านสังคม เนื่องจากทุกคนที่ได้ฟังการสวดด้านก็จะได้รับความรู้ที่เป็นคติธรรม คำสอน เรื่องบาปบุญคุณโทษ ความกตัญญูรู้คุณ การรักนวลสงวนตัวของผู้หญิง การทำดีได้ดีทำชั่วได้ชั่ว ทำให้คนมุ่งมั่นทำความดี เกิดความรักสามัคคี มีความผูกพันสร้างสายสัมพันธ์ สร้างมิตรภาพที่ดีต่อกัน ทำให้สังคมเกิดสันติสุข
- ดอก/ผล/ใบ คือผลผลิตที่ได้ทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อบุคคลที่ได้รับฟังและนำไปเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต

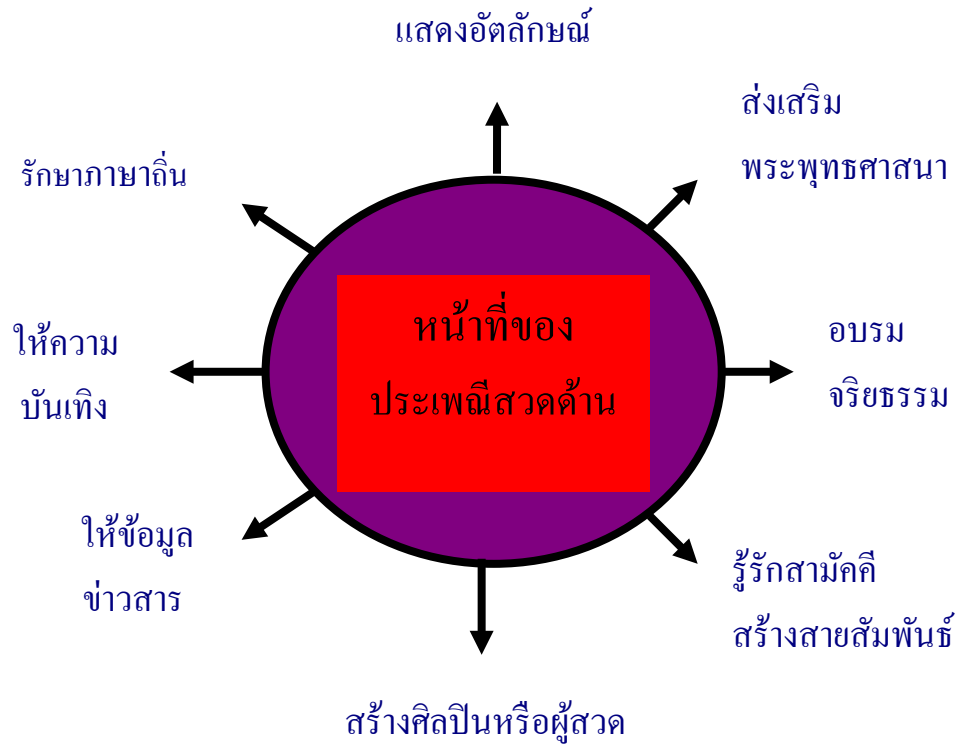
แผนภาพที่ ๓ คุณค่าของประเพณีสวดด้าน(ในแนวนอน)

๔.๑.๒.๒.๒ การวิเคราะห์คุณค่าประเพณีสวดด้านใน แนวนอน

- การวิเคราะห์ต้นทุนไม่แห่งคุณค่าของประเพณี สวดด้าน ในแนวนอน

เพื่อต้องการเปรียบเทียบให้เห็นถึงส่วนที่เป็นแก่นหรือคุณค่าที่จะต้องรักษาไว้ไม่สามารถปรับประยุกต์ได้กับส่วนที่เป็นเปลือกหรือกะพี้ซึ่งสามารถปรับประยุกต์ได้ตามสถานการณ์ เพื่อให้ประเพณีคงอยู่สืบต่อไป ในส่วนที่เป็นเปลือกหรือกะพี้ของประเพณีสวดด้านคือบทสวด หนังสือสวด ศิลปิน สถานที่ และช่วงเวลาของการสวดสามารถเปลี่ยนให้เข้ากับสถานการณ์ได้ เช่น ผู้สวดเปลี่ยนจากศิลปินหนังตะลุง มโนราห์ เป็นเด็ก เยาวชนทั้งชายหญิง สถานที่เปลี่ยนจากพระระเบียงบริเวณวิหารคดในวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร เป็นวัดอื่น ๆ หนังสือบทสวด สามารถเปลี่ยนจากหนังสือบุคคลเป็นหนังสือที่พิมพ์ขึ้นจากโรงพิมพ์แต่ส่วนที่เป็นแก่นแล้วจะต้องรักษาส่วนนี้ไว้เสมอไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้เลย ก็คือคุณค่าของประเพณีคือสำเนียงภาษาถิ่นได้และเนื้อหา ทำนอง ในการสวดจะต้องแฝงด้วยคติเตือนใจ

๔.๑.๒.๓ การวิเคราะห์หน้าที่ของประเพณีสวดด้าน

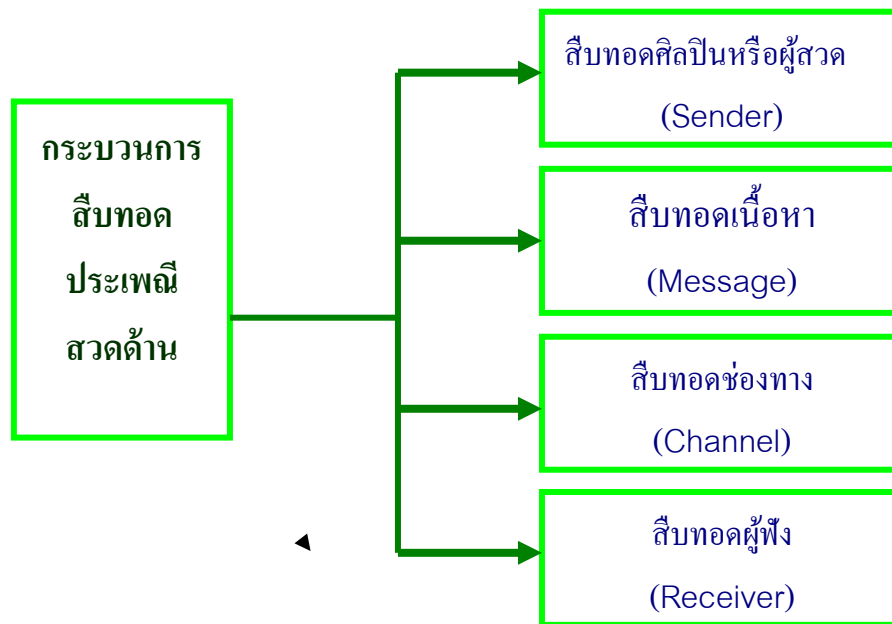
แผนภาพที่ ๔ แสดงหน้าที่ของประเพณีสวดด้าน

จากการที่คณะวิจัยได้ดำเนินการร่วมกับเครือข่ายวัฒนธรรมและชุมชนในการศึกษาเกี่ยวกับประเพณีสวดด้าน สามารถวิเคราะห์หน้าที่ของสื่อพื้นบ้าน(ประเพณีสวดด้าน) ดังนี้

- หน้าที่ของประเพณีสวดด้าน ประเพณีสวดด้านเป็นประเพณีที่แสดงความเป็นตัวตนของชาวนครศรีธรรมราช มีเฉพาะที่วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารแสดงให้เห็นถึงอัตลักษณ์ของท้องถิ่น ส่งเสริมพระพุทธศาสนาให้พุทธศาสนิกชน เยาวชนเข้าวัดฟังธรรม อบรมจริยธรรม สร้างให้คนในชุมชนรู้จักสามัคคี สร้างสายสัมพันธ์ของคนในชุมชน สร้างเยาวชนรุ่นใหม่ให้เป็นศิลปินหรือผู้สวด ให้ข้อมูลข่าวสาร ให้ความสนุกสนานความบันเทิง รักษาภาษาถิ่น

ด้วยเหตุผลดังกล่าวประเพณีสวดด้าน จึงเหมือนเป็นพลังที่มุ่งส่งเสริมให้สังคมพัฒนาอย่างเข้มแข็งและยั่งยืนสืบไป

๔.๑.๒.๔ การวิเคราะห์กระบวนการสืบทอดประเพณีสวดด้าน

แผนภาพที่ ๕ แสดงกระบวนการสืบทอดประเพณีสวดด้าน

จากการที่คณะวิจัยได้ดำเนินการร่วมกับเครือข่ายวัฒนธรรมและชุมชนในการศึกษาเกี่ยวกับประเพณีสวดด้าน สามารถวิเคราะห์กระบวนการสืบทอดของสื่อพื้นบ้าน (ประเพณีสวดด้าน) ดังนี้

กระบวนการสืบทอดประเพณีสวดด้าน สามารถใช้กระบวนการดังนี้

๔.๑.๒.๔.๑ สืบทอดผู้ส่งสาร (Sender) ในอดีตผู้ส่งสารจะเป็นผู้ชายที่อ่านหนังสือได้คล่องส่วนใหญ่แล้วจะเป็นศิลปินหนังตะลุง มโนราห์ เพลงบอกแต่เพื่อฟื้นฟูประเพณีสวดด้านให้กลับมา การสืบทอดผู้ส่งสารจะต้องไม่จำกัดคุณสมบัติมากเกินไป โดยผู้ส่งสารเป็นผู้ที่มีความสนใจในการอ่านบทร้อยกรอง ไม่จำกัดเพศ วัย สามารถ เอื้อนเสียงลีลาได้ฟังไพเราะ

๔.๑.๒.๔.๒ การสืบทอดสาร (Message) บทสวดสามารถเปลี่ยนแปลงจากหนังสือбуд ตำนานพระบรมธาตุ วันการ สีเสาร์ เป็นต้น เป็นหนังสือตำราสมัยใหม่ เรื่องใหม่ ๆ แต่ความหมายหรือคุณค่าสาระของบทสวดจะต้องให้คุณค่าแฝงไว้ด้วยคติสอนใจ

๔.๑.๒.๔.๓ การสืบทอดช่องทาง การสวดหรือการอ่านทำนองร้อยกรองเป็นช่องทางในการส่งสาร จะต้องสืบทอดโดยการส่งเสริมให้เยาวชน นักเรียนเข้ามามีส่วนร่วมโดยการแข่งขันการสวดหนังสือ (สวดด้าน) ในระดับต่าง ๆ ส่งเสริมให้มีการสวดด้านในวัดต่าง ๆ ในพื้นที่จังหวัดนครศรีธรรมราช นอกจากวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารเพียงแห่งเดียว

๔.๑.๒.๔.๔ การสืบทอดผู้รับสาร (Receiver) โดยการเผยแพร่การ สวดคำน ให้เป็นที่รู้จักของกลุ่มคนเพิ่มขึ้นอย่างหลากหลาย ทั้งในพื้นที่ใกล้เคียงและจังหวัดอื่น ๆ เพื่อเพิ่มผู้รับสารให้มากขึ้น

จากการวิเคราะห์สื่อพื้นบ้านประเพณีสวดคำน ทำให้ทราบถึงคุณลักษณะ (รู้จัก) คุณค่าที่มีต่อสังคม(รู้ใจ) บทบาทหน้าที่(รู้ใช้) และกระบวนการในการสืบทอด (รู้รักษา) ทำให้ทราบว่าสถานการณ์ของประเพณีสวดคำน มีอาการกำลังสูญหาย กลยุทธ์การทำงานจะต้อง หาแนวทางในพื้นที่พหุอนุรักษ์

๔.๑.๓ กระบวนการมีส่วนร่วมของเครือข่ายวัฒนธรรมและชุมชนในการบริหารจัดการประเพณีสวดคำน

คณะวิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลใช้หลักการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยการสัมภาษณ์ บันทึกภาพ บันทึกเสียง จัดกิจกรรม และการจัดเวทีเสวนา โดยเครือข่าย วัฒนธรรมและชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมศึกษาวิจัย ดังนี้

๔.๑.๓.๑ ร่วมเป็นคณะทำงาน ในการทำงานวิจัยครั้งนี้ ได้มีเครือข่าย วัฒนธรรม และชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในคณะทำงาน โดยร่วมกำหนดกรอบแนวทางในการดำเนินงาน เพื่อฟื้นฟู อนุรักษ์ประเพณีสวดคำน วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช

๔.๑.๓.๒ ร่วมตั้งโจทย์การวิจัย เครือข่ายวัฒนธรรมและชุมชนได้เข้า มาร่วมตั้งโจทย์ในการวิจัย โดยมีตัวแทนแต่ละสาขาร่วมแสดงความคิดเห็น ความเป็นมาของปัญหา และตั้งโจทย์เพื่อที่จะหาแนวทางในการฟื้นฟูอนุรักษ์ ประเพณีสวดคำน ซึ่งเป็นคำตอบของโจทย์ การวิจัย

๔.๑.๓.๓ ร่วมสร้างเครื่องมือ ในการวิจัยครั้งนี้ คณะทำงานซึ่งเป็นตัวแทน ของเครือข่ายวัฒนธรรมและชุมชนได้ร่วมกันสร้างเครื่องมือในการวิจัยเพื่อนำไปสู่คำตอบที่ต้องการ

๔.๑.๓.๔ ร่วมกำหนดกลุ่มตัวอย่างคณะทำงาน ซึ่งเป็นเครือข่ายวัฒนธรรม และชุมชนได้ร่วมกันคิด วิเคราะห์และหาความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มตัวอย่าง กับประเด็นปัญหาเพื่อให้ได้ข้อมูลตามประเด็นที่ต้องการ

๔.๑.๓.๕ ร่วมจัดเก็บข้อมูล การจัดเก็บข้อมูลครั้งนี้คณะทำงานได้ร่วม จัดเก็บข้อมูลภาคสนาม ตามระเบียบวิธีวิจัย เพื่อนำข้อมูลที่ได้อำวิเคราะห์ต่อไป

๔.๑.๓.๖ ร่วมให้ข้อมูล การเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัยครั้งนี้ คณะทำงาน ร่วมให้ข้อมูลเกี่ยวกับประเพณีสวดคำนทุกแง่มุมและได้แสดงความคิดเห็น เสนอแนวทางการแก้ไข และแนะนำ เพื่อนำไปใช้ประโยชน์กับการวิจัย

๔.๑.๓.๗ ร่วมเวทีเสวนา เครือข่ายวัฒนธรรมและชุมชนร่วมแสดงความ
 คิดเห็น แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ทำให้ได้แนวทางในการฟื้นฟูอนุรักษ์ประเพณีสวดค้ำ

๔.๑.๓.๘ ร่วมฟื้นฟูอนุรักษ์ประเพณี สวดค้ำวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร
 คณะวิจัยได้ร่วมประชุมกับมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมา โศกราช
 คณะทำงานประกอบด้วยปราชญ์ชาวบ้าน ศิลปิน นักวิชาการ พระสงฆ์ ครูอาจารย์จากเขตพื้นที่การศึกษา
 ในจังหวัดนครศรีธรรมราช เครือข่ายวัฒนธรรม(สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสภากวัฒนธรรม
 จังหวัด พุทธสมาคมจังหวัด วิทยาลัยนาฏศิลป์นครศรีธรรมราช)ร่วมกันกำหนดจัดประเพณีสวดค้ำ
 โดยให้เยาวชน สถานศึกษา วัด เข้ามาร่วมกิจกรรมสวดค้ำ ประจำปี ๒๕๕๑ จำนวน ๓ ครั้ง ดังนี้

ครั้งที่ ๑ วันเสาร์ที่ ๑๖ สิงหาคม ๒๕๕๑ ตรงกับขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๕

พระด้านทิศ	เหนือ	ใต้	ตะวันออก	ตะวันตก
๑. พิธีกร	พุทธสมาคม	พุทธสมาคม	อุบาสิกา วัดพระมหาธาตุ วรมหาวิหาร	พุทธสมาคม
๒. วิทยากร	นายทวี อัสวิน	นายรุ่งฟ้า แสงทอง	นายจำเนียร คำหวาน	นายจันทร์ฉาย ศรีสะอาด
๓. สถานศึกษา	ร.ร. โยธินบำรุง	ร.ร.สตรีปากพนัง	ร.ร.ไม้เรียงประชารักษ์	ร.ร.พระธาตุ มูลนิธิ
๔. วัด	ศรีทวิ	ชลเจนียน	พระมหาธาตุฯ	สวนป่า

ครั้งที่ ๒ วันอาทิตย์ที่ ๒๔ สิงหาคม ๒๕๕๑ ตรงกับขึ้น ๘ ค่ำ เดือน ๕

พระด้านทิศ	เหนือ	ใต้	ตะวันออก	ตะวันตก
๑. พิธีกร	พุทธสมาคม	พุทธสมาคม	วัดพระมหาธาตุ วรมหาวิหาร	พุทธสมาคม
๒. วิทยากร	นายทวี อัสวิน	นายรุ่งฟ้า แสงทอง	นายจำเนียร คำหวาน	นายจันทร์ฉาย ศรีสะอาด
๓. สถานศึกษา	ร.ร.อาชีพศึกษา	วิทยาลัยนาฏศิลป์ นครศรีธรรมราช	ร.ร.บ้านเกาะวิทยา	ร.ร.จุฬารณราช วิทยาลัย นศ.
๔. วัด	มะม่วงปลายแขน	โทเอก	พระมหาธาตุฯ	ในป่ากาญจนาราม

ครั้งที่ ๓ วันเสาร์ ที่ ๓๐ สิงหาคม ๒๕๕๑ ตรงกับแรม ๑๕ ค่ำ เดือน ๘

พระด้านทิศ	เหนือ	ใต้	ตะวันออก	ตะวันตก
๑. พิธีกร	พุทธสมาคม	พุทธสมาคม	วัดพระมหาธาตุ วรมหาวิหาร	พุทธสมาคม
๒. วิทยากร	นายทวี อัสวิน	นายรุ่งฟ้า แสงทอง	นายจำเนียร คำหวาน	นายจันทร์ฉาย ศรีสะอาด
๓. สถานศึกษา	ร.ร.อาชีวศึกษา	วิทยาลัยนาฏศิลป์ นครศรีธรรมราช	ร.ร.บ้านเกาะวิทยา	ร.ร.จุฬารัตนราช วิทยาลัย นศ.
๔. วัด	เทพนิมิตร	โทธรรมาราม	พระมหาธาตุฯ	โพธิ์เสด็จ

การจัดกิจกรรมสวดด้าน ประจำปี ๒๕๕๑ คณะวิจัยได้สัมภาษณ์ผู้เข้าร่วมกิจกรรม ซึ่งแสดงให้เห็นว่ามีความต้องการให้ประเพณี สวดด้าน ยังคงอยู่เพื่อสร้างคุณค่าให้สังคมนครศรีธรรมราช

“การสวดด้านเป็นประเพณีที่อยากให้มีต่อไปเพราะเป็นประเพณีที่ดี ช่วยให้เราได้นำความรู้คติเตือนใจไปใช้ในชีวิตประจำวัน”(นางสุนิ ส่าอังกาย, ให้สัมภาษณ์)

“การสวดด้านมีมานานแล้ว จำได้ว่าตั้งแต่ป้าอายุประมาณ ๗ ขวบ แถวบ้านเขาจะเรียกว่าเหล่าหนังสือ คนที่เหล่าส่วนใหญ่เป็นผู้ที่อ่านหนังสือออก อาจจะเป็นนายหนังสือ มโนราห์ และดีใจมากที่สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดเข้ามามีส่วนช่วยให้ประเพณีนี้เกิดขึ้นอีก ควรดำเนินการอย่างต่อเนื่อง ไม่ให้ขาดการติดต่อ เหมือนการปลูกต้นไม้ต้องรดน้ำใส่ปุ๋ย”(นางสาวริ เสาวพันธ์, ให้สัมภาษณ์)

“เป็นประเพณีที่ดีทีเดียว เกิดเมื่อ พ.ศ.๒๔๗๗ การสวดทำนองเดียวกับสวดไอ้เอ้วิหารราย ของวัดพระศรีรัตนศาสดาราม”(ชาติ ศิลปศรี, ให้สัมภาษณ์)

“เป็นประเพณีที่อ่านหนังสือร้อยกรอง บ้านเราเรียกว่าสวด ให้คนได้ฟังกัน เป็นการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์”(นางกาญจนา เรืองช่วย, ให้สัมภาษณ์)

“ควรนำบทวาทมาให้เด็ก เขาจะได้ฟังก่อน ก่อนที่จะสวดหนังสือ เพราะบทวาทเป็นหนังสือที่ดีมาก”(นายจิตร มาศคิดต์, ให้สัมภาษณ์)

“สมควรทำอย่างยิ่ง เพราะเป็นประเพณีที่เกี่ยวกับความเชื่อเกี่ยวกับพระบรมธาตุ ซึ่งอยู่ที่วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร ซึ่งเป็นที่อยู่ของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย”(พระครูสิริธรรมานุศาสน์, ให้สัมภาษณ์)

การจัดกิจกรรมการสวดด้าน วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร เป็นประเพณีความเชื่อที่ให้คุณค่าต่อสังคม เป็นการส่งเสริมพระพุทธศาสนาช่วยให้สังคมเกิดความรักสามัคคีพัฒนาจิตใจของผู้ฟังอีกทั้งเป็นการรักษาอัตลักษณ์ของจังหวัดนครศรีธรรมราช โดยการให้จัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่องทุกปี

รูปแบบการจัดกิจกรรมการสวดด้าน ประจำปี ๒๕๕๑ จำนวน ๓ ครั้ง แตกต่างจากประเพณีสวดด้านดั้งเดิม ดังนี้

๔.๑.๓.๘.๑ การดำเนินกิจกรรม โครงการ ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ประกอบด้วยพิธีกรซึ่งเป็นบุคลากรจากพุทธสมาคมและอุบาสิกจากวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร ทำหน้าที่ในการดำเนินรายการให้เป็นไปตามขั้นตอนเวลาที่กำหนด วิทยากรซึ่งเป็นศิลปินหนังตะลุงมโนราห์ มีหน้าที่ในการสวด(อ่านร้อยกรอง) จากหนังสือตำนานพระบรมธาตุกาลอนนักรศึกษาทั้งชายและหญิงจากสถานศึกษาที่ตอบรับเข้าร่วมกิจกรรม จำนวน ๕๐ คน/โรง เข้ามาร่วมกิจกรรมในวันธรรมสวนะ แต่งกายชุดนักเรียน พระสงฆ์จากวัดต่าง ๆ ซึ่งเป็นวัดฝ่ายธรรมยุติและประชาชนที่สนใจ

๔.๑.๓.๘.๒ การสวดด้านที่จัดขึ้นในครั้งนี เน้นรูปแบบการ

ฝึกปฏิบัติที่เป็นกึ่งทางการ มีการให้พิธีกรทางสงฆ์ พระสงฆ์ทำหน้าที่ในการให้ศีล(ให้สัมโมทนียคาถา) แก่นักเรียนและเยาวชนและผู้ฟังที่เข้าร่วม กิจกรรม มีวิทยากรเป็นผู้บรรยาย ซึ่งดั้งเดิมประเพณีการสวดด้านเป็นการสวดด้วยความสมัครใจ และใช้ความศรัทธาเป็นที่ตั้ง

๔.๑.๓.๘.๓ การสวดด้านในครั้งนี ผู้สวดจะมีเฉพาะศิลปินหนังตะลุง

มโนราห์ ซึ่งทำหน้าที่ถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับการสวดให้กับเยาวชน นักเรียน และผู้สนใจโดยทั่วไป ซึ่งจะมีความแตกต่างกับการสวดด้านดั้งเดิมที่ผู้สวดจะเป็นบุคคลใดก็ได้ ที่มีความสามารถอ่านหนังสือได้คล่อง(นักแห่ หมอทำขวัญนาค ครูมาลัย เพลงบอกสวดมาลัย) และในการสวดผู้ฟังก็เป็นบุคคลทั่วไปที่มาอาศัยในวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร

๔.๑.๓.๘.๔ การสวดด้านดั้งเดิมจะไม่มีขั้นตอน ผู้ดำเนินรายการ

พิธีกรในการสวดด้าน แต่ในการจัดกิจกรรมและฟื้นฟูประเพณีสวดด้านในครั้งนี จะมีพิธีกรจากพุทธสมาคมจังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งเป็นเครือข่ายวัฒนธรรม ทำหน้าที่ในการดำเนินการตามวิธีการ ขั้นตอนการสวดด้าน ให้เป็นไปอย่างถูกต้อง จะเห็นได้ว่า ในการสวดด้านนั้นวิทยากรก็มีส่วนสำคัญเป็นอย่างมาก เพราะประเพณีการสวดด้านเป็นประเพณี ที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อความศรัทธา เป็นสิ่งที่ละเอียดอ่อน เราไม่สามารถที่จะข้ามขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งไปได้ เพราะสิ่งที่สามารถสร้างความเชื่อ ความศรัทธาจากประชาชนได้นั้น ก็คือรูปแบบ พิธีการที่สมบูรณ์แบบ

จากการเข้าร่วมกิจกรรมทั้ง ๓ ครั้ง คณะวิจัยมีข้อสังเกตบางประการเกี่ยวกับ ประเพณีสวดด้าน ที่สามารถนำมาเป็นข้อสรุปการวิจัยเป็นดังนี้

๑. การจัดกิจกรรมในครั้งนี้กลุ่มตัวอย่างน่าจะมีความหลากหลาย เพราะถ้ากลุ่มมีความหลากหลายข้อมูลที่ได้จะมีความละเอียด ชับซ้อน สามารถนำมาวิเคราะห์ได้อย่างกว้างขวางไม่มีข้อจำกัดอย่างเช่นการจัดกิจกรรมในครั้งนี้

๒. ผู้สวดน่าจะเป็นบุคคลหลายสาขาอาชีพ ที่อ่านบทหรือยกกรองได้ไพเราะ (ไม่เฉพาะเจาะจงว่าเป็นศิลปิน) เป็นผู้ฝึกที่มีเทคนิควิธีการในการสอนที่หลากหลาย ไม่น่าเบื่อ และมีความโดดเด่นสามารถสร้างแรงจูงใจให้กับผู้เข้าฝึกเป็นอย่างดี

จากการเข้าร่วมเวทิสมนา คณะวิจัยมีข้อสังเกตเกี่ยวกับรูปแบบของการ จัดเวทิสมนา น่าจะทำเป็นรูปแบบที่ไม่เป็นทางการโดยเฉพาะอย่างยิ่งข้อมูลในเชิงลึกจากปราชญ์ ชาวบ้าน จะต้องใช้การพูดคุยและผู้วิจัยจะต้องเปิดประเด็นให้ง่าย ในการให้ปราชญ์ชาวบ้านเล่าเรื่อง เกี่ยวกับประเพณีสวดด้านตามความรู้ และความรู้สึก คณะผู้วิจัยเองจะต้องสรุปประเด็นแล้วถาม ปราชญ์ชาวบ้านอีกครั้งว่าเข้าใจถูกต้องตรงกันหรือไม่ การที่ชาวบ้าน ได้ร่วมกับเครือข่าย วัฒนธรรม และชุมชนในการจัดกิจกรรมครั้งนี้ แสดงให้เห็นถึงการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนเพื่อ ต้องการฟื้นฟู อนุรักษ์ประเพณีสวดด้านให้คงอยู่สืบไป

๔.๒ สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของเครือข่ายวัฒนธรรมและชุมชนในการ บริหารจัดการวัฒนธรรม(ประเพณีสวดด้าน) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วม ของวัฒนธรรมจังหวัด สภาวัฒนธรรมจังหวัดและชุมชน ในการบริหารจัดการวัฒนธรรมท้องถิ่น (ประเพณีสวดด้าน)และหาแนวทางในการฟื้นฟูอนุรักษ์ ประเพณีสวดด้านวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช สามารถสรุป ได้ดังนี้

๔.๒.๑ การมีส่วนร่วมของเครือข่ายวัฒนธรรมและชุมชนในการบริหารจัดการ วัฒนธรรม(ประเพณีสวดด้าน)

การดำเนินการวิจัยในครั้งนี้ คณะวิจัยได้มีส่วนร่วมกับเครือข่ายวัฒนธรรมและ ชุมชน ในการบริหารจัดการวัฒนธรรม(ประเพณีสวดด้าน) ดังนี้

๔.๒.๑.๑ ร่วมเป็นคณะทำงาน โดยร่วมกำหนดกรอบแนวทางในการ ดำเนินการเพื่อฟื้นฟู อนุรักษ์ประเพณีสวดด้านวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช

๔.๒.๑.๒ ร่วมตั้งโจทย์การวิจัย ได้เข้ามาร่วมตั้งโจทย์ในการวิจัย โดยมี ตัวแทนแต่ละสาขาร่วมแสดงความคิดเห็น ความเป็นมาของปัญหา และตั้งโจทย์เพื่อที่จะหาแนวทาง ในการฟื้นฟู อนุรักษ์ประเพณีสวดด้าน ซึ่งเป็นคำตอบของโจทย์การวิจัย

๔.๒.๑.๓ ร่วมสร้างเครื่องมือ ได้ร่วมกันสร้างเครื่องมือในการวิจัย เตรียมคำถามสำหรับสัมภาษณ์ เพื่อนำไปสู่คำตอบที่ต้องการ

๔.๒.๑.๔ ร่วมกำหนดกลุ่มตัวอย่าง ได้ร่วมกันคิด วิเคราะห์ และหาความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มตัวอย่างกับประเด็นปัญหาเพื่อให้ได้ข้อมูลตามประเด็นที่ต้องการ

๔.๒.๑.๕ ร่วมจัดเก็บข้อมูล ได้ร่วมจัดเก็บข้อมูลภาคสนาม ตามระเบียบวิธีวิจัย เพื่อนำข้อมูลที่ได้อันวิเคราะห์ต่อไป

๔.๒.๑.๖ ร่วมให้ข้อมูล ร่วมให้ข้อมูลเกี่ยวกับประเพณีสวดด้านทุกแง่มุม และได้แสดงความคิดเห็น เสนอแนวทางการแก้ไขและแนะนำ เพื่อนำไปใช้ประโยชน์กับการวิจัย

๔.๒.๑.๗ ร่วมเวทีเสวนา แสดงความคิดเห็น แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ทำให้ได้แนวทางในการฟื้นฟู อนุรักษ์ประเพณีสวดด้าน

๔.๒.๑.๘ ร่วมฟื้นฟู อนุรักษ์ ประเพณีสวดด้าน วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร โดยร่วมกับมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยวิทยาเขตศรีธรรมมาโสกราช จัดประเพณีสวดด้านมีเยาวชน สถานศึกษา วัด เข้าร่วมร่วมกิจกรรมสวดด้าน ประจำปี ๒๕๕๑

๔.๒.๒ แนวทางการฟื้นฟู อนุรักษ์ประเพณีสวดด้านให้คงอยู่สืบไป

จากการที่คณะวิจัยได้ร่วมกับเครือข่ายวัฒนธรรมและชุมชนดำเนินการจัดเก็บข้อมูลศึกษาวิจัย จัดกิจกรรมและจัดเวทีเสวนาเพื่อหาแนวทางในการฟื้นฟูอนุรักษ์เพื่อให้ประเพณีสวดด้านคงอยู่สืบไป สรุปได้ดังนี้

๔.๒.๒.๑ นำบทสวดด้าน จากหนังสือบุด หรือบทสวดเรื่องต่าง ๆ เช่น เรื่องวันการ สี่เสาร์ สุบิน ตำราบูชาพระธาตุ บรรจุไว้ในหลักสูตรภาษาไทย หรือเป็นหลักสูตรท้องถิ่น

๔.๒.๒.๒ จัดกิจกรรมประกวดการแข่งขันสวดด้านในสถานศึกษา ลักษณะเดียวกับสวดมนต์หมู่ทำนองสรภัญญะ(สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดกำลังดำเนินการ)

๔.๒.๒.๓ ส่งเสริมประเพณีสวดด้าน โดยชุมชน บ้าน วัด โรงเรียน เข้าร่วมร่วมกัน โดยขยายพื้นที่จากวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร ไปยังวัดต่าง ๆ ในพื้นที่จังหวัดนครศรีธรรมราช

๔.๒.๒.๔ ส่งเสริมผู้สวดหรือศิลปิน โดยไม่จำกัดคุณสมบัติของผู้สวดหรือศิลปิน ขอให้เป็นผู้ที่มีความสามารถอ่านบทกลอนได้คล่อง มีความรักในศิลปะการขับกลอน ไม่จำกัด เพศ อายุ ตำแหน่ง ควรเน้นที่เด็กและเยาวชน เพราะเด็กในวันนี้จะเป็นผู้ใหญ่ในวันหน้า และเป็นผู้ที่สืบทอดประเพณีอันดีงามให้คงอยู่ต่อไป

๔.๓ แนวทางการส่งเสริมข้อมูลสู่ชุมชน

บทสรุปของการนำข้อมูลที่ได้สู่ชุมชนของทีมงานวิจัยประเพณีสวดค่านั้น เป็นการให้ในรูปแบบของหนังสือ และข้อมูลปฐมภูมิ ผ่านไปยังห้องสมุด ทั้งในระดับมหาวิทยาลัย โรงเรียน และห้องสมุดประชาชน เพื่อเป็นแหล่งค้นคว้าให้กับผู้ที่สนใจจะศึกษาต่อยอดประเพณีสวดค่านในเชิงลึกต่อไป และก็หวังเป็นอย่างยิ่งว่าประเพณีสวดค่านจะยังคงดำรงอยู่คู่เมืองนครศรีธรรมราชสืบต่อไปอย่างเข้มแข็งและยั่งยืน

๔.๔ ข้อเสนอแนะ

จากการที่คณะวิจัยได้ร่วมกับเครือข่ายวัฒนธรรมและชุมชนดำเนินการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับประเพณีสวดค่าน มีข้อเสนอแนะเพื่อฟื้นฟูอนุรักษ์ สืบสาน ส่งเสริมให้ประเพณีสวดค่านคงอยู่สืบไป ดังนี้

๑. หน่วยงานทั้งภาครัฐ เอกชน ตลอดจนเครือข่ายวัฒนธรรม ชุมชน ควรจะประสานทำงานร่วมกันเชิงบูรณาการ เพื่อส่งเสริม อนุรักษ์และสืบสานอย่างต่อเนื่องเกี่ยวกับประเพณีสวดค่านให้คงอยู่อย่างยั่งยืนและสืบไป

๒. สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดนครศรีธรรมราช สภาวัฒนธรรมจังหวัด และวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร ควรเป็นแกนนำร่วมกับหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน องค์กรส่วนท้องถิ่น เครือข่ายวัฒนธรรม ชุมชน การท่องเที่ยวจังหวัดนครศรีธรรมราช ในการหาช่องทางส่งเสริม ประชาสัมพันธ์ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างจริงจัง โดยใช้จุดศูนย์กลางคือวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร เป็นดินแดนแห่งพุทธภูมิที่ทุกคนต้องการมาสักการะและท่องเที่ยว มีการฟื้นฟูประเพณีสวดค่านให้เห็น อยู่ตลอดเวลา เพื่อที่จะได้นำทุนทางวัฒนธรรมที่มีอยู่แล้วเพียงนำมาฟื้นฟู ใช้เป็นช่องทางในการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชน สมเป็นเมืองเก่าแก่ที่มีความเจริญรุ่งเรืองในทุก ๆ ด้าน

บรรณานุกรม

- กาสัก เต๊ะจันหมาก อนาคตภาพและทางเลือกในอนาคตสำหรับการดำเนินงานด้านวัฒนธรรม ในปี พุทธศักราช ๒๕๔๐. ๒๕๓๑. บทคัดย่อ
- กลุ่มงานข้อมูลสารสนเทศและการสื่อสาร สำนักงานจังหวัดนครศรีธรรมราช. นครศรีธรรมราช ๒๕๔๕. มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาโสกราช , ๒๕๕๑ โครงการทำนุบำรุง ศิลปวัฒนธรรม(สวดด้าน) นครศรีธรรมราช.
- ชะลอ เอี่ยมสุทธิ และคณะ รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ โครงการเรียนรู้ประวัติแม่เจ้าอยู่หัวอย่างมีส่วนร่วม โดยชุมชนแม่เจ้าอยู่หัว
- ชไมพร สมบัติยานุชิต.บทบาทการดำเนินงานวัฒนธรรมของบุคลากรศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดใน ภาคใต้. ๒๕๔๑. หน้า ๑๑๐
- สมสุข หินวิมาน, กาญจนา แก้วเทพ , ๒๕๕๑ การพัฒนานักวิจัยท้องถิ่นด้านการบริหารจัดการ วัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วม กรุงเทพฯ
- ศรีปริญญา ฐประจ่าง. ความต้องการด้านการนิเทศงานพัฒนาชุมชนในทัศนะของพัฒนากรและ นักวิชาการพัฒนาชุมชน.๒๕๓๕.บทคัดย่อ
- ศรีปริญญา ฐประจ่าง ความต้องการศึกษาด้านเทคนิคการสื่อสารของพัฒนากร.๒๕๓๕.บทคัดย่อ นครศรีธรรมราช, ๒๕๔๕
- อมรรัตน์ สอนคง. บทบาทในการปฏิบัติงานด้านวัฒนธรรมของศึกษาธิการอำเภอและศึกษาธิการ จังหวัดในภาคใต้.๒๕๓๗. หน้า ๑๒๒.

บุคลากร (ผู้ให้ข้อมูล)

พระเทพวินยาภรณ์ อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาโสกราช
อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช วันที่สัมภาษณ์ ๓ สิงหาคม ๒๕๕๑

พระครูสิทธิธรรมานุศาสน์ เจ้าอาวาสวัดศรีทิว อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช
วันที่สัมภาษณ์ ๒๓ กันยายน ๒๕๕๑

กาญจนา เรืองช่วย .นาง. (อายุ ๖๒ปี) อยู่บ้านเลขที่ ๘๕/๓ หมู่ ๒ ตำบลโพธิ์เสด็จ อำเภอ
เมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช วันที่สัมภาษณ์ ๒๓ กันยายน (ปี ๒๕๕๑)

นายกิตติพันธ์ สักดีแก้ว .นาย. (อายุ ๑๘ ปี) อยู่บ้านเลขที่ ๗๕/๕ หมู่ ๑๐ ตำบลท่าเรือ
อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช วันที่สัมภาษณ์ ๓ สิงหาคม (ปี ๒๕๕๑)

ชาติ ศิลปรัศมี .นาย. (อายุ ๖๗ ปี) อยู่บ้านเลขที่ ๑๒๕ ตำบลจันดี อำเภอนาง จังหวัด
นครศรีธรรมราช วันที่สัมภาษณ์ ๒๓ กันยายน (ปี ๒๕๕๑)

นางดวงใจ วิชัยณรงค์ .นาง.(อายุ ๖๒ปี) พุทธสมาคมนครศรีธรรมราช อำเภอเมือง จังหวัด
นครศรีธรรมราช วันที่สัมภาษณ์ ๒๓ กันยายน (ปี ๒๕๕๑)

ทวิ อัสวิน.นาย. (อายุ ๖๒ ปี) อยู่บ้านเลขที่ ๒๖ หมู่ ๗ ตำบลอินทรี อำเภอพรหมคีรี จังหวัด
นครศรีธรรมราช วันที่สัมภาษณ์ ๓ สิงหาคม (ปี ๒๕๕๑)

นางสาวนุสรรา นบอบ นางสาว. (อายุ ๑๗ปี) อยู่บ้านเลขที่ ๒๐/๔ ตำบลท่าเรือ อำเภอเมือง
จังหวัดนครศรีธรรมราช วันที่สัมภาษณ์ ๓ สิงหาคม (ปี ๒๕๕๑)

เนื่อง ศรีสวัสดิ์. นาย. (อายุ ๗๐ ปี) อยู่บ้านเลขที่ ๑๔๘ หมู่ ๒ ตำบลทุ่งใหญ่ อำเภอทุ่ง
ใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช วันที่สัมภาษณ์ ๒๕ (ปี ๒๕๕๑)

เพ็ญ พิทักษ์. นาย. (อายุ ๖๗ ปี) อยู่บ้านเลขที่ ๑๐๗ ซอยศรีธรรมมาโสกราช ๑ ถนน
พัฒนาการคูขวาง ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช
วันที่สัมภาษณ์ ๓ สิงหาคม (ปี ๒๕๕๑)

นายวิทยา ระน่อมบำรุง นาย. (อายุ ๗๕ ปี) มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขต
ศรีธรรมมาโสกราช อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช วันที่สัมภาษณ์ ๒๓ สิงหาคม ๒๕๕๑

สมพุทธ ฐระเจน.นาย. มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาโสกราช
อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช วันที่สัมภาษณ์ ๓ สิงหาคม ๒๕๕๑

สารี เสาวพันธ์ .นาง. (อายุ ๗๘ ปี) อยู่บ้าน เลขที่ ๑๕๗ ถนนศรีธรรมมาโศกราช ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช วันที่สัมภาษณ์ ๒๓ กันยายน (ปี ๒๕๕๑)

นางสาวสาวิกา รูปสวย .นางสาว. (อายุ ๑๕ ปี) ๑๓๗/๑ หมู่ ๑ ตำบลท่าไร่ อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช วันที่สัมภาษณ์ ๒๓ กันยายน (ปี ๒๕๕๑)

สุมนี ลำอังก์กาย .นาง. (อายุ ๗๐ ปี) อยู่บ้านเลขที่ ๕๕/๕๘ หมู่ ๑ ซอยบุญญา ถนนกะโรม ตำบลโพธิ์เสด็จ อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช วันที่สัมภาษณ์ ๒๓ กันยายน (ปี ๒๕๕๑)

สุมส ศักดิ์แก้ว .นาย. (อายุ ๔๑ ปี) อยู่บ้านเลขที่ ๗๕/๓ หมู่ ๑๐ ตำบลท่าเรือ อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช วันที่สัมภาษณ์ ๓ สิงหาคม (ปี ๒๕๕๑)

นายสุมานิตย์ เรืองจันทร์ .นาย. (อายุ ๑๗ ปี) อยู่บ้านเลขที่ ๒๘ หมู่ ๑ ตำบลท่าเรือ อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช วันที่สัมภาษณ์ ๓ สิงหาคม (ปี ๒๕๕๑)

เสาวรส ปานสังข์ .นางสาว. (อายุ ๑๕ ปี) วิทยาลัยนาฏศิลป์นครศรีธรรมราช อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช วันที่สัมภาษณ์ ๓ สิงหาคม (ปี ๒๕๕๑)

อนุชิต แก้วไสพร .นาย. (อายุ ๑๕ ปี) อยู่บ้านเลขที่ ๒๕๔ หมู่ ๕ ตำบลเชียรเขา อำเภอเชียรใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช วันที่สัมภาษณ์ ๓ สิงหาคม (ปี ๒๕๕๑)

ภาคผนวก

การวิจัยแบบมีส่วนร่วมของเครือข่ายวัฒนธรรมวัฒนธรรม และชุมชน
ในการบริหารจัดการวัฒนธรรม
กรณีศึกษา “ประเพณีสวดด้าน วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร”

The Participating Management of the Locally Cultural Network and Local
Community Research:
“ Suoddan Ritual Case Study”

สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดนครศรีธรรมราช

งานวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจาก
สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม
ประจำปีงบประมาณ ๒๕๕๑

ตัวอย่างบทสวดด้าน หนังสือสุบิน ล้านวนเก่า

(๑ ยานี ๑๑)

ข้าขอถวายบังคม
ต่างดอกประทุมเทียน
วรบาทพุทธทรงจักร
ประเสริฐงามโสภา
วรบาทพระชินสีห์
หวังจะโปรดสัตว์ทั้งผอง
ขอนบพระปิฎกศีลธรรม
พระสูตรพระวินัย
สามหมื่นทั้งแปดพัน
ฝูงสัตว์ทั่วโลก
ไหว้พระอรียสงฆ์
จำเริญพระกัมมัญฐาน
คือดั่งประทีปทอง
ให้สว่างแก่ทเวา
ไหว้แก้วทั้งสามดวง
ขอสวัสดิศัตถาผล
ขอแคล้วความทุกข์โศก
จักแถลงเรื่องนิยาย

ขอกรประนมขึ้นเหนือเศียร
บริสุทธิบูชา
และลายลักษณ์ทั้งซ้ายขวา
ยิ่งกว่าเขียนด้วยน้ำทอง
สร้างบารมีมาก่ายกอง
ให้จากโทษและโทษภัย
อันลึกล้ำพันอุปมัย
พระปรมัตถ์มากเหลือตรา
พระธรรมขันธุ์เทศนา
แจ้งบาปบุญทุกประการ
อันท่านทรงศีลาจาร
เป็นไมตรีทุกวัศสา
ตามส่งส่องพระศาสนา
หม่อมมนุษย์อันมีดมนธ์
อันใหญ่หลวงยอดมงคล
มีแก่ข้าทุกหญิงชาย
อุบัติโรคเหือดหาย
ตามสติปัญญา

(รบบ ๒๘ สุรางคนางค์)

ปางโพ้นโพธิสัตว์
กล้าหาญชาญณรงค์
เป็นเอกกรุงไกร
มีบาทบริจา
ผิวเนื้อเหลืองขมื่น
ไรเกษตลากัน
พระพักตร์ฝั่งผาด
เนตรคือตาทราย
ปานกลีบอุบล

องค์หนึ่งสันทัด
ทรงอิทธิฤทธิ์
รูปโฉมโสภา
กลิ่นหอมเอาใจ
งามจริงยิ่งवाद
พรายแสงเมลิ้งมัน

ธนูศรศรี
ครองเมืองสาวดี
ลิบห้าปีใหม่
เกษยาประไพ
กึ่งค้อมเกาทัณฑ์
ระไบพระกรรม

นาสิกขอแก้ว	แก้มละอองผ่องแผ้ว	เจียรจันทรมณฑล
โอรุคือชาติจิม	ยิ้มชอบใจคน	ระเบียบพระทนต์
ถ้วนสามสิบสอง		
ขอบคางงามเงื่อน	ประคุดวงเดือน	รัศมีเรืองรอง
พระศอเสมอนปั้น	จิตขึ้นน้ำทอง	พระกรทั้งสอง
คือวงไอยรา		
พระนิ้วทั้งสิบ	กลมเกลี้ยงเพียงทิพย์	เล็บแดงดอกชะบา
พราย ๆ ทรวงอก	ตกเลื่อนมาลา	ถันนั่งบังผ้า
คือกระพุ่มบุศบง		
นาภีเสมอกาย	ตะโพกใหญ่ไหล่ผาย	เอวกลมสมองค์
ซงมาคือแค้น	คือมฤทศิขันธ์	พระบาทโคมยง
คุดหลังเต่าทอง		
เสียงหวานเพราะนัก	เจรจน่ารัก	ลิ้นคำทำนอง
เลลาดนาคกราย	ชายเห็นนิกปอง	โครชมสมน้อง
หลับคว่ำเป็นฝัน		
สมเด็จพระภัสดา	รักสุดเสนาหา	คุดดวงชีวิต
คำเข้าเล่าโลม	รับมิ่งสิ่งขวัญ	บ่หอนจะจากกัน
แต่ครั้งกิ่งยาม		
อยู่ห้องปราสาท	ประดับโอกาส	พื้นแก้วเงางาม
บรรทมแทนทอง	ส่องแสงแพลมพลาม	โคมเวียนเทียนตาม
ห้อยย้อยรจนา		
มีหมู่เข้าเฝ้า	ชาวชะแม่แก่เต่า	นางโชนนางจำ
นางแท้นางนาย	นั่งเฝ้าซ้ายขวา	เดี่ยค่อมขุชชา
ก้านันขันที		
สาวสนมเป็นขนัด	พนักงานนั่งพัด	รับพานพระศรี
นางขับนางรำ	มโหรีดนตรีย์	สำหรับภูมิ
ท้าวเจ้าไอสวรรย์		
มีทรัพย์คับคั่ง	สิบสองพระคลัง	มีทุกสารภัณฑ์
โรงช้างช้างใน	นิยมเผือกเหลือก้าน	โรงม้าเป็นหลั่น
โรงรถเรียงไป		
มีทุกกระทรวง	ท้าวพระยาถูกหลวง	ขุนหมื่นน้อยใหญ่
มหาดเล็กชาวที่	วิเศษนอกใน	โหรพราหมณ์พิสมัย

หมอนวดหมอยา		
ทหารดวงสมุทร	รู้การศัพท์พุทธ	อาคมศัตรา
คำพูดล่องหน	กำบังนิทรา	แกลั่วกล้าอาสา
การณรงค์สงคราม		
สำหรับกรุงกษัตริย์	เป็นเจ้าของพรรคดี	บารมีมากคาม
เลื่องชื่อพระเดช	ทุกประเทศเข็ดขาม	ศัตรูครั้งคร้าม
บ่อาจไถ่ร้าย		
กษัตริย์เมืองนอก	ร้อยเอ็ดเมืองออก	ส่งดอกไม้ถวาย
ดีบุกงาช้าง	อีกนอขนาย	ไม้แก้วพลองลาย
กระแซงหวายครบครัน		
กรุงสาวดี	เป็นเจ้าของธานี	ใหญ่หลวงทรงงัน
กำแพงเหล็กล้อม	ปืนป้อมจีนจีน	หัวหางนาคตรัน
ตรึงเหล็กมั่นคง		
ประตูไชยหลักครุฑา	ประตูช่องช่องกุฎิ	บานเบิกบรรจง
ชั้นนอกออกมา	มีคูล้อมวง	ลี้กวางข้างลง
วายน้ำแทบตาย		
พลเปรียบเทียบดิน	มีวัดบ้านถิ่น	ตรอกทางมากหลาย
ตั้งตึกตั้งถ้ำ	ตั้งร้านเรียงราย	มีเครื่องค้าขาย
ทุกสิ่งสารภัณฑ์		
ชุมล้อมพร้อมหน้า	สิบสองภาษา	นุ่งห่มต่างกัน
เหล่าเทศจีนฮ่อ	อังกฤษกปีตัน	นำสลุปกำปั่น
สำเภาเข้ามา		
ทอดสมอเรียงราย	จัดเครื่องของถวาย	ทุกปีอัตรา
ด้วยบุญพระองค์	ทรงพระธรรมา	แด่กลมฝนฟ้า
ชอบฤดูทั้งสาม		
ผลไม้ให้พืช	เบรี่ยหวานส้มจี๊ด	บ่เว้นวันตาม
ข้าวกล้าออกอ่อน	ทั่วทั้งปริงหยาม	นกหนูปูก้าม
มิได้บีทา		
ทุกสิ่งเฟริดพร้อม	พริกขิงกระเทียมหอม	ผักแพงถั่วงา
อ้อยตาลมะพร้าว	หมากพลูปุนยา	เหล้าข้าวปูปลา
บ่ยากแก้ไข		

เป็นที่แสนสนุก	ไม่มีความทุกข์	ติดข้องอันใด
เล่นรำทำเพลง	ครุ่นเครงเวียงไชย	หม่อมามหมู่ไป
นุ่งลายห่มครุย		
เหล่าพวกจันทรม	หมวดคราร่วมร่วม	ใส่เสื้อรุกรุย
บางตีดกะจับปี	ตีกรับเป่าขลุ่ย	เป๊ะกั้งพุงพลุ้ย
จูงหลานเล่นทราย		
ฝ่ายหมู่สมณะ	ถือบุญคุณพระ	ผ่องใสใจสบาย
ปราศจากอวรณ์	นิกรทั้งหลาย	สัตว์บุรุษหญิงชาย
บุชานับถือ		
ชีพรามณ์พฤตา	ศิรัยะโพกผ้า	หูใส่กั้งกือ
ถือสังคตบาป	ลูกประจำคำถ้อ	เป็นที่หาหรือ
สุขทุกข์แผ่นดิน		
สมเด็จพระนักษัตริย์	เสวยราชสมบัติ	ปานเปรียบเมืองอินทร์
เย็นทั่วฝูงคน	ปรกติดอยู่กิน	ทำนาอาสิน
ค้าขายสบายใจ		
(ฉบับ ๑๖)		
วันหนึ่งปิ่นเกล้าสุริไอย์		ครั้นรุ่งแสงใส
ชำระสระสรงคงคา		
ดูปลั้คนธรรมาลา		ทรงพระภุษา
ประดับวิจิตรจีบโจง		
จึงเสด็จออกจากท้องพระ		คู่ที่นั่งโงง
มุขมัตย์กัมเกล้ากราบกราน		
บัดนั้นสมเด็จพระนบาล		มีพระโอการ
ตรัสสั่งแก่หมู่เสนา		
สุเร่งจัดเลือกพรานป่า		ใครมีวิชา
ธนูหน้าไม้ทางปืน		
ที่กล้าน้ำใจยังยืน		ตั้งเป็นทนายปืน
กุมไพร่สามร้อยโดยเดา		
ถ่าเนื้อเถื่อนหนังถอดเขา		มาถวายแก่เรา
เป็นส่วยสำหรับจองปี		
เสนารับสั่งภูมิ		ใส่เกล้าเกษิ
ถวายบังคมแล้วออกมา		

ให้เสมียนเขียนหมายปิดตรา	แต่งทนายซ้ายขวา
กำกับกันไปเดินหน	
นายสี่ไพร่สามสิบคน	เที่ยวทุกตำบล
พอเท่าประมาณกิ่งเดือน	
มีบ้านหนึ่งใหญ่ใส่เขื่อน	อยู่ห้าร้อยเรือน
แถบใกล้เมืองสาวดี	
แต่ล้วนพวกพรานมฤคิ	เข้าดงพงพี
ล่าเนื้อมาขายทุกวัน	
มีนายเนสาทหนึ่งขยัน	เติบโตสูงสารรัง
เกศาแซมงอกดอกเลา	
กางปากขยักด้วยหวดเคลรา	หน้าตาชะเมรา
น้ำใจกล้าหาญเร็วแรง	
เพื่อนมีกำลังข้ำแข็ง	รบพุ่งฟันแทง
ทางปืนก็ขยันสิ้นดี	
ภรรยาชื่อนางสุภาติ	รูปร่างงามดี
เกษาไว้มวยสมหัว	
ทำกินแต่เมียกับพี่	อุตส่าห์พาตัว
ตามความอดหยากเข็ญใจ	
เนสาทเข้าเข้าเข้าไพร	ตะวันเย็นไรไร
หาบเนื้อมาให้เมียขาย	
เมื่อวันอำมาตย์ทนาย	ถึงบ้านอ่านหมาย
ชวนกันมานั่งฟังตรา	
แจ้งในคดีมีมา	คลายความกังวล
น้ำใจไม่พรั่นผันเพื่อน	
พรานเต่าเข้าเข้าตักเดือน	หญิงชายทุกเรือน
หุงข้าวหากับนั้บปลัน	
เนื้อปล่าปลาฆ่าเหล้ากลั่น	ตักแต่งครบครัน
ใส่ถาดปกหิดชอบกล	
บางแบกบางทูนทุกคน	ยกมาบัดดล
รักษาเลี้ยงดูหมู่ทนาย	
อำมาตย์มีกเหล่าเข้าหลาย	เมาดิ่งดาลาย
พูดจาปราศรัยไม่ตรี	

ลุงเอยรุษะเท่านั้น	ทุกร้อนอะไรมี
จะช่วยเพ็ดทูลแก้ไข	
เราคู้ทั้งบ้านพรานไพร	ไม่มีผู้ใด
สักคนที่จะได้ราชการ	
เห็นแต่่นายเนสาทพราน	ควรเป็นทหาร
จะเอาตัวไปถวาย	
ผู้เฒ่าชาวบ้านภิปราย	เจ้าพ่อขุนมูลนาย
เอ็ดคู้ช่วยโปรดโทษทัณฑ์	
เนสารทญาติกาพร้อมกัน	หาเครื่องกำนัล
คนละเล็กคนละน้อยตามมี	
ดับมันเนื้ออย่างอดี	ลูกกำกะลุมพี
ใส่ชลอมคาดหาบไวไว	
เหล่าทนายไพรพร้อมคลาไคล	เข้าสู่เวียงไชย
กราบทูลว่าได้พรานมา	
สมเด็จพระปิ่นเกล้าโลกา	ทอดพระเนตรแลมา
เห็นรูปเนสาทสมพระทัย	
จึงตรัสประกาศปราศรัย	ไอนี้ น้ำใจ
มักจกกล้าหาญสิ้นที	
ควรเราปลูกเลี้ยงจงดี	คูก่อนเสนีย์
แต่งตราให้มันอย่านาน	
ตั้งชื่อขุนเนสาททหาร	กุมเลขไพร่พราน
ล่าเนื้อมาถวายแก่เรา	
อนึ่งบ้านถิ่นเขตเขา	ทุ่งนาลำเนา
ให้มันว่ากล่าวพิจารณา	
แล้วให้ประทานพรานป่า	สิบตำลึงเงินตรา
เสื่อผ้าหอกปืนอย่างดี	
ทั้งธนูเกาทันท์คันรี	ปีไสกระบี่
ให้ไว้สำหรับราชการ ฯ	

(ยานี ๑๑)

วันนั้นขุนเนสาท

ได้รับพระราชทาน
 หัวอกที่ตกเจ็บ
 กราบถวายบังคมลา
 ไล่เสือไล่ห่มวกตาด
 แבקกระบี่เดินตามหลัง
 จะย่างจะนาคกราย
 ท่วงที่เป็นผู้ใหญ่
 ครั้งไปถึงเรือนเหย้า
 อีแม่อย่ากลัวเสีย
 เมียพรานก็ขานตอบ
 เจ้าเทียวชื่อสุรา
 ปลาขำสำหรับแกล้ม
 กลับมาตกแต่งใส่
 พรานเผ่ารินเหล้ามีก
 พุดจาสาดีอดัน

ดูราสุภาภิ

สมเด็จปีนภูวดล
 ยกย่องว่ากล้าหาญ
 ไม่เชื่อถามเด็กดู
 ตั้งภูจนพฤกษา
 โปรดให้ตรารับสั่ง
 ใ้หว่าทั้งอากร
 หัวป่าคำมันดิน
 อาชญาสิบห้าบาท
 วิวายควายหักเขื่อน
 ถ้าวาสอดแถมรู้
 มัดมือไล่ซื้อคา

นางเมียฟังคำฟัว

เจ้าหีบขกต่วนไหม
 ลงไปจากเคหา

ยिनพระบาทเธอ โปรดปราน
 ความขึ้นบานเป็นหนักหนา
 ก็กลับเอ็นเป็นคงคา
 กลับออกมาประตู่วัง
 ใ้ห่มุญญาติเป็นกำลัง
 เหลียวหลังดูแล้วเดินไป
 ผิดเชิงชายกว่าแต่ไร
 โครขวางหน้าใ้ถอยเสีย
 พออย่างเท่าก็เรียกเมีย
 สองสามตำลึงซื้อเหล้ามา
 ยืมพลางลอบจากเคหา
 เลือกเหล้าเข้มเหล้าจ่อไฟ
 ทั่งหมูเนมของชอบใจ
 ล่ารับไว้ใ้ฟัวปล้น
 เมารีกริกหนดเคราะห์ัน
 เล่าเนื้อความแก่เมียตน
 เราครั้งนี้มีกลัวคน
 ตรีศปราชัยต่อปากกู
 ใ้ให้ประทานเครื่องอักษุ
 มันแอบเฝ้าอยู่ข้างหลัง
 คุมพรานป่าสมกำลัง
 คุ่มห้ามที่อยู่ทำกิน
 ค่านขนอนและเขตจิน
 เดินทุ่งเรือกและเชิงเรือน
 ความวิวาทใ้ตัดเดือน
 ปิดปกไว้ไม่เจรจา
 ทำจู่ลู่เบกษา
 ลงเอาเงินไม่ปราศรัย
 ยืมแยมหัวสบายใจ
 ห่มสะไบขึ้นชายทอง
 เปรียบเทียบว่าคนทั้งผอง

เรายากอิมข้าวของ
 ค่าเบ็ดของนายยศ
 ค่าควายของนายราม
 ที่นี้จะแจกให้
 ทำกินตามเชื้อใจ
 บรรดาหมู่วกพราน
 ลูกนั่งประนมกร
 แต่นั้นขุนเนสาท
 บังคับคนทั้งหลาย
 ตื่นขึ้นแต่ไก่ขัน
 หุงข้าวกินสุรา
 ครั้นว่าแดดฟ้าสว่าง
 จับกระดิ่งบ่วงข่ายถือ
 เนสาทเดินนาดกราย
 เข้าไปในไพรเถื่อน
 พรานพร้อมล้อมไล่สัตว์
 บางยิงกระทิงผาง
 บางไล่ต้องข่ายติด
 เนื้อถลกส้มทั้งยี่น
 แรดเลี้ยวเที่ยวกินหนาม
 เนสาทพุ่งหอกพรอ
 โคนเพลาะเดาะเดินมา
 เชื่องเท้ายกทองปราช
 พวกพรานทหารป่า
 แตรระเนื่อเถื่อร้อยพวง
 เอาใบกะพ้อห่อ
 ลูกหาบหาบเต็มครัน
 เวลาตะวันห้อย
 ชวนกันออกจากไพร
 ส่วนเมียนั่งเปรียมตัว
 หยิบตะกร้ามาทุกคน
 เขาหนั่งตั้งบัญญัติ

เขาดักเดือนไม่เว้นยาม
 ค่าไก่อัดของเงินสาม
 ค่านกหนูกับปลาไหล
 เรามีได้ติดของใคร
 แม้นอดอยากไม่เงื่องอน
 ลิ่นทั้งบ้านมาสลอน
 ทำพุดจาเรียกมูลนาย
 ได้โอวาทความสบาย
 ได้เป็นใหญ่ในคามา
 ปลุกเรียกกันทุกเคหา
 พุดจาเล่นเสียงฮือฮือ
 รุ่งรารางเห็นลายมือ
 แบกหอกปืนลงจากเรือน
 หมู่วพรานไพร่ตามกล่นเกลื่อน
 ดักบ่วงข่ายรายช่องทาง
 บางสกัดแทงหมูควาง
 บางซาบฟันตามควันปิ่น
 แทงด้วยกริชเข้าเต็มขึ้น
 เลือดไหลหลังลงครอครอ
 โลहितขามเปื้อนทั้งคอ
 ที่เดียวอยู่กลิ้งกลางทราย
 ขุนพฤชามองมุ่งหมาย
 ลับนกดวงวางเข้าทรวง
 รุมกันฆ่าสัตว์ทั้งปวง
 ส่วนดับปอดและไล่ตัน
 ลอกโยปอมาคาดพัน
 ถ้วนทุกคนก็ดีใจ
 ขอแสงคล้อยลงไรไร
 หาบมังสามาเรือนตน
 ครั้นเห็นผัวก็ขวยชวน
 รับเอาเนื้อไปเร่ขาย
 ของทั้งนี้มอบให้ทนาย

เนสาทนนำไปถวาย
 ส่วนว่าขุนพฤกษา
 เข้าคำทำราชการ
 ด้วยเดชพระเป็นเจ้า
 พาตัวมั่งมีครั้น
 มีทาสข้าหญิงชาย
 มีข้าวก็ไม่น้อย
 แต่งเรือนปลูกขึ้นใหม่
 มีระเบียบและครัวขวาง
 จำเริญในยศฐานัน
 เขาเรียกเจ้าขุนพราน

แต่สมเด็จปิ่นจักรพาพ
 อยู่เป็นข้าพระภูบาล
 ส่งส่วยเนื้อไม่ขาดวัน
 ปิ่นปกเกล้าพันโทษทัณฑ์
 ทรัพย์เงินทองของใช้สอย
 ทั้งโคควายนับด้วยร้อย
 นับหมื่นแสนแน่นอยู่กลาง
 เกษแม่ใหญ่ใส่หอกกลาง
 ดารารายรอบนอกชาน
 คนนับหน้าทุกถิ่นถาน
 เดินค้อมกราบเกรงน้ำใจ

(ราบ หรือ สุรางคนางค์ ๒๘)

วันหนึ่งราตรี
 เมื่อยามไก่อั้น
 ให้นิมิตฝัน

ว่าเข้าไพรเถื่อน
 ข้ามตรงออกดง
 ตาบลหนใด

เปลวไกล่พลบ
 น้ำคำอำมฤต
 อนกมมากมี

จระเข้เหรา
 งูเงือกเสือกว้าย
 อยู่ที่ชลธาร

รำพึงคร้านคร้าม
 ตีอกตกใจ
 ผู้เป็นผัวขวัญ

ไอ้พ่อเนสาท
 มาช่วยด้วยรา
 คู่เหยาเรือนเรา

นางไหว้เทวดา
 ขอได้กรุณา

นางนาฏสุภาที
 กระชั้นแสงใส

คนเดียวเปลี่ยวเพื่อน
 หลงทางกลางวัน

เดินเดินไปพบ
 ลึกสันพันใจ

มังกรโลมา
 คล้ายคล้ายวาริ

สุดที่จะข้าม
 ตาเหลือกถนนาน

ฤทธาสามารถ
 อย่าให้อ้าลัญ

ทุกหมู่พฤกษา
 เสด็จมาโดยเดา

นิทราหลับไหล
 เทวาคลใจ

วนเวียนอัศจรรย์
 บรู้อะวัน

คงคากว้างใหญ่
 เต่าปลาอาศัย

คำมุดมุขขวี
 เจ้าเร่งไสกิ

พระสมุทกันดาร
 ร้องเรียกท่านพราน

ธนูเกาทันท์
 พาเมียไปปล้น

ถ้าลาแขวงเขา
 ช่วยชี้ทางเทา

ดับความร้อนเคือง

ยังมีดาบส
มือขุมณี
มาในเวหา

เหลียวแลเห็นนาง
หยุดยืนเสด็จลง
จักรแห่งใด

นางนบขอบไหว้
บอกว่าหลงอยู่
รำให้อางขนาง

จึงพระฤาษี
ยกมือขึ้นชี้
เดินไปตามตรง

ได้ฟังวาที
ครั้นอำลาแล้ว
กล้ายความกังขา

นางจรลีลาศ
ถึงเรือนนางนอน
ด้วยแก้วโดยพลัน

นางคุมณี
นางยี่งวิตก
จักเป็นฉันใด

พลงเรียกทาสี
เมียนอนนิรมิต
วานช่วยทำนาย

ส่วนท่านพรานผัว
เจ้าฝันฉันใด
มาแจ้งอาการ

ครั้นเข้าพรานป่า
มายังเหย้าเรือน
นมเนยมีพรรณ

ให้นางภรรยา

พระผู้ทรงพรต
มีค่าควรเมือง

สมาธิแวววง
ตรงหน้าฉายา

แทบตื่นท่านไท้
บ่อยู่ที่ไป

หยิบดวงมณี
นี้แหละหนทาง

ขอรชูลี
กำแก้วมั่นคง

แสงแก้วโอกาส
เต็มต้นลันดา

ในมือไม่มี
ออกคือไฟกัลป์

ปลุกสังสามิ
พิศประหลาดสงสัย

สะดุ้งแปรตัว
อย่าได้วุ่นวาย

ไปเชิญพฤตมา
นั่งควรที่สถาน

ยกพวงมาลา

เกศาเลื่อมเหลือง
เหาะเห็นรุ่งเรือง

ลอยเลื่อนลงมา
ถามว่าสิกา

ฤาษีฤทธิไกร
มีคมนาจนใจ

ยื่นให้แก่นาง
เจ้าอย่าแวววง

ก้มเกล้ากราบลง
ชื่นจิตพิสวง

ส่งส่องมรรคา
พวคว่าหา

จึงรู้ว่าฝัน
โอแท้ศจรชัย

ลุกขึ้นโดยไว
พ่อเจ้าเข้าใจ

ลุกขึ้นภิปราย
หาผู้ทำนาย

ชีพรามณาจารย์
บุชาอาจารย์

ข้าวตอกใส่ขัน

ลำดับใส่พาน แต่ต้นจนปลาย จีพราหณ์พัฒนา ว่านางอย่าเศร้า ฝันเป็นสวัสดิ์ ฝันหลงหนทาง ถือผิดเป็นชอบ รักทรัพย์ศฤงคาร ฝันว่าจรหล้า ขวางหน้ามนุษย์ ยากพันอุปมา ฝันว่าถาผี ติดตามคำชู คือทางสวรรค์ ฝันว่าเทวี จะเกิดลูกชาย ในพระศาสนา เป็นองค์นักปราชญ์ ประจักษ์แสงแก้ว เห็นพระนฤพาน จักโปรดพ่อแม่ ให้ตั้งในคุณ อยู่สุขเย็นใจ นางฟังทำนาย ทั้งท่านพรานผัว กับด้วยโหรา จึงจัดข้าวของ ตกแต่งตามควร ไปส่งถึงสถาน นางนาฏสุภาคี เทวนุตรจติ เข้าจับปฏิสนธิ	เคารพอภิวันท์ แจ้งในปัญญา หน้าตาหมองหมาย เหมือนหนึ่งตัวนาง มีมณธอินทรีย์ ไปพบแม่น้ำ ในโลกสงสาร คือบุญบารมี สติปัญญา ได้ดวงมณี ผู้หนึ่งจากครรภ ปัญญาเฉลียวฉลาด ส่งสว่างโลก เผ่าพันธุ์เผ่าแก่ แก้วสามประการ ดับโศกสบาย ชื่นชมดีใจ ข้าวเม่าข้าวพอง แก่พราหมณ์ที่มา อยู่ด้วยสามี จากห้องพิมาน	เล่าแก้ความฝัน พร้อมคนทำนาย ไซ้ฝันนั้นร้าย เราท่านทั้งนี้ เวียนโนโลภีย์ ลึกพันประมาณ จักข้ามกันดาร แห่งนางสร้างมา ได้ตั้งจินดา รัศมีพรายพรรณ เล่าเรียนพระธรรม บาลีคาถา ให้ฝูงชนา จากแต่ฝ่ายพราน สู่สวรรค์วิมาน มีหน้าแจ่มใจ เจรจาปราศรัย นมเนยถั่วงา แล้วให้ทาสา มิช้ามินาน แต่สวรรค์บันดาล
---	---	---

ตั้งแต่กัลยา	เจ้ามีกรรมภา	อุตสาห์ระวังตน
อาหารเผ็ดร้อน	มิได้ระคน	เจ้าคิดคำนวน
กลัวลูกแก่นเคือง		
ครั้นครบสิบเดือน	อุทรนางเคลื่อน	ผิดเนื่อนางเหลือง
ชีพจรตื่นเต้น	เอ็ดสายสะเทือง	ให้ปวดเนืองเนือง
นอนในไสยา		
หมู่ญาติมาพร้อม	ชวนกันนั่งล้อม	เล่าโลมเจรจา
ยายหม้อตำแย	แปรสันครรรภา	ถึงฤกษ์เพลลา
นางก็เกิดลูกชาย		
รูปทรงล่อ	คือดังทองหล่อ	ไม่มีระคาย
อาบน้ําชำระ	มลทินสิ้นอายุ	ขมื่นสดละลาย
ดูบาททั้งตัว		
พิศดูนรลักษณ์	ทุกสิ่งงามนัก	ไรผมสมหัว
พิศหน้าแจ่ม	พิศแก้วพุ่มพัว	นวลคือดอกบัว
ปุ่นปานสำลี		
ท่านขุนเนสาท	รักบุตรสุดสวาท	อุ้มชูต้องถือ
ลงเลขเสกไฟล	ให้ห้อยข้อมือ	กันกละกันสือ
ภูตพรายมายา		
ฝ่ายนางสุภาคี	ความรักยินดี	คือดวงแก้วตา
อุ้มให้กินนม	ชมทุกเวลา	ว่างเหนือเปลผ้า
เวช้ําให้นอน		
บิดามารดา	พิทักษ์รักษา	ลูกชายสายสมร
คอยถนอมน้ำใจ	มิให้อนาทร	ตราบเท่าลูกอ่อน
รู้พูดอุอา		
ครั้นได้ฤกษ์วัน	ทำมิ่งสังขวิญ	ขอเชิญบุตรา
ให้แต่งบายศรี	วิจิตรรจนา	เปิดไก่อสุรา
ของหวานของคาว		
เหย้าเรือนปักกวาด	พรมเจียมปูลาด	คาดพนักผูกกราว
ห้อยฉากแขวนกระจก	ทุกเสาเงาวาว	คาดเพดานขาว
วงม่านรามเกียรติ์		
พร้อมญาติสองฝ่าย	ปู้ย่าตายาย	มานั่งเยี่ยมเยียน
ครั้นได้ฤกษ์ดี	ตีฆ้องจุดเทียน	ให้รับแว่นเวียน

สามารถขอบกาล

ท่านยายโบทกวัน
ยายหิขิ้ว้าวขวัญ
สมมติจึงดี

หมู่ญาติกา
จะให้ให้นามกร
นางแม่นอนฝัน

ขอบเราควรรคิด
ปรึกษาว่าแล้ว
เจ้าสุบินกุมาร

เงินทองแก้วแหวน
อยู่ดีกินดี
พ่ายแพ้อัปรา

ให้อายุเจ้า
จำริญความสุข
คือดั่งน้ำนอง

ให้มีปรีชา
ประสงค์สิ่งใด
จะพึงพาสนา

อวยพรฟ้าฟ้า
ครั้นเสร็จการขวัญ
กลับไปเรือนตน

(ยานี ๑๑)

วันหนึ่งเพลาคึก
สมเด็จพระปิ่นเกล้า
พ่อแม่มีคุณเล่า
ปลูกเลี้ยงปกเกล้า ได้ความสุขเป็น โกลีแสน
มีศักดิ์มีไพร่บ่าว
ใครใครบ่ดูแลน ย่อมเกรงกลัวทุกแห่งหน
คนชังไปทั้งสิ้น
ประเสริฐเป็นมรรคผล
ร่อยปลากว่าดีล้ำ

จิ้มจุ่มน้ำมัน
ป้อนปากให้หลาน

ท่านยายท่านย่า
ลูกอ่อนไรดี

ถือนิรมิต
เห็นพร้อมมูลกัน

ผูกมือถือนแขน
พ่ออย่ามีมาร

ยื่นร้อยขวบเข้า
ทุกวันเวลา

คมสันปัญญา
ได้ตั้งใจปอง

คนคำสองคำ
ถ้อยที่ถ้อยลา

เจิมหน้ากุมาร
ทำตามโบราณ

ปรึกษาพาที่
แรกได้มารศรี

ให้เป็นสำคัญ
จึงให้ชื่อนั้น

ทำขวัญให้หลาน
ศัตรูหมู่พาล

ปราศจากโรคา
สมบัติสิ้นมา

ไม่มีถึงสอง
เราท่านทั้งพอง

มีทั้งเคหา
พี่ป้าน้ำอา

ขุนพรานพฤกษ์เป็นค้ำงาน

บ่มีเท่าคุณราชา

มีขี้ข้าวและแก้วแหวน

เจ้าแผ่นดินไม่ชังตน

ความทุกข์ภัยไม่เคืองครีอ

จะยั้งคำเจ้านายหรือ

ท่านขอคำเดียวลือ ย่อมมีหน้าเท่าวันตาย	ควรรูจะเคหา	เข้าไปป่าเที่ยวชวนขวย
หาของวิเศษถวาย เอาความชอบตอบแทนคุณ	ตรีแล้วเข้านิทรา	ครึ่งเวลารุ่งอรุณ
ตื่นขึ้นคิดปองปุน กูจะไปจนได้การ	เปรียบตัวทุกสิ่งสิ้น	เรียกสุบินนะกุมาร
อุ้มชุกสาสาร ท่านขุนพรานรักใจหาย	จะจูบที่แก้มลูก	กลัวจะถูกหนดเคราะห์
จะร้องขึ้นวุ่นวาย ความถนอมเจ้าเหนือใจ	จึงจูบดินขวาซ้าย	แล้วจูบไล่มาหลังไหล่
ไอ้ออแก้วกลอยใจ จะอยู่ดื้อยาโสกา	พ่อจะเข้าไปพรพนม	เจ้าประสมดับมังสา
ผลไม้อัน โอชา มาฝากเจ้าอย่าหมองศรี	สั่งเมียสั่งแล้วเล่า	ดูราเจ้าสุภาภิ
ระวังลูกให้จงดี กลัวพยาธิจะบีทา	อาบน้ำแล้วป้อนข้าว	ทุกคำเข้าอย่าเบกษา
พี่ไปจะไวมมา	เจ้าสุบินร้องให้ตาม	ครั้นแล้วลาที่คลาไคล
พ่อเจ้าจะเข้าไปพร	บัดเดียวใจก็กลับมา	นางแม่ห้ามว่าอย่าไป
ลูกขึ้นยกแข่งขา	บัดนั้นท่านขุนพราน	ดูฤกษ์ยามชอบเพล
	สอดกางเกงเขียวใบชะอม	ใส่เสื้อดำคุมแก้วกลม
	แต่งตัวนุ่งก้านระกำ	
คาดรัดปีหนึ่งถม	จุกสุวรรณสายบัวกรอง	เอวเหน็บกริชดาบคร่ำทอง
	ศรีษะ โปกผ้าปิด	บ่าแบกปืนคาบศิลา
ถือหอกค้ำไม้พลอง	ย่างลงจากเรือนพลัน	เหมือนกุมภัณฑ์ยักษ์
คนเดียวดิ่งเข้าป่า	บ่เกรงกลัวสิ่งอันใด	ลมพัดเกรกใบไม้ไหว
	ไต่ยี่นเสียงสากแสก	คิดว่าสัตว์สลัดเดิน
มุงมองตามช่องไฟ	ล่องเข้าป่าหึ่งปวง	ถึงดงหลวงช่องแนวเนิน
ไม้ไผ่เลดูเพลิน	แต่ละต้นสูงสุดตา	นับด้วยสิบร้อยพันวา
	ช่องหวลือกليبลิป	

ตรงทางก้อนหินผา

พรานคูหมุ่โคสิงห์

ไม่เห็นสัตว์ตัวใด ที่ประเสริฐวิเศษดี

ดูนิยมงาพุ่มบัว

งาค่าจึงจะดี

ที่นั่นเป็นง่อนผา

พรานเดินเหยี่ยวแลดู

พรานคิดว่าสิทธิ์ศักดิ์

ชอบจะหาหมู่สักตัว

คิดแล้วเลียบสิงขร

ยกปีนครั้งนี้ได้ที ลั่นนกกางเข้าสำคัญ

ลุ่มกลิ้งพรานวิ่งถึง

ซึกมีดแตรระแล่กัน ดับปอดมันชั่วอ้วแกง

เนื้อขาผ่าเสร็จสรรพ

ครั้นแล้วพรานตกแต่ง

เหล่าข้าวพรานเส่นวัก

ขอเชิญเทพจอมผาคู่มรักษาปราณีพราน

สัตว์ใดตัววิเศษ

ของรับพระราชทาน

เทวดาปราณีพราน

โลทองตัวหนึ่งมา มีรูปร่างงามอย่างเขียน

สองเขาเป็นเงาแดง

เส้นขนเป็นขวัญเวียน

พินหนังกงทาบทอง

ตาดำขอบตาขาว คือพลอยนิลแก้วมุกดา

หูหางกิบเล็บล้วน

ขุนพรานเห็นเต็มตา

ค่อยย่องค่อยมองเหยียบ

ขยับตัวชะเง้อมยื่นเหยียบไม้ลั่นลิดลื่นแพลม

เลียบตามสุ่มทุมชฎ

ยกปีนลับนกแพลม

ลุ่มปล้นพรานคบบมือ

ตั้งถูกกิกกรายกันไป

แรดกระติงเที้ยวกลางไพร

เผือกแต่ตัวขาวสำลี

งาขาวนี้มีอักษุ

เทวดาสิงคู่อยู่

เย็นสะทั้นพองหนังหัว

ข้าแข็งหนักคุดหน้ากลัว

จะบนบานแก้บดพลี

เห็นสุกรตัวหนึ่งพี

คาบพินปริงลงจมน้ำ

คาบไม้ดับบึงพะเนง

ตั้งศาลสูงขึ้นเพียงตา

จุดเทียนปักกราบสามตรา

ในช่วงเขตแคว้นแดนดาน

ได้สำเร็จตามปรารถนา

ก็บันดาลด้วยฤทธา

ดุจสีแสงแก้ววิเชียร

คือประดับด้วยดวงดาว

เนื้อแดงส่งแสงแวววาว

ดูสมควรควรวรรณา

ก็ดีใจมือจับปืน

ไม่ให้เกรียบกลัวจะตื่น

พอเต็มสนัดแอบกระแอม

ลั่นดั่งผางเข้าดับตัน

ดีใจคือได้ขึ้นสวรรค์

(ราบหรือสุรางคนางค์ ๒๘)

ปาโตแต่เช้า ให้แต่งที่ควร มาพร้อมจับงาน	ขุนพรานหาญห้าว ใส่เครื่องของถวาย	มีใจสบาย เรียกทาสทั้งหลาย
หนูไต่หลังคา เล่นไปคล้อยคล้าย แก้ตา	ตกตรงลงมา ฝ้ายทิสอีสาน	ต้องเคียรขุนพราน อัศจรรย์บันดาลประจักษ์
ท่านขุนเนนสาทร กูจักมีลาภ จะให้จำเริญ	แลเห็นประหลาด ยศศักดิ์หนักหนา	แจ้งในปัญญา ขุนนางท้าวพระยา
จับผ้าแดงนุ่ง จัดคนถือของ สู่เมืองสาวคดี	ส่วนเขียวเกี่ยวพุง แล้วยก่างเดิน	ใส่หมวกสะเทิน บ่าหน้ามุ่มเมิน
ครั้งถึงขุนพราน ทูลบอกเข้าเฝ้า เข้าหิ้งโศทอง	ขึ้นไปหาท่าน ปิ่นเกล้าธานี	เสนาธิบดี ถวายเครื่องอย่างดี
เจ้ากรุงนครเรศ เห็นงามวิจิตร ในพระหัตถยา	ท้าวทอดพระเนตร เป็นแสงเรืองรอง	เข้าหิ้งหิ้งผอง เร่งพิศติดต้อง
จึงตรัสปราศรัย เป็นของวิเศษ ไกลไกลกัวัน	ดูก่อนพรานไพร ประเสริฐนักหนา	เองได้ไหนมา เที่ยวทางกลางป่า
ขุนพรานทูลว่า ทางสามเดือนครึ่ง ยากผู้ไปเห็น	ข้าพระพุทธเจ้า ถึงเขาทบกัน	บุกพรงดงคัน ใหญ่หลวงทรงัน
พบเนียมโคบุตร เสื่อสาบสิงหราช พญาโศทองพราย	เผือกผ่องบริสุทธิ์ ร้ายกาจเคี้ยวเข็ญ	เที่ยวด่านดงเย็น ตราบเท่าพบเห็น
ด้วยได้พระเดช ได้กลับคืนมา ถึงบ้านพรานไพร	พระคุณปกเกศ สิบห้าวันปลาย	ไม่มีอันตราย เพลาคะวันบ่าย
สมเด็จพระภูบาล	มีพระโองการ	ดำรัสปราศรัย

ดูราท้าวพระยา	เสนาน้อยใหญ่	บัดนี้พรานไพร
สามีกักดีหนักหนา		
มันนามศักดิ์ขุน	ถวายเป็นมิคุณ	ค่าควรภารา
ควรรโปรดให้ยิ่ง	จึงชอบแหละหนา	เลื่อนมันเป็นพระยา
มฤคธาพรานไพร		
แลดูขุนบำเหน็จ	ประทานสิ้นเสร็จ	สมบัติกบวณไทย
ปุมลายย่อเหลี่ยม	ล่วมหักทองไหม	มีเครื่องใส่ใน
ข้อมลั่นด้วยทอง		
ให้เสื่ออัดลัด	สายสุวรรณเข็มขัด	คนโทเรื่องรอง
ปิ่นสามสิบบอก	หอกคู่สิบสอง	กระบี่คร่ำทอง
กันยาทาแดง		
เงินตราห้าซัง	เหรียญร้อยตราสั่ง	ให้สมศักดิ์แสง
ท้าวตรีสประกาศ	ชอบนักรักแพง	เองอุดสาหกรรม
ของดีมาถวาย		
บันนั้นพระยาพราน	ได้รับประทาน	ชื่นชมสบาย
ถวายบังคมลา	ถอยหลังเคลื่อนกาย	ลับเนตรนาคกราย
ออกจากประตูวัง		
ขุนนางท้าวพระยา	รู้จักทักทา	ดูหน้าดูหลัง
พูดจาปราศรัย	ไปมั่งมามั่ง	บ่าวไพร่พร้อมพร้อม
รอบทั้งซ้ายขวา		
จี้กันยาบก	สี่คนหามยก	เย็นเย็นเดินมา
ไปตามถนนหลวง	ล่องพันภารา	เดินตามมรรคา
เข้าบ้านขึ้นเรือน		
ตั้งเป็นพระยา	มีตะบะเคซา	เข้าเข้าตักเดือน
หมู่ทหารอาสา	ล่าเนื้อถึกเถื่อน	ส่งส่วยทุกเดือน
ไม่ค้างติดพัน		
ด้วยบุญพาสนา	เงินทองข้าวปลา	บริบูรณ์ครบครัน
ทั้งบุตรภรรยา	พร้อมนำใจกัน	เป็นสุขทุกวัน
โพลภัยไม่มี		
เจ้าสุบินลูกชาย	ค่อยจำเรณุกาย	อายุเจ็ดปี
รูปทรงวงหน้า	น่ารักศักดิ์ศรี	เจรจาพาที
ไพเราะเอาใจ		

มีอริยาศัย ใจมันกุศล ไม่สู้จะนำพา	ยำเยงผู้ใหญ่ ในผลศีลทาน	คนเฒ่าชาวบ้าน วิสัยฝ่ายพราน
เขาคณใจหยาบ ตั้งเต็มนอกชาน พูดทักสักคำ	เขาคณทำบาป เจ้าเห็นแก่ตา	หาบเนื้อเอามา ไม่ได้้นำพา
ส่วนพ่อของเจ้า เกลียดนักกับบุญ เข้ามาเบียดตน	แต่หนุ่มจนเฒ่า มิเข้าใจทำ	รู้ช่างสร้างกรรม เวราผลกรรม
ให้เกิดโรคา จะกลืนข้าวปลา พอมลงทุกวัน	หอบไอเวทนา ลาคอดักตน	จุกเสียดทุกข์ทน ยิ่งให้ขัดสน
หาหมอรักษา หมอบอกออกปาก ขึ้นแล้วท่านอา	หมอนวดหมอยา ว่าแก้ไม่ทัน	นวดเส้นบีบสัน เอ็นหลักเอ็นสัน
ฝูงคนข้างเรือน ที่ผู้รับบุญ อุตสาห์บนไป	หัวอกเปลี่ยนเปลี่ยน สอนให้ภาวนา	กลอเคล่าน้ำตา ไทรลักษณ์ภควา
เขาสอนใส่หู พะวงจิตติดหวัง สู่ห้องนรกนาค์ (ยานี ๑๑)	นอนกลิ้งนั่งอยู่ ระวังข้าไท	เพื่อนเพื่อหลงไหล ระงับดับใจ
ส่วนนางสุภาภิ สองมือเจ้าประสาน ดีหัวกร็องรำไร ไอ้ไอเจ้าพระคุณ แกลั้งตัดความอาลัย แต่ฝิตาไม่ไยดี พุดจาอยู่หลัดหลัด จักคอยสักกี่ปี ทึงเมียเสียเป็นหม้าย ไอ้ไอออกกูเอย ครองกันแต่บ่าวสาว พ่อเจ้าบ่รู้ว่า	เห็นสามีม้วยสิ้นปราณ พ่อสิ้นบุญหนีเมื่อไป มาพรากพรรคไปเมืองผี จะเห็นหน้าดังเก่าเลย คนทั้งหลายเขาเยาะเย้ย จะตรอมใจทุกเวลา คุณได้เข้าสู่บิณฑ ให้เมียแค้นเท่าเวยของ	

	คิดพลังพ่อสั่งสอน	ไม่ตัดรอนให้หม่นหมอง
บัดนี้เริ่มโพธิ์ทอง	ลี้มเสียแล้วจะร้อนแค้น	
	ไอ้ออพอ้อร้อยชั่ง	เมียมานั่งไม่ผันแปร
นอนนิ่งไม่ผันแปร	โกรธเมียหรือไม่เจรจา	
	ทุกวันเวลากิน	เรียกสุบินมาพ้อมา
วันนี้นอนหลับตา	ไม่เรียกหาลูกสายใจ	
	สงสารแต่ลูกน้อย	จะละห้อยน้ำตาไหล
จะเรียกพ่อแก่ใคร	เป็นกำพร้าอยู่เอกา	
	ลูกชายก็ยังไม่อ่อน	ใครจะสอนซึ่งวิชา
หน้าไม้และปืนผา	ยังไม่บอกให้จับถือ	
	อนึ่งช่วยมังสา	หนังและงาเข้ากระบือ
ส่งสิ้นขาดแล้วหรือ	ยังกินค้ำงักเท่าใด	
	บุญชื่อก็ยังอยู่	เมียไม่รู้ว่าจะไร
ลูกเจ้าไม่เข้าใจ	ยังน้อยนักไม่ถึงความ	
	เขาจะเกาะเมียภายหลัง	ชาวพระคลังจะไถ่ถาม
จนเสียในกลางสนาม		เสียเงินทองได้ความอาย
	ร้อยครั้งไปกองทัพ	แต่ตัวกลับมาสบาย
ครั้งนี้ถอดมือตาย	ไม่คิดอ่านให้รอดตัว	
	นางรำให้น้ำตาตก	ผมเผ้าปรกลงประหัว
นางสลับกับผีหัว	ครั้นฟื้นตัวก็รำพึง	
	ฝูงทาสทั้งหญิงชาย	ความรักนายร้องให้อึ้ง
บ่าวไพร่รำระทิง	เสียงอ้ออิ่งทั้งบ้านพราน	
	ชาวบ้านผิดหน้า	รำพรรณนาทุกประการ
ไอ้ออพระยาพราน	ร่วมโพธิ์ทองของน้องอา	
	ด้วยบุญพ่อปกหัว	ได้เย็นตัวทุกเวลา
เข้าไพร่ได้เนื่อมา	ข่อมแจกปันอยู่เนืองเนือง	
	คืนความรักไพร่	ไม่ทำให้ใครเค้นเคือง
ชอบพอกันทั้งเมือง	หาน้ำใจใครจะเหมือน	
	พระคุณเป็นที่สูง	คือจากมุงหลังคาเรือน
ร่วมฝนตะวันเดือน	ได้อยู่กินสุขสำราญ	
	ถ้าบุญพระคุณไม่	ฝูงบ่าวไพร่จะรำคาญ
ที่นี้ย่านบ้านพราน	จะลุ่มลงเป็นศอกแขน	

	สนุกแต่ห่มุ่ทนาย	จะเรือยชายนาคอ่อนแอั้น
ข่มเหงทำคูแกลน	จับเปิดไก่อไม่เกรงขาม	
	บัดนั้นพรานผู้ใหญ่	เอาใจใส่ก็ห้ามปราม
นิ่งเถิดจะเกิดความ	ธุระเรายังมากมาย	
	เรียกหามาห่มล้อม	ปรึกษาพร้อมกันมากหลาย
พระยาพรานท่านล้มตาย		จะนิ่งเสียไม่สมควร
	จึงแต่งเป็นหนังสือ	ให้คนถือไปโดยด่วน
ถึงเมืองก็พอจวน	ท่านเสนาแจ้งอาการ	
	จักนำหนังสือบอก	บังคมลาพระภูบาล
บัดนี้พระยาพราน	บังเกิดโรคถึงความตาย	
	เจ้ากรุงสาวดี	รู้คดีพระทัยหาย
ออกโอบยู้ว่าเสียตาย		จะหาไหนใครเหมือนมัน
	แม่นศึกมาแปดทิศ	กูไม่คิดหัวใจพรั่น
คนเดียวสู้คนพัน	แทบจะได้ชนะเสนา	
	มันทหารสู้สงคราม	กูตั้งนามถึงพระยา
อนิจจังสังขารา	ไม่เที่ยงแท้มาตายเสีย	
	จึงแต่งหนังสือบอก	ตอบออกไปถึงลูกเมีย
การศพให้ทำเสีย	เมรุสูงต่ำตามปรารถนา	
	ทำวให้พระราชทาน	เครื่องตระการฟ้าปิดตรา
กับช่างอันรจนา	จะแต่งศพพระยาพราน	
	คนถือหนังสือบอก	บังคมลาพระภูบาล
กลับมาเล่าอาการ	ทำโรงแล้วตั้งใจถวิล	
	ห้องโถงนั้นทับแดง	ลายก้านแยงตรงเข้าบิณฑ์
หูตทองอังกฤษสิ้น	ซ้อนครค้ายดำแกมเหลือง	
	สักหลาดปิดกนก	ทับกระจกแสงเลื่อมเหลือง
วาดเขียนระบายเครื่อง		ทุกเครื่องก้านวิจิตรงาม
	ปากถ้วยตรวยแม่ลาย	มีกนกรายประจำยาม
สีมูมิหน้าบาน	ประดับก้านแลลานใจ	
	รัดเกล้าหนักหางโต	ห้อยใบโพธิ์ดอกไม้ไหว
ประดับคูละมัย	แสงเลื่อมเหลืองพริ้มพรายตา	
	ทำรูปสุวรรณล้วน	ดูสมควรรูปเทวา
นาคสะดุ้งใบระกา	มีช่อฟ้าและหางหงส์	

	แปดเส้าใสนาคทันต์	แย่งสามชั้นรัชชง
ประดับเบญจรงค์	กาบบัวตูมจามรทอง	
	ช่างตุ้ดงามขึ้น	รูปฝรั่งยื่นข้างละสอง
ไม้ไผ่ตัดเทียมปล้อง	เป็นคันห้ามตามวิสัย	
	ยกเมรุปลูกสามสร้าง	ทำตามอย่างปักฉัตรไชย
รอบเมรุรายรั้วไก่อ	ภายในเมรุยกเชิงตะกอน	
	ตั้งระทาดอกไม้ไฟ	รายรั้วไก่อ่ส้างสลอน
โรงหุ่นโรงตะกอน	โรงระบำรำครำครัน	
	ยกศพเครื่องงามงาม	คนเข้าหามโห่เสียงสนั่น
กลองพายไม้เคาะรัน		ก็คืดนิ้วเข้าปีไฉน
	ฆ้องโหม่งหามโต่งเต่ง	ดีสามเพลงแห่แห่นไป
ลูกเมียและข้าไท	คลุมหัวรั้วตามหลังมา	
	นางเจ้าสุภากิติ	สลบลงที่ตรงหน้า
นางกลิ้งเกลือกไปมา		หมูป้าน้ำตาลอดตัว
	นางปล้ำรั้วยุววัย	จักขอตามไปตามผิว
ไอ้อ้อพ่อทูนหัว		มาเอาเมียไปด้วยหนา
	หญิงชายเดินทาง	เหยียบไบบางคังฉำฉำ
ครั้นไปถึงป่าช้า	อุตราวัฏรรอบเหลี่ยมเมรุ	
	สามรอบแล้วปลงลง	คนมันคงในกะเกณฑ์
ยกศพเข้าในเมรุ	ตั้งเหนือพื้นเชิงตะกอน	
	ถวายนานแก่พระสงฆ์	แจกสบงและจีวร
ครั้นแล้วฌรหอบคอน		หม้อข้าวปลาอาหาราม
	จุดไฟใส่พินชุก	พระเพลิงลุกขึ้นเปลมพลาม
คนยืนซัดผ้าข้าม	สามทีแล้วคูรักษา	
	ศพใหม่เป็นผุยผง	พอค้ำลงขอบเวลา
แต่งตัวขึ้นระทา	จุดดอกไม้ให้คนดู	
	ฐานตำดอกมะละกอ	เป็นช่อเชี้ยวเชี้ยวสีหู
สีมูมงามนำดู		อีกฝอยทองดอกโปรยปราย
	เสียงประทัดแตกผางโผง	พลุกพลางช่วงพรายพราย
จุดจรวดขึ้นโหรงหาย		ค้อยกลับลงโหรงโหรงทิ้ง
	ช่างเล่นขอเกี่ยวกด	ม้าพยศควาบตะบึง
คนโห่ตบมืออึ้ง	เล่นสนุกสบายใจ	

	ครั้นแล้วสำเร็จการ	กลับเรือนบานต่างคนไป
ครั้นรุ่งสุริโยทัย	เจ้ากลับไปแต่เช้าชะมัว	
	ดับธาตุกวาดเข้ากัน	ขยับขึ้นให้เป็นตัว
ดินมือและเอวห้าว	ผันศรียะไปปัจฉิม	
	ลูกเมียหมู่ญาติพร้อม	นั่งเรียงล้อมแต่ริมริม
เส้นวักตักเหล่าจิ้ม	ลงที่ซอกปากผีสาว	
	เก็บคูกใส่ในหม้อ	ผ้าขาวห่อปิดจุกกลาง
พันด้ายไว้ระวาง	แล้วกลับหลังไปยังเรือน	
	ส่วนเมียเทียมผัวตาย	ไม่สบายใจเปลี่ยนแปลง
โศกเศร้าราวสามเดือน		ละการงานไม่นำพา
	โศกเกณฑ์จะตกต่ำ	ทั้งเคราะห์กรรมดวงชะตา
ทรัพย์สิ้นอกุสลา	ให้เดือดร้อนดังเพลิงเผา	
	ไม่พอที่จะเสีย	ก็ให้เสียไปเปล่าเปล่า
ผู้ร้ายขึ้นย่องเบา	เก็บเอาผ้าและเงินทอง	
	ถูกความอยู่เนื่องเนื่อง	นางแค้นเคืองเร่งเศร้าหมอง
ข้าคนทุกหมวดกอง	บางยกตัวบางหนีหน้า	
	ยิงร้ายลงทุกวัน	ทรัพย์ทั้งนั้นก็ฉิบหาย
ช่างม้าและวัวควาย	ขโมยลักซักเอาไป	
	เหย้าเรือนหักคร่ำคร่า	จากหลังคาหลดพลัดไขว่
นอกชานหัวบันได	แต่จะเดินก็ขัดสน	
	สงสารนางเทวี	เมื่อมั่งมีหุ้มล้อมคน
ยามยากคนเกลียดคน		แต่พี่น้องไม่เหลียวแล
	เพื่อนฝูงมิตรสหาย	ทั้งบ่าวไพร่ไม่แยแส
มันขึ้นมาดูแล		คราวตกยากไม่นำพา
	นางนาฏสุภาคี	เจ้าหมองศรีทุกเวลา
หาพื้นตามเวทนา	ให้ใส่ปากตามยากจน	
	ครั้นตื่นแต่เช้าเช้า	นางก็เข้าในไพรสมณฑ์
เรียกลูกมาใกล้ตน	มือลูบหลังแล้วสั่งสอน	
	ไอ้ไอแก้วกำพ้อ	อยู่เคหาแม่จักร
ไปพราจจากลูกอ่อน		หวนเวียนรอนจึงกลับเรือน
	เพื่อหาผักลูกไม้	ตามแต่ได้ในไพรเดือน
เจ้าอย่าเที่ยวทะเลื่อน		เล่นไกลเรือนเพื่อนจะตี

เด็ก ๆ หมู่ลูกไพร่
 ใจมันร้ายใช่พอดี
 มันจะเกรงอะไรมี เราตกยากแล้วลูกอา
 หยิบกระเช้าแสกเอามา
 สอดคานยกขึ้นบ่า ก็ป้ายหน้าผู้พงไพร่
 เก็บหักได้เต็มทูนใหญ่
 เร่เที่ยวหาเรียวไม้
 สุกเสาะเคาะเดินไป เก็บยอดผักผลาผล
 ทิ้งพุดซาสุกหอมหล่น
 ลูกโกพะวาหว่า
 ที่สูงสุดมือคน
 ทำไม้ขอยลอยชะลง
 เก็บเต็มเต็มกระเช้า
 หาบได้เต้าออกจากดง
 มาถึงไม่ทันปลง หยิบผลไม้ให้ลูกชาย
 ยอดยักเก็บมัดเรียว
 ได้มาก็จับจ่าย
 นางเดินเที่ยวไปเร่ขาย
 (ราบ หรือสุรางคนางค์ ๒๘)
 ซื่อข้าวกินตามเจ้ญใจ

ที่นั่นมีวัด	ได้สามชั่วช้า	กับบ้านพรานไพร่
จะไปจะมา	ไม่ไกลไม่ไกล	เป็นที่อาศัย
ทำบุญให้ทาน		
ส่วนเจ้าสุบิน	ใจคิดถวิล	ศรัทธากล้าหาญ
จะลามารดา	บวชเรียนเขียนอ่าน	บำเพ็ญศีลทาน
ให้พระศาสนา		
วันนั้นแต่เช้า	อาบน้ำดำเกล้า	แต่งตัวนุ่งผ้า
เที่ยวเก็บดอกไม้	มะลิจำปา	ทูลเกล้าเหนือเกศา
ไปสู่อาราม		
พอบพบหลวงตา	บิณฑบาตแล้วมา	พาย้อมรุ่มร่าม
เจ้าเดินไปไกล	นั่งไหว้ใต้ถาม	ท่านเจ้าอาราม
ที่อยู่แห่งไร		
หลวงตาจึงชี้	ท่านอยู่กุฎี	เห็นหัวบันได
เจ้าขึ้นนอกชาน	ค้อยคานเข้าไป	ถวายพวงมาลัย
แล้วกราบสามครา		
พระเถรผู้ใหญ่	แลเห็นประหลาดใจ	ยิ้มแย้มเจรจา
คุก่อนกุมาร	แน่น้อยโสภา	เจ้าเข้ามาหา
ธุระกระไรหรือ		
สุบินโถมงาม	ได้ฟังท่านถาม	เคารพประนมมือ

ดิฉันมากราบ	ท่านท้าวหาเรือ	จะเรียนหนังสือ
บวชเป็นสามเณร		
ได้ถือศีลา	เข้าเรียนวิชา	ให้รู้จะเจน
ถากทรายคายหญ้า	ในพระบริเวณ	กิจการสามเณร
ขอรับทุกประการ		
พระเถรจึงว่า	ซึ่งเจ้าศรัทธาร	ชอบแล้วกุมาร
อัสสะสบง	ใครหนึ่งให้หลาน	เราทำเป็นทาน
เจ้าอย่าอาวรณ		
ไปลาแม่พ่อ	พ่อเจ้าหน้าหน่อ	ให้ท่านอวยพร
จึงจักบวชให้	เอาไว้สั่งสอน	เป็นสถาพร
ควรด้วยบาลี		
เจ้าจึงทูลตอบ	พระคุณคิดชอบ	ไว้เหนือเกศี
บิดาดิฉัน	ท่านตายหลายปี	ยังแต่ชนนี
จะขออำลา		
เจ้ากราบนมัสการ	คืนมายังบ้าน	เยี่ยมคอยมารดา
ป้าละนี่นางแม่	มือออกจากป่า	เป็นใจนออยู่ซ้า
ยิ่งกว่าทุกวัน		
เจ้าเลียบประดู	บ้ายหน้ามุงดู	เห็นหาบเต็มตรัน
ตบมือดีใจ	วิ่งไปโดยพลัน	ครั้นถึงอภิวันท์
กอดตื้นเชยชม		
ว่านางแม่ซ้า	เหนือบอบหนังหนา	หน้าแห่งอกรรม
เหนือนักชูปหอม	ต้องแสงแดดลม	เมื่อย่าปรารมภ์
ลูกจักช่วยถือ		
นางฟังลูกว่า	น้ำเนตรคลั่งตา	โลมลูบจูบมือ
เรี่ยวแรงเจ้าน้อย	ไม่เคยฝึกปรือ	จะบอบรอดหรือ
กำพร้าแม่อา		
ส่วนเจ้าสุบิน	น้ำตารินริน	สงสารมารดา
แล้วลากกระเช้า	เลือกหยิบผลา	ว่าเป็นลูกอะไร
นุ่มนึมน่าดู		
ว่าแม่ลื้มบอก	นั่นลูกมะกอก	เก็บมาอักขุ
ลูกจันทร์ฝากเจ้า	ให้ดมชมชู	นมวัวสังหุ
กินเล่นเย็นใจ		

ผลอดพลางมาบ้าน จึงสู่เคหา กราบดินซ่ายขวา ชวนพูดไปมา โน้มน้าวเจรจา สมเด็จพระชินสีห์ แม่เอยอนิจจา เป็นวงศ์คนพาล มิได้นำพา รู้แต่แสวงลาภ ครั้นตายจากคน ลูกคิดสากถ้าว ทุกวันนี้เล่า เห็นได้แต่แม่ แทนน้ำตาไหล แม่เกิดลูกมา พระคุณปฐนเปรี๊ยะ ทันแทนเลยหนา แม่นมีข้าวของ มาให้แก่แม่ ข้าวป้อนน่านม ลูกคิดจักเพียร แทนคุณมารดา ในผลศีลทาน แม่จงตั้งใจ แม่นตามมิไป รุ่งเรืองเมืองสวรรค์ เกิดชาติใดใด แม่จักมีทรัพย์ ช้างม้าข้าคน นางฟังลูกลา โอโห้เจ้าแม่	อาบน้ำสำราญ เห็นแม่เย็นสบาย ยกดินแม่เจ้า จะให้ศรัทธา ตัวเราเกิดมา พรานป่าราว เข้าคำทำบาป ตากทนเวทนา เห็นมามารดา ไม่ทันรอดชั่ว พิทักษ์รักษา ยิ่งล้ำแดนไตร สิ้นผ้าเงินทอง เป็นแต่บุษชา บวชตัวเล่าเรียน ค่าข้าวน่านม บวชลูกไว้ใน คู่อ้องสรกานต์ ไม่เป็นเชิญใจ นับโกฏิอนันต์ สลดหน้าตา มีกรรมผจญ	หมดสิ้นเหงื่อไคล เจ้าจึงเข้าไป ทูลเกล้าเสภา เห็นในศาสนา ชาตินี้อัปรีช ศีลทานบารมี ล่าเนื้อเปื้อปลา ในจุมนรกา อุ่นอกปกหัว สงสารแก่ตัว ตราบเท่าเดิบใหญ่ จะได้สิ่งใด กองเทียมเวหา ไม่ทดแทนค่า พระไตรสรณาคม เชิญแม่ขึ้นชม สำนักอาจารย์ จะได้วิมาน เหมือนอยู่ทุกวัน ทั้งฟ้าแพรพรรณ อกคือไพลน เจ้าคิดผิดคน
--	---	---

ฟังคำแม่สอน		
แต่แม่เกิดเจ้า	อาบนํ้าป้อนข้าว	มิได้อนาทร
แม่เลี้ยงรักษา	เจ้าทราบบังอร	จึงแม่ชุบผอม
ทุกวันอัตรา		
เจ้าคือลูกนก	แม่กอดกับอก	ปกเลี้ยงรักษา
บ่ได้พลาดปลั่ง	ทุกวันเวลา	แม่รักนักรหนา
เจ้าจะหนีแม่ไป		
พ่อเจ้าตายจาก	แม่ตกลำบาก	จะเห็นหน้าไทร
แลซ้ายเปล่าตา	แลขวาเปล่าใจ	เข้าเข้าเข้าไพร
ได้เจ้าเฝ้าเรือน		
โอเจ้าสุบิน	แม่หาให้กิน	เจ็ดปีสี่เดือน
อันความรักลูก	ใครเล่าจักเหมือน	ได้นั่งเฝ้าเรือน
ฝากไข่ฝากตาย		
แม่สงวนนักรหนา	เหมือนดั่งแก้วตา	มิห่อนให้ระคาย
แม่ยากร้อยเท่า	อดเข้ากินสาย	เห็นหน้าลูกชาย
กลายอยากเต็มแรง		
ครั้นเจ้าจากไป	แม่เห็นหน้าใคร	จะเป็นเพื่อนแกลง
ขุกมีความไข	นอนตายตัวแข็ง	สำหรับมดแมง
กินเป็นอาหาร		
แม่ห้ามตามจริง	สั่งสอนทุกสิ่ง	จาริตโบราณ
จะแทนคุณแม่	แลยังฝ้ายพราน	เที่ยวในดงตาล
หาเนื้อหาปลา		
เจ้าจะอยู่ในวัด	ไม่เหมือนคฤหัสถ์	ข้านักลูกอา
จะกินจะนอน	แต่ล้วนเวทนา	อันความเสดสา
แม่รู้จะเจน		
ทายกตักบาตร	ติดปลายช้อนปราด	บ่ได้เต็มเกณฑ์
นั่นแต่มือเช้า	ข้าวไม่พอเพล	จะบวชเป็นเณร
ได้เรียนอะไร		
พ่อเจ้าเมื่อยัง	พุทโธทุกขัง	เชื่อถือเมื่อใด
วัดอยู่เพียงใกล้	บ่กรายเข้าไป	ไม่เอาใจใส่
ไทรรัตนพระคุณ		
ตรุษสาทสงกรานต์	หญิงชายชาวบ้าน	เขาไปทำบุญ

พ่อเจ้าฉายหอก	เข้าป่าตาหลุน	ได้มากรุนครุน
เต็มหาบเต็มถ้อ		
เยี่ยงอย่างข้างพราน	เจ้าไม่คิดอ่าน	อุตสาห์ฝึกปรีอ
วอนแม่อยู่วัด	จะเรียนหนังสือ	ใครจักนับถ้อ
ป่วยการเสียที		
ถึงท่านพรานพ่อ	นอโมกขอ	เข้าใจอะไรมี
รู้แต่วิชา	ป็นยาขำดี	ยิงแทงมฤคคี
ได้มามากมูล		
อยู่เกิดสุขใจ	หัดยิงปืนไฟ	หน้าไม่กระสุน
สอนยิงให้แม่น	จะแทนตระกูล	จะค่อยบริบูรณ์
เงินทองแก้วแหวน		
เรื่องมือมีอยู่	หอกใหญ่ทั้งคู่	ด้ามกลมคมแบน
เคยล้างวางทราย	ล้มตายนับแสน	นั่นแหละแม่เขวน
เอาไว้ชายฝา		
ลูกเอยยังกริช	งามยิ่งวิจิตร	ฝึกเงินห้าว
พ่อเจ้าไปไหน	เหน็บไปอัตรา	ฆ่าสัตว์หนักหนา
เลือดซบตันปลาย		
ยังปืนบอกหนึ่ง	ลูกนกสองสลึง	รางคำล่าลาย
ยิงไปทุกผาง	มีกว้างก็ทราย	ล้มกลิ้งนึ่งตาย
ชีวิตห่อนคืน		
แม่แม่จนนัก	เที่ยวเก็บยอดผัก	เข้าป่าหาพิน
อดอยากยากไร้	แม่ขายของอื่น	หอกกริชกับปืน
มีจำหน่ายเลย		
ไว้ดูต่างหน้า	เป็นของบิดา	เจ้าอย่างทำเฉย
ดูแลขัดสนิม	น้ำมันจิ้มเชย	ฝึกตัวลูกเอย
ยกประทับจับถ้อ		
แม่ตั้งใจนัก	จะให้ลูกรัก	เรียนพ่อต่อมือ
เที่ยวในปากกว้าง	ยิงวางกระบือ	จะมีออกถ้อ
บ้างหรือลูกอา		
ว่าพลางชวนพลง	เอามือซ้อนคาง	จูบเกล้าเกศา
อนิจจาเจ้าแม่	แม่แลหน้าตา	กับท่านบิดา
พิมพ์เดียวจริงจริง		

ถ้าเจ้ารู้่นบ่าว จะพูดจะยิ้ม ไม่ย่อเอาใจ	สิบห้าขวบเข้า เป็นเสน่ห์แก่หญิง	จะงามทุกสิ่ง แม่ชมจริงจริง
นี่แหละเจ้าสุบิน เข้าคนบุราณ การงานครบครัน	ลูกสาวน้ำกลืน เหล่าพรานผู้ใหญ่	เป็นหลานยายไฟ รู้ธรรมาศัย
กิริยาน่ารัก อายุกับเจ้า แตกเนื่อนวลละออง	ไปมาแม่ทัก จะพอกราวกัน	ชมเล่นทุกวัน มันมีสำคัญ
นาสิกแฉล้ม นมเท่าค่อมือ ยิ้มต้องใจชาย	หน่วยตาเหลี่ยมแหลม ผมครีอมัดตอง	แก้มเครื่องปรางทอง กิ้วต่อคอปล้อง
แม่ไปแบายว่า ครั้นข้ามปีเดือน ให้อยู่ด้วยกัน	พี่น้องน้ำป่า ชอบเดือนวันสบาย	ลงคำจำหมาย ทำงานลูกหญิงชาย
เอาเถิดเจ้าสุบิน ผิวหอบเมื่อยทูล จะคอยบริบูรณ์	เป็นเพื่อนทำกิน อดสาทุกวัน	การงานเขาขยัน เงินทองทั้งนั้น
เจ้าสุบินขานตอบ ลูกจะลาไป ทุกวันบ่อนาน	แม่ข้าว่าชอบ บวชเรียนแทนคุณ	ทั้งนั้นไม่สูญ ลูกตั้งใจบุญ
อันหญิงแพศยา หนึ่งพบศาสนา ดั่งได้บวชเรียน	จักร่วมเสนาหา พระศรีศาสดา	ไม่เป็นแก่นสาร ว่าไม่เป็นการ
แม่จงเมตตา ในทางหนังสือ เรียนธรรมทั้งหลาย	ให้ลูกบรรพชา สวดอ่านงานเขียน	จะทำความเพียร จะเป็นเปรียญ
แม่นลูกบวชตัว จะไปจะมา จะขอแทนคุณ	คุณพระช่วยหัว ทุกวันเพลาง่าย	ไซ้จะลืมนสูญหาย เจ็บไซ้เป็นตาย
นางฟังลูกตอบ ลูกขึ้นนั่งลง	สุดที่จะปลอบ ผลุนผลันหันหุน	จิตใจขุ่นขุ่น เขียนครกยกรุน

ออกไปไกลตน

โมโหนางคึก

จะบวชมิบวช

กูไม่รักแพง

น้ำรดหัวสาก

เห็นแม่เข่นขัด

เร่งไปอยู่นาน

เข้ายिनมารดา

เจ้าไม่โกรธตอบ

เล่าโลมมารดา

ข้าแต่แม่เจ้า

ผิดพลั้งสิ่งใด

อย่ามีเวรกรรม

ลาแล้วเจ้าเดิน

ครั้นถึงกราบไหว้

บวชเรียนตามใจ

(ยานี) ๑๑)

พระเถรฟังเจ้าเล่า
 รำพึงว่ากระไร แม่กุมารไม่เข้ามา
 ทั้งหลายบวชลูกเต้า
 ออนี้ไม่จับนา ชะรอยเหตุจะพึงมี
 จะบวชให้โดยค้วน
 ฟังคำเด็กเจ็ดปี คนทั้งนี้จะดิฉิน
 ตรีแล้วมีวาจา
 คำแม่เจ้าขอมยิน ยังไม่สนัดแก่หูดดา
 ที่จริงเจ้าศรัทธา
 เจ้าจงยับยั้งอยู่ จำจะสืบเอาข้อความ
 ว่าพลางเรียกพระสงฆ์
 พระสมิจงไปถาม
 สาธุศิษย์ลาบัดใด
 จึงถามแม่กุมาร ลูกจะบวชอนุญาตหรือ
 ลูกยาของข้าจริง

ปากสั้นรีกรีก

มีงอย่ามาบ่น

สอนคนปากมาก

เกล้าตัดไม้เกรง

โกรธซึ่งหนักหนา

นบนอบกราบกราน

อย่าโศกอย่าเศร้า

ได้โปรดเกศา

บ่ายหน้ามุ่งเมิน

ดอกไม้ประเคน

ขบฟันคำารณ

เร่งไปให้พ้น

เลี้ยงลูกใจแข็ง

ลูกชั่วลัคนง

แข่งค่าประจาน

กล่าวคำอ่อนหวาน

ตั้งใจศรัทธา

ลูกน้อยขอสมา

พระยังพระเถร

มารดาประเคน

ท่านผู้เฒ่าอัมมาศัย

เขาย่อมเข้ามาสู่หา

เห็นไม่ควรด้วยบาป

ว่าดูราเจ้าสุบิน

สาธุสะขอบใจกู

ทั้งสององค์อันชาญสนาม

ลีกายายให้แจ้งการ

ก็เข้าไปในบ้านพราน

จับทิ้งเสียไม่นับถือ

จะบวชไม่บวชหรือ

พระสงฆ์สององค์กลับ

บอกว่าคำกุมาร กับมารดาที่ออกกัน

พระเถระฟังแจ้งใจ

จึงคิดดูชโศกวัน ซึ่งจะบวชเป็นศุภผล

พุทธพจน์ตั้งเป็นฐาน

บวชเรียนเป็นมงคล

วันพุทธพระมหาเถร

ชำระแต่กายา นุ่งห่มผ้าก็สมควร

กราบแล้วเดินเข้าไป

ครั้นว่าบาลีถ้วน ให้รับไตรสรณาคม

รับศีลสิบบทจน

พระสงฆ์ต่างกล่าวชม

พระเถรสรรเสริญพร

ว่าเจ้าจงรักษา อย่าประมาทสักสิ่งอัน

เจ้าสุบินครั้นบวชแล้ว

สรรเสริญเรียนทุกวัน

ทุกสิ่งธุระกิจ

สนธยาตีระฆัง ประคมพระในวิหาร

หาฝืนคุ่นน้อยใหญ่

เข้าห้องพระอาจารย์

ครั้นเช้าเข้าถ่ายโถนล้าง

หยิบชนะตั้งน้ำมา

กวาดปัดปูที่นอน

ครั้นช้อทอดลงเอน

เสร็จกิจกลับมาห้อง

จำไว้แล้วนิทรา กำหนดนอนแต่สามยาม

เจ้าตื่นก่อนไก่ขัน

ปรนนิบัติสอดไต่ถาม

ครั้นพระอาทิตย์ส่อง

เที่ยวเก็บดอกไม้ถวาย

ต้นโพธิ์ที่พระตรัส

ใช้ธุระของดิฉาน

กราบกับตีนพระอาจารย์

หายสงสัยสิ้นทุกอัน

จะทำการฝ้ายกุศล

ล้วนประพฤติดำตำรา

ให้นาคเณร โคนเกศา

ถือผ้าไตรตามกระบวน

ดูเป็นเณรงามสบสม

ว่าบริบูรณ์ในศาสนา

แล้วตั้งสอนด้วยวาจา

อารมณ์เฝ้าในทางธรรม์

มีศรัทธาเป็นกำลัง

เจ้าตั้งจิตควรคิดหวัง

มาก่อไฟไว้ในกราน

เจ้าจุดเทียนชวลา

ตั้งไว้ข้างพระอุปัชฌาย์

จับสองมือเจ้าประเคน

แต่ฟูกหมอนพระมหาเถร

บีบขยำดินทั้งซ้ายขวา

อดสาท่องพระคาถา

จุดน้ำมันให้ท่านตาม

ซึ่งความรู้ความจำหมาย

แตกแสงทองขึ้นพรายพราย

ใส่เครื่องแก้วแล้วบูชา

เจ้าปรนนิบัติทำวันทา

ดอกไม้ของบุชา พระพุทธรูปพระเจดีย์
 บิณฑบาตกลับมาวัด
 สุปิงหิ้งปิ้งจี
 เมื่อท่านฉันอาหาร
 ครั้นแล้วตำหมากพลู
 ยกมารับกลับมาพลัน
 ทำกิจทำเนียบเนร
 เจ้าสุบินหน่ออรหันต์
 อวาตกวาดแผ้วเตียน
 น้ำใช้และน้ำฉัน
 เจ้าล้างเทน้ำขุ่น ตักน้ำใสมาเทลง
 คูแฉกทั่วทั้งวัด
 ภิกขุทุกทุกองค์ มีความรักความเมตตา
 เจ้าอยู่จำเรียดสวรรค์
 คำครูสนทนา จำมั่นคงไม่หลงไหล
 บุญญาปรากฏคือ
 สวดมนต์เล่าขึ้นใจ
 เล่าสูตรทำตัวมุล
 อาจารย์นำคัมภีร์หลวง
 เรียนนั่งวิปัสสนา
 ระวังดับอินทร์ ให้เห็นโทษในรูปกาย
 ปรากฏรสพระธรรม
 สูงลีไม่มีระคาย เหมือนดวงแก้วงามบวร
 พระเถรรักสิ้นสุด
 ทุกสิ่งอุดสาสนอบ่ อำพรางวิชาการ
 เจ้าสุบินผู้มีบุญ
 ปรนนิบัติรักษาท่าน
 เจ้าคิดถึงคุณแม่
 ส่วนข้างนางมารดา
 ครั้นเห็นเจ้าสุบิน
 แกล้งตัดอาลัยสูญ
 กัปปิยะและจ้งหัน
 เจ้าแต่งจัดเครื่องสาตี
 ใสสำหรับประเคนครู
 เจ้าประค้อมนั่งมอบอยู่
 ควักใส่ออกมาประเคน
 ก็ชวนกันเข้ารับเคน
 ครั้นฉันแล้วสวดอ่านเขียน
 โสมนัสในความเพียร
 ตั้งสติเอาส่วนบุญ
 น้ำหลายวันเป็นขมุน
 ปรนนิบัติรักษาสงฆ์
 เป็นเที่ยงแท้ในสิกขา
 เรียนหนังสือจบขอมไทย
 สิบสองผูกจำฝั่งทรวง
 จบบริบูรณ์สิ้นทั้งปวง
 รู้ธรรมดาแปลพระบาลี
 อุดสำเพ็ญทุกราตรี
 ทุกเช้าจำเรียดสบาย
 ครี้อดงบุตรเกิดอุทร
 รู้จักคุณพระอาจารย์
 บำรุงใจทุกเวลา
 ไปดูแลเป็นอัตรา
 มิได้คิดเป็นอนุกุล
 เหมือนขม้นปนกับปูน
 ถือทิฎฐิเป็นมันคง
 แต่สักวันก็ไม่ส่ง

มีอมนเป็นคนหลง

วันหนึ่งนางเข้าป่า

เวลาตะวันบ่าย หาบกระเช้าออกจากไพร

นางเที่ยวกระหายแรง

เหลียวเห็นต้นพระไทร

นางแวะเข้าปลงหาบ

นั่งไต่ริมพฤกษา แต่ผู้เดียวไม่มีใคร

ลดพัดมาเสียวเสียว

นอนเล่นเย็นเย็นใจ

(ราบ หรือ สุรางคนางค์ ๒๘)

บ่ รำพึงถึงความตาย

เที่ยวหาผักหักพินชาย

เดินแสวงที่อาศัย

ใบบังแดดงามโสภา

หวัดน้ำอาบลูบหน้าตา

ใบไม้เขียวระบัดใบ

พริ้มกลับไปไพรสมนั้

ครั้นวันปีณณรสี

เสด็จออกพระที่นั่ง

พิจิตรพรรณราย

อีกหมู่เสนา

บรรดาแต่งตั้ง

แห่งผู้กุศล

จึงมีโองการ

จงท่านขึ้นไป

เที่ยวทั่วชมพู

เล็งแลให้สุด

ฝายข้างสมณะ

สามณรงนางชี

องค์ใดศรัทธา

อยู่ตามบัญญัติ

แสวงหามรรคผล

อุดล่ำเล่าเรียน

บิณฑบาตรกวาดวัด

ราชการบ้านเมือง

อันท่านผู้เพียร

ช่วงในศาสนา

ในโลกแดนดิน

พระยมธิบดี

ตรีมุขพิมาน

จตุโลกपालา

นั่งเฝ้าเรียงราย

ตรัสใช้โลกบาล

คู่พื้นภูวดล

ในแคว้นแดนมนุษย์

ลูกพระสัพพัญญู

ทรงศีลศาสดา

อาบัติไม่มี

นิคคหิตอ่านเขียน

ไหว้พระสวคมนตรี

ครีอดังเปลวเทียน

ให้สว่างรุ่งเรือง

เจ้ากรุงบาดาล

แทนแก้วประพาพ

สี่กุมารทั้งหลาย

ว่าโทษทั้งหลาย

ว่าท่านสี่คน

ท่านทั้งสี่คน

บรรดาซึ่งอยู่

นักเรียนพระครู

ด้วยใจยินดี

สำรวมอินทรีย์

ทางเพียรกุศล

เป็นสุขสถาผล

ตามไว้บรรเทือง

เป็นที่ลือเลื่อง

จงท่านทั้งสี่	เอาน้ำทองดี	อันปราศมลทิน
เขียนชื่อท่านลง	แผ่นแก้วอินทนิล	ยกว้างประคี่น
เคารพอภิวันท์		
องค์ใดใจจด	ไม่อยู่ตามบท	ประเวณีธรรม
ถือผิดเป็นชอบ	ทำกรรมทุกวัน	ที่ปากสำคัญ
คิดเอาเป็นบุญ		
รู้แต่ประมาณ	ไม่เกรงโอวาท	พระผู้มีคุณ
สูบฝั้นกินหาวก	อยากเสพเมถุน	ทำปากจุนจุน
หยอกขี้สีกา		
เร่เที่ยวพายยาม	จิวรุ่มร่าม	ผิดกิจพระสังฆา
นั่งทุกเรือนบ้าน	ตรอร้านชาลา	ให้ขายหน้าตา
พระเจ้าจอมอารย		
พวกนี้ใจคึก	เขียนชื่อด้วยหมึก	ลงในใบตาล
คร่ำเอาตัวมา	ยังได้บาดาล	ใส่ขุมนรกานต์
กลางกองเปลวไฟ		
อนึ่งแสวงดู	ฆราวาสทุกหมู่	อยู่กินเป็นกระไร
ทำบาปเป็นบุญ	คุณโทษอย่างใด	รู้เห็นแจ้งใจ
เขียนชื่อเอามา		
หญิงชายผู้ใด	เป็นผู้เลื่อมใส	ในพระศาสนา
ใจจิตคิดคุณ	โสมมนัสศรัทธา	เคารพบูชา
คุณแก้วทั้งสาม		
รู้คุณพ่อแม่	ปฏิบัติโดยแท้	บ่หยาบบ่หยาม
พระครูผู้เฒ่า	ว่ากล่าวทำตาม	ระงับดับความ
โลโกหิงสา		
น้ำใจโอนอ่อน	คำเข้าเข้านอน	เมตตาทาวนา
รำพึงถึงตาย	เกิดมาชรา	ป้องจิตอนิจจา
เป็นเพียงเจียบเหงา		
มิได้ฆ่าสัตว์	ลักทรัพย์สมบัติ	ล่อลื่นปลิ้นเขา
เจรจาอำพราง	กินเหล้าน้ำเมา	สัตว์ชื่อถือเอา
ประเวณีธรรม		
ฟังเทศน์ไม่ขาด	หุงข้าวใส่บาตร	เข้าเข้าทุกวัน
เดือนสิบสงกรานต์	ให้ทานของฉัน	ถวายเทียนน้ำมัน

วันเข้าพระวรวงษา		
ถวายของอัฐิ	ทำถลาภัตร์	ทอดกฐินผ้าป่า
ให้ทานไม้เท้า	บาตรกรครจนา	ตาลิปิดพัดงา
บูชาพระสงฆ์		
บวชตัวทรมาน	บวชลูกหลินหลาน	เรือญาติวงศ์
โปรดทาสทำบุญ	อุปสมบทสงฆ์	แล้วกรวดน้ำลง
ปรารธนาตามปอง		
ศรัทธามานะ	แลเห็นรูปพระ	เก้าร้าวเศร้าหมอง
ปฏิบัติสังขระ	ลงรักปิดทอง	มีทั้งการฉลอง
ทำการสืบไป		
แผ้วทางสร้างวัด	ปลูกที่ปฏิบัติ	ทำขึ้นให้ใหม่
สร้างพระเพหาร	การเปรียญหอไตร	สร้างตู้ไว้ใส่
อภิธรรมคัมภีร์		
สร้างพระพุทธรูป	พระธาตุสตู	ก่อบัวเจดีย์
สร้างกะถางดอกไม้	ถวายพระชินสีห์	สร้างส้วมถวายชี
มีทั้งอ่างสรง		
สร้างหอรระฆัง	ธรรมมาศน์เตี้ยตั้ง	ฉลุลฉลักบรรจง
ตัดรูปจระเข้	ศรัทธาทำธง	ตัดเป็นรูปหงส์
ห้อยไว้ชายคลอง		
สร้างบ่อน้ำหุด	ขุดสระปลูกกุฎิ	ปลูกบุษย์บัวหลวง
สร้างโรงบังสุกุล	ไม้แก่นซื้อพวง	พูนทางทั้งปวง
ให้เดินเพลินใจ		
ยกเสานะพาน	ใส่รอดเรียบคาน	ให้ทานคนได้
แล้วปลูกศาลา	ให้คนอาศัย	ปลูกโคโพธิ์ไทร
ต้นไม้มีผล		
เหล่านี้ใจบุญ	เอาชาดหรรษุณ	เขียนชื่อทุกคน
ลงแผ่นทองคำ	จำฝ่ายกุศล	อย่าให้แปลกปน
บาญชีมีจณา		
ผู้ใดกระทำ	ปัญจानันตริยกรรม	หยาบเข้าโทษา
ฆ่าพ่อตีแม่	ให้ม้วยมรณา	ทุบตีสังฆา
โลหิตตกลง		
แกลั้งคิดฤษยา	เอาเท็จเจรจา	ยุยอนพระสงฆ์

ให้ผัดใจกัน	ถ้วนถึงสิ่งองค์	บาปนั้นมันคง
คุณมีคจิตหิน		
ตัณหาเม็ดมิด	เหยาเรือนไม่คิด	แหกฝาพายปีน
ข่มเหงภิกขุณี	นางจีมีศีล	ยุคมือถือดิน
ทำร้ายประจาน		
ผู้ใดปราชิต	บาปหนาผัดกิจ	ทั้งสี่ประการ
เล่นกามในวัด	บนเจดีย์สถาน	ร่วมโพธิ์เพหาร
ที่นอนมารดา		
วันจันทร์ฆาต	สงกรานต์ต์รุษสารัท	แปลคำลืบห้า
วันสงฆ์ลงพร้อม	เข้าออกพรรษา	ไปร่วมเสนาหา
หญิงยูพาพาลย์		
ตุมแย้มมาลี	ด้าวคั้นยินดี	ไม่ถึงเทศกาล
เกิดกามความรัก	หมิ่นศักดิ์นงคราญ	ทำอำนาจอาจหาญ
ให้เขาอับอาย		
ใครล่วงศีลห้า	ฆ่าสัตว์อ้อตรา	อารมณ์มุ่งหมาย
กรันรุ่งแบกปิ่น	ชูดแขนงตะพาย	เที่ยวยิงกวางทราย
ขายกินทุกวัน		
พวกถือหอกซัด	เป็นสัตว์เล่นสกัก	ดูตาเป็นมัน
ซังมือพอดนัด	ซัดเข้าสำคัญ	ล้มลงฆ่าฟัน
ถือเนื้อเอาไป		
พวกถือหน้าไม้	ถีบคั้นน้ำวสาย	จับดอกพาดใส่
เห็นนกยกทับ	ลั่นจับออกไป	ถูกปีกถูกไหล่
ตกลงกลางดิน		
ไอ้พวกเป่าลม	คลึงลูกกลมกลม	อมไว้เหมือนจะกิน
ยัดเข้ารูกล้อ	ยกส่องเป่าดิน	ถูกปีนกบิน
ตกพลัดลงมา		
พวกเที่ยวตบเบ็ด	เสียบเหยื่อกลเม็ด	หย่อนลงคงคา
ปลาชักชักเหวียง	ติดเงียงขึ้นมา	หักคอบั้ง
ใส่ข้องตะพาย		
ไอ้พวกปัญญา	เอาคินุกทำปลา	ผูกเบ็ดตามสาย
ลากไปเด็ดเนื้อ	เห็นเกล็ดทรายพราย	มันทำแยบคาย
ลวงให้ปลาหลง		

ไอ้พวกถือส้ม เล่นส้มโครมคราม วังหนีโคลงเคลง	เดินไปกลุ่มกลุ่ม น้ำขุ่นเวียนวง	พอคลองย่องลง กุ่มปลาตาง
พวกพายเรือแซ่ ทอดน้ำคร่ำขึ้น ทิ้งใส่ในวาง	มือสอดทอดแห ดิระล่าระแสง	ลูกห้อยโตงเตง นั่งปลดออกเอง
ไอ้พวกเที่ยววิด เอาไม้สามคุ้น สาสดน้ำจับปลา	พบหนองป้องปิด ปักเป็นจางหยาง	ทำที่ท่อทาง แขวนโพงไว้กลาง
ไอ้พวกเหลี้ยมตอ น้ำเชียวเกลียวโยน เล่นหลงลงตาย	ทำเล้งร่อ ตะโกนตกน้ำ	ขวางคลองคองคา เวทนาฝูงปลา
พวกทำเซงเลง เหยียบข่มจมครอง ไม่ทันตะวันสาย	ตัดไม้โปรงเปรง แอบไว้ชายหญ้า	โป้งโล้งต้นปลาย ไปกู่เอาปลา
ไอ้พวกसानส้อน น้ำไหลรินริน กุ่มปลาเข้าไป	ผูกอันงอนงอน ห้องปิดชายนา	รูปริปากผาย ซุกไว้ใต้หญ้า
พวกโอนโพงพาง ดักลอบเอาปลา หลายอย่างต่างกัน	ลงระโมะรังบาง ดักลันเอาไหล	ดักซุดดักไซ มันคิดประดิษฐ์ได้
ไอ้พวกคนร้าย กลางคนอุกอาจ ข้าวของเงินตรา	คบเพื่อนมากมาย อุกเรือฆ่าฟัน	ชิงทางกลางวัน เก็บเอารูปพรรณ
พวกรู้อำคม อำนาจศาสตร์เวทย์ โกนหัวสามแป้ว	ลงยันต์กวดสะคมภ์ หลับสนิทนทรา	เหน็บไว้ชายฝา ขึ้นบนเคหา
ย่องเบากลางคืน เขาไม่สงสัย เก็บเอาสิ่งของ	ครั้นเจ้าเรือนตื่น สัญญาว่าแมว	ทำร้องเหมี้ยวเหมี้ยว ครั้นเขาหลับแล้ว
ไอ้เหล่าเที่ยวฉก ไอ้ล้วงได้ถุน	ฉวยได้วิ่งหยก ตัดฟากแยกถ่อง	เลี้ยวตรอกออกคลอง คว้าไปพบไหมทอง

ห่อผ้าพาไป	สานเป็นหัวยักษ์	งานแข่งใส่ใน
ไอ้พวกฉลาดล็ก	เหมือนชื่อใครใคร	เจ้าร้านผันไป
ปกผ้าไปนั่ง		
มันครอบหัวลง		
ถอดชักไม่ออก	กรั้นปากจะบอก	กลัวตำลึงปูนผง
ขัดใจมือชี้	ยกขึ้นนั่งลง	ตั้งตัวไม่ตรง
ล้มตุ๊กตุ๊กโคลน		
มันเก็บข้าวของ	ยืนอยู่ยิ้มข่อง	เหมือนไม่ใช่โจร
เพื่อนฝูงเล่นมา	คิดว่าออกโจน	ไม่รู้ว่าโจร
มันทำมารยา		
ไอ้ลักเชิงเทียน	ลักฉลาดลักเนียน	เต้าปูนตะไกร
ลักถ้อยลักโอ	โอง่างลือกใหญ่	ลักเปิดลักไก่อ
จอบพรว้าลั่วขวาน		
ลักถั่วล็กงา	น้ำเต้าจี้พรว้า	พริกจิงชาวบ้าน
ลักลูกพิกุด	ลักขนุนสมภาร	หมากพรว้าแล้วตาล
ตัดลายโยงลง		
ลักเชือกลักหมา	ลักกระเดียงพาดผ้า	ผูกไว้ไม่คง
พวกนี้ชั่วนัก	เที่ยวล็กของสงฆ์	ทำผิดคิดหลง
เสียชาติเป็นคน		
ไอ้พวกใจบาป	ภายนอกสุภาพ	ภายในใจกล
เห็นเมียท่านงาม	น้ำจิตขวยขวาน	กรั้นได้แก่ตน
ร่วมรสกามา		
อูดสำทอดตัว	ผู้มีตรกับผ้า	คู่ยเคยเสน่หา
มักไปนั่งกัน	ทุกวันเวลา	พายชื่อเจรจา
ให้เขาไว้ใจ		
กรั้นอยู่แต่เมีย	ทำพุดกล่อมเกลี้ย	แยบยลเป็นนัย
ยิ้มยิ้มสักหน่วย	คิดสนิทไว้ใจ	เพียรเพียรนานไป
สำเร็จปรารถนา		
กลางคนรู้เล่ห์	มนต์หมากทำเสน่ห์	เสกเป้งลายทา
ให้เมียเขาหลง	ลงหูลงตา	เข้ายุคชายผ้า
ทำลวงประเวณี		
กลางคนมีศักดิ์	รักคืนสั้นนัก	ในรูปอิสตรี

ข่มเหงเมียท่าน	ทำการอับริย	ไม่คิดบัดสี
แก้บาปทั้งหลาย		
ลงคนหญิงชั่ว	คิดออกนอกฝั้ว	ปกปิดแยบคาย
เป็งนวลผัดหน้า	ห่มผ้าขนาดกราย	หัวร่อต่อชาย
ให้เห็นเพลินตาม		
ฝั้วหนึ่งมีอยู่	เป็นสองทั้งซู้	ปรารถนาหาสาม
ไม่กลัววรกรรม	ทำใจสามผลาม	แพศยาบ้ากาม
นอกใจสามี		
แต่งตัวยั่วชาย	นุ่งห่มเจ็ดฉาย	ให้ชายยินดี
คิดแต่ให้สบาย	ความอายไม่มี	กับท่านสามี
ไม่นับจับนา		
รักใคร่แต่ซู้	ไปมาหาสู่	หลงลืมภัสดา
เกิดให้เสียชาติ	ให้พระศาสนา	ไม่กลัวเวรา
อันจะมาถึงตัว		
เหล่านี้แหละหนา	เป็นหญิงแพศยา	ค้นหาเมามัว
ฝั้วยอมมีอยู่	เล่นซู้เกมฝั้ว	ใจจิตมีดมัว
ไม่กลัวเวรา		
จงเอาน้ำหมึก	แล้วจึงจารึก	ลงหนังสือขกา
ให้สมที่มัน	รานรันแพศยา	เอาตัวมันมา
สู่เราย่านาน		
(ฉบับ๑๖)		
บัดนั้นทั้งสี่โลกบาล		รับพระโองการ
ท่านท้าวผู้เจ้านครา		
ยกกรถวายบังคมลา		ชำแรกพสุธา
ขึ้นมาจับปล้นทันที		
เร็วรีบไปทวีปทั้งสี่		ฝ่ายบรรพิตี
อมระโคยานุครกู		
เที่ยวจบลมาชุมพู		กั้นคว่ำหาดู
จบสิ้นบ้านเมืองน้อยใหญ่		
คุลาฝรั่งเศสเทศไทย		แขกขอมพร้อมไป
มอญยวนจีนจามพราหมณา		
ทั่วทุกตำบลค้นหา		พวกมนุสสา

ทำบุญทำบาปต่างกัน	
ผู้ใดศรัทธาหึ้นหั้น	โลกบาลชวนกัน
อวยพรสรรเสริญสวัสดิ์	
ผู้ใดใจร้ายกาลิ	ทำบาปมากมี
หน่วยหนีในนิจศีลา	
โลกบาลเที่ยวเสาะเกาะมา	ถวายเป็นราชา
ท่านเท่าเจ้าผู้รุกรานต์	
เที่ยวค้นหาจบคงดาน	ผันแปรแลลาน
เห็นนางนอนในพุกษา	
หยุดยื่นชบชบไปมา	ว่าหญิงใจกล้า
ผู้เดียวมาอยู่ในไพร	
มันนี่คนมีดหลงไหล	โมโหครีอไฟ
ควรเราเอาตัวไปถวาย	
จึงเข้าถอดจิตจากกาย	บิดพลิ้วเชือกหวาย
ผูกคอค่อมือแห่งนาง	
จึงจูงเดินตามช่องทาง	กุมเรียฟาดผาง
รีบเร่งยังกรุงบาดาล	
ครั้นถึงทั้งสี่โลกบาล	เข้าเฝ้ากราบกราน
ท่านเจ้ามหาวิจิ	
จึงทูลสนองอ่านบาญชี	ผู้สร้างบารมี
สวดมนต์ไหว้พระศรัทธา	
สมเด็จพระขมราชา	ยินดีนักหนา
พระพักตร์คือดอกบัวบาน	
โสมนัสตรัสชมศีลทาน	โอยเกล้าสาธุการ
นุโมทนาส่วนบุญ	
เหล่านี้บารมีเป็นทุน	กุศิดชอบคุณ
ให้เขาจำเริญสืบไป	
อยู่สุขอย่ามีโทษภัย	ดับจิตเมื่อใด
จักได้ไปเกิดเมืองบน	
โลกบาลอ่านถวายซึ่งคน	ผู้ทำกุศล
ฆ่าสัตว์ลักทรัพย์กินมา	
ท้าวฟังน้ำใจเจียบเหงา	อกคือเพลิงเผา

เดือนร้อนพระทัยไม่สบาย	
ตรัสว่าพวกบาปทั้งหลาย	ครึ่งเมื่อคนตาย
จะตกนรกแสบเค็ม	
ขุมนรกเราจักเติมเต็ม	แต่ที่จะเสียดเข็ม
บ่ว่างจะเว้นเลยหนา	
สงสารสัตว์เอยอนิจจา	เสียดชาติเกิดมา
โศกเขลาไม่สร้างบารมี	
จตุโลกจึงทูลด้วยดี	ข้าบาทที่สี่
เที่ยวทำบาปชิจบสกกล	
กลับมาในท่ามกลางหน	แหวะเข้าไปพรตชนม์
พบหญิงผู้หนึ่งแก่ชรา	
มันคนโมโหหนักหนา	เกาะตัวมันมา
ตามแต่จะไปรดประการใด	
บัดนั้นพระยายมผู้ใหญ่	เหลียวเนตรแลไป
เห็นนางนั่งฟายน้ำตา	
จึงมีพระราชบัญชา	ว่าหวยเสนา
ให้จำหญิงเฒ่าถามดู	
มันเกิดในเมืองชมพู	ทำสิ่งใดอยู่
ให้ว่าที่จริงสิ่งสม	
สี่กุมารขอกรประนม	รับสั่งบังคม
นุกนางให้บอกโดยเร็ว	
สั่งให้ทนายไพร่แล้ว	ยุดมือผู้เฒ่า
แล้วเข้าทูลตีคำราม	
บันแบ่งไล่เลียงไต่ถาม	มีงเร่งบอกความ
ทำบาปนี้ชื่อฉันใด	
หรือว่าทำบุญเป็นไฉน	มีงจตั้งใจ
ให้การตามสัตย์อย่ากลัว	
นางยกมือไหว้เหนือหัว	ปากสั้นร้าวร้าว
ก็นึกกุศลไม่เห็น	
บอกว่าข้าเฒ่าตกเข็ญ	เก็บพินเข้าเข็น
มาขายพอเลี้ยงอาตมา	
บาปบุญบรูู้เคียงสา	ขอได้กรุณา

ดังนี้เป็นความสัจจัง
 ยมพบาลทั้งหลายได้ฟัง
 จดคำมาทูลทันทันใจ
 สมเด็จพระขมฤทธิไกร
 สองตาคือแสงอัคคี
 ว่าเหม่อหึงกาฬ
 จมูกปากเป็นคน
 ไม่รู้จักการกุศล
 อยู่เหยียบแผ่นดินป่วยการ
 ว่าห่วยเร่งเร็วโลกบาล
 ทิ้งลงในหม้อไฟกลับ
 โยมพบาลรับสั่งด้วยพลัน
 กุมมืออุคมาพาไป
 นางเจ็บร้องไห้รำไร
 ตกใจเพียงจกม้วยมรณ
 นางว่าเพลิงแสงอ่อน
 ลูกกูผู้บวชเป็นเณร
 ประณีตรักษาพระเณร
 ขอบุญมาช่วยมารดา
 ยมพบาลได้ฟังโอรธา
 ว่าแต่โกหกดีหลี
 อวดอ้างว่าลูกเป็นชี
 เป็นกระไรไม่บอกแก่เรา
 ครั้นจนมึงทำปากเบา
 ใครเลยจักฟังใส่ใจ
 เขาจึงยกมือสลักไส
 อันลูกพิลึกพิงกลัว
 เฉชะบุญลูกบวชตัว
 ผุดขึ้นกลางเปลวอัคคี
 บัวทองบานรับชนนี
 ก็หอมระรื่นชื่นใจ
 ฝนทิพย์ตกลงทันใด

โกรธพันทำลึง
 ชัดเคื่องพระทัย
 มึงเกิดเสียที
 นับใจว่าคน
 คร่าหึงใจพาล
 เข้กัลุ่มรุมกัน
 แลเห็นซูดไฟ
 เสมือนชายจิวร
 เรียนธรรมจะเจน
 ขบพินเหลืออกตา
 ชักถามเมื่อตะกี้
 พุดเล่นเปล่าเปล่า
 วางเข้ากองไฟ
 บันดาลดอกบัว
 คลี่กลีบเกษิ
 เป็นเม็ดใหญ่ใหญ่

ถูกหม้อโลหะทำลาย	
ถ่านเพลิงที่แดงดับหาย	นรกทั้งหลาย
ก็เขียนคือย่านคงคา	
ฝูงสัตว์บรรเทาทุกข์	ชั้นชมหน้าตา
เหมือนปลาต้องฝนริกริ้ว	
ชาวรอกยกมือเหนือหัว	ดูข้าคล้ายตัว
เพราะบุญของแม่แท้จริง	
ให้แม่จำเรื่อยิ่งยิ่ง	สมบัติทุกสิ่ง
พุนเกิดอย่ารู้ขาดวัน	
ยมพบาลแลเห็นอัศจรรย์	ตกใจตัวสิ้น
ก็รับเอานางคืนมา	
กราบทูลทำเจ้านรกา	ขอกราบบาทา
นางบอกว่าลูกเป็นชี	
บุญบุตรตามช่วยเทวี	ประจักษ์บาร์มี
บัวบานขึ้นรับจากไฟ	
สมเด็จพระขมผู้ใหญ่	จึงตรัสปราศรัย
ว่านางอย่าเศร้าโศกา	
นางบวชลูกในศาสนา	ครั้นสิ้นชีวา
จะได้ไปเกิดเมืองสวรรค์	
ชั้นชมสมบัติอนันต์	นางฟ้านับพัน
แห่ล้อมเป็นยศบริวาร	
จึงสั่งทั้งสี่โลกบาล	สู่นางคราญ
ไปเยือนทุกขุมอบาย	
ขุมนรกลึกกว้างทั้งหลาย	ชี้นางให้หมาย
แล้วพาไปสู่แดนบน	
นางจักได้เล่าแก่คน	ชาวมุขย์เมืองบน
จะค่อยบันเทาเวรา	
จตุโลกรับพระบัญชา	นำนางลีลา
ตำแดงแล้วคืนสถาน	

(ยานี ๑๑)

ครั้นเมื่อถึงดวงจิตคืน
 เหมือนเห็นยมพบาล
 ไม่เห็นเลมอหลง
 ครั้นได้สมประติมา
 น้ำตาลโอบคาง
 บ้านถื่นไม่เหลียวแล
 เดินเลียบรอบอาราม
 พ่อพ่อเห็นคูยาย
 ว่ากูผู้มารดา
 ให้เจ้าณรสุบิน
 คนหนึ่งเป็นเด็กน้อย
 ครั้นถึงกิดหัวไหล่
 เข้าสุบินเบิกช่องแล
 เจ้าเดินลงมาหา
 นางสอนสั่งน้ำมูก
 โอ้อิสายสุดใจ
 วันวาเมื่อเช้าตรู่
 เดินเหน้อยแม่เอนหลัง
 ยมพบาลทั้งสี่มา
 พยายมผู้ใหญ่
 เขาถามคำรามวุ่น
 แม่บอกประมาทคำ
 เขาโกรธเข้าตบปาก
 คนหนึ่งว่าจะดี
 คนหนึ่งผมเผ้ารัก
 ถ้าโตตีนมือต่าง
 คนหนึ่งถือหอกแรง
 หนวยเคราสันร้าว
 คนหนึ่งคำล้ำเล็ก
 ยกมือจะวางวาย
 คนหนึ่งล้านถึงหู

นางก็ตื่นแลदनลาน
 เทียวใกล้ใกล้ข้างซ้ายขวา
 นางพิสวงได้พฤกษา
 กิดความฝันพาพรันแด
 นางเล่นพลางหอบห่อแห
 แวะเข้าวัดหาลูกชาย
 จึงร้องถามเด็กทั้งหลาย
 วายช่วยบอกเจ้าสุบิน
 มานั่งถ้าอยู่สถิน
 ลงมาเขียนจงไวไว
 รับคำถ้อยก็เล่นไป
 ว่าพี่พี่แม่ตนมา
 เห็นนางแม่พายน้ำตา
 ว่าสีกาทุกข์สิ่งใด
 กราบดินลูกแล้วว่าไป
 แม่จะเล่าให้เจ้าฟัง
 แม่ไม่อยู่เข้าคองรัง
 พอพริมหลับบัคเดียวใจ
 ผูกคอคร่าแล้วพาไป
 สั่งให้ชักเอาถ้อยคำ
 ว่าทำบุญหรือทำกรรม
 ว่าบาปบุญบไยดี
 ตาหลากหลายคบบัดดี
 จับบองเงือคอยู่กว้างกว้าง
 งอกขนอกเครารอบคาง
 กุมดาบง่าอยู่บนหัว
 ปลอกทองแดงคูฟังกิ้ว
 จะแทงแม่ให้ล้มตาย
 ถือค้อนเหล็กคูช่วงพลาย
 ลงต้นคอให้ขาดใจ
 กุมตรวนขู่ว่าจะใส่

ผลักแม่เข้ากองไฟ
 คนหนึ่งคำคือกา
 กุมคีมลูกเทียมถ่าน
 เฉชะเจ้าเป็นชี
 บัวทองผูกด้วยบุญ
 ฝนทิพย์ตกลงทับ
 ยมพบาลเห็นควรกลัว
 นอนนอนจิตแม่หวัง
 ลูกขึ้นร้องสะอื้น
 ดิดข้องอยู่ในจิต
 รำพึงใจหายหาย
 แต่นี้แม่หลายจำ
 จะอยู่ในศาสนา
 เข้าสู่บิณฑินแม่เล่า
 ว่าแต่นี้ไป
 อาหารและการกิน
 ข้าวบาตรลูกโคจร
 นางฟังคำลูกสอน
 ยกมือลูกชายมา
 เจ้าคือแก้วจินดา
 ส่องสว่างให้เห็นบุญ
 โหระพราหมณ์ทำนายไว้
 หากแม่เป็นคนหลง
 ว่าพลางนางก้มเกล้า
 เข้าสู่บิณฑินสงมารดา
 หึงชายรู้อาการ
 นางนั่งเล่าเนื้อความ
 เมื่อวันเข้าไปตก
 เวทนาพันกำลัง
 เขาทอดเข้าหม้อไฟ
 เฉชะด้วยกุศล
 จึงผูกประทุมทอง

จะให้ใหม่ลงวายปราณ
 สองหน่วยตาเท่าไข่ห่าน
 จะคืบลิ้นให้เป็นจุด
 บารมีเจ้าให้คุณ
 รับแม่ไว้ได้รอดตัว
 ถ่านไฟดับหม้อแตกแล้ว
 เขาพาแม่มาส่งคืน
 เสียงระฆังสะอึกตื่น
 จิตพรั่นสั่นทั่วกาย
 สำแดงพิษอยู่มีวาย
 เห็นนรกอยู่ติดตา
 ซึ่งว่ากรรมไม่นำพา
 สร้างกุศลจนดับใจ
 ก็เคล่าเคล่าน้ำตาไหล
 เมื่อย่าเทียวดูจเก่าก่อน
 ทุกสิ่งสิ้นอย่าอาวรณ์
 จะแบ่งให้เลี้ยงอาตมา
 ระวังร้อนขึ้นอุรา
 ทูนเกษตรรเสริญคุณ
 ไม่มีค่าจะเปรียบปูน
 เหมือนความฝันเป็นมันคง
 ว่าจะได้บุตรเป็นสงฆ์
 อย่าถือโทษเลยลูกอา
 มือจับเท้าแล้วอาลา
 ครั้งถึงเรือนกลับอาราม
 สิ้นทั้งบ้านก็มาถาม
 ว่าท่านเอยชวนกันฟัง
 ในนรกทนคุมขัง
 ยิ่งกว่าโทษในเมืองคน
 ไม่มีใครจะช่วยตน
 เข้าสู่บิณฑินบวชเป็นชี
 มารับรองไว้ด้วยดี

หม้อเหล็กต้มวารี		แตกระย้าคือผงทราย
ทำบุญประเสริฐนัก		เห็นประจักษ์พ้นความตาย
พี่น้องเราทั้งหลาย		พึงจำหมายสืบสืบไป
พวกพรานทั้งหนุ่มเฒ่า		ยिनางเล่าอ่อนน้ำใจ
สะอึกกลัวแกภัย		คิดรำพึงถึงเวรา
ชวนกันหมั่นทำบุญ		เชื่อในคุณพระศาสนา
ให้ทานถือศีลา		อุตสาเพียรหวังรอดตัว
วันพระเข้าละการ		ชวนลูกหลานและเมียพี่
มีมือถือดอกบัว		คู่โรจธรรมเป็นอัครา
ส่วนนางสุภาคี		เจ้ายินดีต่อศาสนา
ตั้งจิตเห็นอนิจจา		สังขาราไม่แก่นสาร
วันหนึ่งตื่นแต่เช้า		แต่งของคาวและของหวาน
ใส่โถตั้งเหนือพาน		ทูนไปวัดด้วยศรัทธา
นางบอกแก่ลูกรัก		แม่จักบวชในศาสนา
เจ้าสุบินรับวาทา		จึงหารือแก่อาจารย์
แม่จะบวชตัวเอาบุญ		ขอพระคุณโปรดดิฉาน
พระเถรรับปฎิญาณ		ให้ขุดคิ้วโกนเกศา
ผ้าขาวให้นางนุ่ง		อังสะพุงสวมกายา
ห่มสไบบังเฉียงบ่า		รับศีลแปดเป็นนางชี
อยู่ที่ไถลัริมอาราม		ทุกวันยามสร้างบารมี
ชำระพระเจดีย์		นางกวาดขยะเหนือวิหาร
อุตสาคายหญ้าวัด		ปรนนิบัติพระอาจารย์
จำศีลบำเพ็ญทาน		นางสาวดมนต์สามเวลา
(ราบ หรือ สุรางคนางค์ ๒๘)		
ตั้งแต่นางตก	ในขุมนรก	ปรากฏลือชา
ขจรเข้าไป	รู้ถึงเสนา	ประชุมปรึกษา
กราบทูลอาการ		
ข้าแต่พระบาท	ฝากคนประกาศ	ว่าเมียพญาพราน
พี่ตายตกยก	เที่ยวในคงดาน	พบพวกยมพบาล
มัดมือเทวี		
รุมกันตบชก	ขว้างลงนรก	โลหะกุ่มกิ
นางมารอดตัว	เพราะบุญบารมี	บวชเป็นพระชี

อยู่ด้วยลูกชาย		
สมเด็จพระภูวนาท	ฟังคำอำมาตย์	ทูลเนื้อความถวาย
ตรัสว่าดูหลาก	แก่เราทั้งหลาย	ไม่ห่อนเห็นคนตาย
รอดคืนชีวา		
ใครรู้เหตุผล	เร่งไปนิมนต์	พระชีเจ้ามา
จะถามถึงทุกข์	ขุมนรธา	ให้เป็นปัจฉา
สืบกันต่อไป		
เสนาเข้าเฝ้า	รับใส่เหนือเกล้า	กราบลาคลาไคล
รีบเดินโดยด่วน	ถึงวัดบัดใจ	กราบบาทเจ้าไท
ท่านผู้อธิการ		
แจ้งข้อคดี	เชิญเถิดพระชี	ไหว้ลาอาจารย์
จึงนำเจ้ามา	สู่วังภูบาล	ให้นั่งในสถาน
ที่ควรจงดี		
บัดนั้นจอมกษัตริย์	มีโองการตรัส	ดูราพระชี
ท่านได้ไปเห็น	มหาอวีจี	นรกอันมี
ทั้งแปดเป็นไหน		
ฝูงสัตว์หลายเหล่า	ทำการหนักเบา	ตกในขุมใด
เล่าตามที่เห็น	ให้สิ้นสงสัย	จะได้จำไว้
ตราบเท่ากัลป์ปา		
พระชีถวายพร	ข้าแต่ภูธร	ผู้เลิศชญา
เมื่อยมพบาล	คร่ำคออาตมา	ใส่หม้อโลหะ
จะให้ใหม่เป็นจุล		
ด้วยเดชพระเถร	ช่วยเปลื้องนรเวร	รอดจากกงกณฑ์
อานิสงส์ทรงศีล	ประจักษ์เห็นคุณ	พยายามขมบุญ
สร้างสาธุการ		
เสร็จเหนือที่นั่ง	ขึ้นพระหัตถ์ตรัสสั่ง	เสนาโลกบาล
ให้นำอาตมา	เที่ยวเวียนบาดาล	ดูห้องนรกานต์
มือมีค่างำ		
บอกชื่อขุมนรก	กว้างลึกสัตว์ตก	ตามกรรมซึ่งทำ
รูปได้รู้เห็น	กำหนดหมายจำ	ถวายพรตามคำ
โลกบาลสำแดง		
ข้าแต่บพิตร	ทรงฟังตั้งจิต	จำไว้อย่าแคลง

นรกใหญ่ทั้งแปด เรียบได้ปีคบน	เหล็กล้อมเป็นแพง	แผ่นกระดานเหล็กแดง
กาะสังฆา	นรกเร้งกร	ปากเหล็กคมคม
จะบินจะวิ่ง	เร็วยิ่งกว่าลม	จิกเปรตระทม
กินเป็นอาหาร		
สัมมาโสนา	นรกฝูงหมา	ใหญ่เท่าช้างสาร
เขียวขาวท่าแคง	คมฟันประมาณ	เห็นเปรตวิ่งทะยาน
ฉวยกัดคอแวง		
โลหะกุมภี	หม้อปิดฝาผี	แล้วด้วยทองแดง
ต้มสัตว์ขัดแน่น	นั่งล้อมหม้อแคง	น้ำพลั่งร้อนแรง
ร้อนให้รำไร		
อังกาตุสม	นรกเก้าอี้	เปลวร้อนเหมือนไฟ
ฝูงสัตว์พลัดลง	หมกใหม่หัวใจ	โลหิตหลามไหล
ออกตามหูด		
คุณนรก	เป็นขุมลามก	เหม็นกลิ่นนักหนา
สรรพสัตว์ลำบาก	ทนเวทนา	หนอนอีกไปมา
ตัวเท่าลำตาล		
โลกบาลกล่าวคำ	ว่ามนุษย์ทำกรรม	มีองค์ห้าประการ
ฆ่าสัตว์ลักทรัพย์	ผิดลูกเมียท่าน	มุสาคำพาล
กินเหล้าราวี		
แล้วท่านจักหยิก	เป็นองค์ศีลสิบ	พึงรู้กะดี
บาปตัวมีสาม	บาปปากมีสี่	บาปจิตก็มี
ทั้งสามประการ		
บาปตัวสามนั้น	ครือเที่ยวฆ่าฟัน	ฝูงสัตว์สิ้นปราณ
เร่ลอคลักล้าง	ฉกชิงวิ่งทะยาน	ยุคมือเมียท่าน
กอดจูบลูบคลำ		
บาปปากมีสี่	คือกล่าววาที	มุสาโกคำ
เจรจาหยาบช้า	บ่กลัวเกรงกรรม	พูดตลกคะนองคำ
ต่อเสียดเบียดเขา		
บาปจิตมีสาม	ก็ใจหยาบหยาบ	มุ่งแต่จะเอา
ผู้เวรยกโทษ	ซึ่งโกรธเปล่าเปล่า	ใจจิตโฉดเฉา
สงฆ์ศาสนา		

มสุขย์หญิงชาย	ทำกรรมกวนกาย	ด้วยจิตวาจา
ถ้ายังไม่พร้อม	ด้วยองค์ทั้งห้า	ตกขุมนรกา
ชั้นนอกบริวาร		
ถ้าทำกรรมใด	ทั้งกายปากใจ	พร้อมองค์ห้าประการ
ตกนรกชั้นใน	มุมใหญ่พิศดาร	เสวยทุกข์พ้นประมาณ
อาจสิ้นเวรา		
เหมือนกันทุกขุม	มีมุมสี่มุม	ทำปากประตุนต์
ไว้ทั้งสี่ด้าน	บานเปิดเป็นกล	สิริคู่สี่คน
อยู่เฝ้ารักษา		
ตั้งแปดขุมใหญ่	ถัดถัดกันไป	แลเหมือนบึงนา
ลึกกว้างต่างกัน	สั้นยาวแน่นหนา	จะแยกพรรณนา
ละขุมกล่าวถวาย		
สฤษีพนรคนั้น	กว้างลึกสาครรัง	ห้าร้อยโยชน์ปลาย
ฝูงสัตว์เสวยทุกข์	เพลิงลุกเผากาย	เวียนเกิดเวียนตาย
ถ้วนห้าร้อยปี		
ขุมกลางสุดโศด	กว้างลึกพันโยชน์	ทั้งยาวทั้งรี
มีอายุสัตว์	หมื่นหกพันปี	อ้าปากแต่ละที
คุดน้ำทองแดง		
ขุดหนึ่งสกสก	เขตมหานรก	พันโยชน์โดยแกลง
กินแต่น้ำเหล็ก	คอปากเปื่อยแห้ว	อายุยืนแรง
กึ่งกับปีนปี		
ขุมหนึ่งสุดโศด	กว้างยาวหมื่นโยชน์	ชื่อมหาวิจิ
เสียบสัตว์ด้วยหอก	ร้องครางเสียงผี	กงจักรพัดมี
ยืนกับหนึ่งนาน		
นรกใหญ่ร้อยขุม	นรคน้อยประขุม	สี่สิบสี่นรกานต์
ล้อมรอบขอบข้าง	มียามบริวารๆมีหม่อมบาล	
อยู่ทุกอบาย		
นรกเวณี	เป็นแม่นที	น้ำเกลบเสบคาย
ข้าวลืบลอยต้อง	ฝูงเปรตทั้งหลาย	เค็มเสบแทบตาย
ร้องครางคือว้าว		
ขุมโปกขรพรรษ	คือเหลียมจัตุรัส	นรกสระบัว
หนาวเจ็ดค่อมือ	คือชาดกลางตัว	เปรตตลอดหัว

บาดเจ็บเวทนา		
นรกลิมพลินัน	มีจิวเป็นหลักัน	สูงเจ็ดพันวา
หนามลิบสองนิ้ว	เหลี่ยมแหลมนักหนา	เปรตปีนไปมา
เสียบตายคาขาว		
ถัดชั้นหลักันลด	นกใหญ่ปรากฏ	ก้อนหินถ่านไฟ
ร้อนสุดที่ร้อน	เปรตนอนเหงื่อไหล	ระอุอกใจ
ตบปอดระบม		
ฆ่าสัตว์ประจำ	จักเป็นต้นกรรม	ตกลัฏฐีพอา
ถ้ามุสาวาท	ตกล้ำสุรา	ถ้าลักทำนว่า
ตกล้างมาตนาน		
มักเมียเขาหลง	กำหนดชักกลง	ตกลนรกานต์
กินเหล้าเหลือหนาด	ประมาทศีลทาน	ตกลนรกานต์
ยีนนานักหนา		
ร้อยปีในมนุษย์	เป็นเดือนหนึ่งสุด	ในดาวดึงสา
ร้อยปีในสวรรค์	วันเดียวนรกา	ขอพระราชธา
ทราน้ำพระทัย		
ถวายพระพรไว้	ว่าแต่ตามได้	ตั้งเขปไว้ใน
อนึ่งพลาดพลั้ง	ถ้อยคำสิ่งใด	รูปขออภัย
อย่ามีโทษา		
(ยานี ๑๑)		
เจ้ากรุงสาวัดดี		ฟังพระซีเจ้านรกา
พระทัยปลงอนิจจา		ยกพระหัตถ์สาธุการ
ท้าวสะตุงกลัวแก่กรรม		ใคร่บำเพ็ญในศีลทาน
ตรัสว่าบุตรพญาพราน		เป็นพระณเฑรอยู่หลายปี
ถ้าว่าอายุถ้วน		ควรจะบวชเป็นพระสมิ
อย่าวิตกเลยพระซี		เราจะบวชเป็นเจ้าของ
ถ้าวถวายสาคเนื้ออ่อน		พรหมที่นอนหมอนลายทอง
มั่งเขียวแพรยอดคอง		กับผ้าเทศขามิตรา
อัยฐ์ศบปริกขาร		อันตระการเครื่องแกลัมชา
กะปิแลพงปลา		จ้งหันซ้อมเม็ดข้าวงาม
จิงสั่งแก่เสนา		ให้จัดหาซึ่งคันทาม
ไปส่งถึงอาราม		ตามเราสั่งจ้งเร็วไว

เสนารับโองการ
 ให้ห้ามพระชีไป
 นางนาฏสุภาคี
 ขุนนางท้าวพญา
 โยมมีชีน้อยน้อย
 อยู่กินไม่ขัดสน
 คิดถึงคุณลูกชาย
 นางจึงจัดคูของ
 ฟังทองมีสองใบ
 พริกขิงเรากี่มี
 ปลาร้ามีสองหาม
 น้ำผึ้งมีสองออม
 สาคุก็มีบ้าง
 ข้าวสารหอมงามงาม
 จัดแล้วนุ่งผ้าใหม่
 เรียกชิตะพายถุง
 ไม้เท้ากุมจจ้อง
 บอกเล่าแก่หลินหลาน
 นี่แม่จะทำบุญ
 ชาวบ้านเราทั้งสิ้น
 หญิงชายครั้งได้ฟัง
 หมากพลูใส่พานมา
 ต่างคนรับธุระ
 พระชีอวยศีลพร
 หญิงชายเชื่อกุศล
 ขวนขวายเครื่องทำทาน
 ครั้นทำสำเร็จหมด
 แต่งตัวนุ่งผ้าดี
 ถึงวัดบัดเดี่ยวใจ
 พระชีกี่ลงมา
 สัปบุรุษนั่งผ้าขาว
 ไปประกาศพระอาจารย์

เปรียบคนพร้อมบัดเดี่ยวใจ
 ส่งถึงวัดแล้วกลับมา
 บวชเป็นชีมีวาสนา
 ก็ชมบุญทุกแห่งหน
 อยู่ใช้สรอยก็หลายคน
 ค่อยสบายมีเงินทอง
 จะซื้อขายทำการฉลอง
 อันสร้างสมในกุฎี
 ลูกแดงไทยยี่สิบสี่
 ทั้งกระชายกระเทียมหอม
 สังสาอย่างเจ็ดชะลอม
 หมากพร้าวห้าวห้าสิบหาม
 ทั้งข้าวฟ่างเม็ดงาม
 มีอยู่ครันราวสิบบุง
 อังสะใส่ปกลงพุง
 นางก็เที่ยวภิกขาจาร
 เดินหม้องหม้องเข้าบ้านพราน
 เหล่าศิษย์โยมให้ได้ยิน
 ฉลองคุณเจ้าสุบิน
 ช่วยนุเคราะห์โมทนา
 ลงมานั่งทุกเคหา
 ยกประเคนประนมกร
 ว่าแม่เจ้าอย่าอาวรณ์
 กลับมาวัดจัดเตรียมการ
 ถ้วนทุกคนหน้าชั้นบาน
 จัดซื้อหาตามยากมี
 ถึงกำหนดอัฐฐมี
 แต่เข้ามัวชวนกันมา
 เข้านั่งได้ร่วมพฤกษา
 ชวนกันแต่งเครื่องศิวาน
 คนผู้เฒ่าเข้าใจการ
 นั่งลงไหว้กราบฝาดิน

บัดนี้ท่านเจ้าขา
 จะฉลองเจ้าสุบิน
 จึงพระสังฆมหาเถร
 พระสงฆ์ครั้งได้ฟัง
 อธิการท่านห่มผ้า
 เณรน้อยตะพายยาม
 นั่งพร้อมในศาลา
 ไล่จอกมีถาดรอง
 สาคลวดปูไว้สรรพ
 บรรดาเหล่าโยมสงฆ์
 พระหิบบนมจีน
 ทายกผู้โม่ทนา
 แต่ล้วนเครื่องกบปี่
 หิบบวางพอประมาณ
 ครั้นแล้วก็มานั่ง
 ขอมรับมาประเคน
 อุปัชฌาย์หิบบช้อนมูก
 อันดับทุกทุกองค์
 สัปบุรุษนั่งประดับ
 ไล่โลถือเล่นมา
 สาธุและลอดช่อง
 ถั่วต้มน้ำตาลไทย
 ขันใหญ่ใส่วันสาย
 ทายกเต็มศรัทธา
 เสร็จกิจแล้วทุกองค์
 ข้าวหนมที่ยังเหลือ
 นั้นแล้วอาราธนา
 สัสสะ ภควโต
 สามจบว่าพุทัง
 ทายกรับศีลฮือ
 เรียงบาตรลงเป็นแถว
 พระจีจับสุธา

ทายกมาทุกบ้านถิ่น
 นิมนต์โปรดตั้งใจหวัง
 ให้เจ้าเณรตีระฆัง
 เตรียมตัวสิ้นทั้งอาราม
 เดินลงมาอันดับตาม
 ถือเถาโอและบาตรครอง
 หิบบชาราหมากพลูของ
 ประเคนถวายถ้วนทุกองค์
 เณรยกมรับมาเรียงลง
 คอยระวังอุเบกษา
 ชีน้อยน้อยตักน้ำยา
 หิบบข้าวเหนียวและของหวาน
 เข้ากะทิกับน้ำตาล
 คุณสะอาดไม่ปนเปื้อน
 ยืนพรูพรุ่งแต่หมู่เณร
 แกะช้อนพร้อมทุกองค์
 สับกุกกุกลงก่อนสงฆ์
 ก็ลงช้อนต่อกันมา
 เหล่าสัตว์วัดเรียกน้ำยา
 เข้าคอยเต็มตามชอบใจ
 เห็นที่พร้อมก็ตักใส่
 เขาตักเต็มต่อกันมา
 ยกมาถวายตามปรารถนา
 เลี้ยงให้ฉันของเหลือเพื่อ
 เหล่าโยมสงฆ์กินเป็นเบื้อ
 ถวายใส่มารับลำดับโอ
 อุปัชฌาย์ตั้งนม
 ตามทำนองเคยฝึกปรือ
 สัปบุรุษนั่งประนมมือ
 ตามวินัยพระศาสนา
 ตั้งบาตรแล้วให้ยถา
 ไล่เกศาเป็นทิพยพยาน

กรวดน้ำเหนือสุธา	ตั้งสัจจาอธิษฐาน
เดชะข้าทำทาน	ขอส่วนบุญถึงสามิ
ให้พ้นจากเวรา	อย่าเวียนอยู่ในเมืองผี
กลับไปในที่ดี	ได้สมบัติวิมานบน
ทายกมือถือขวด	รินน้ำกรวดหมดทุกคน
อุทิศแก่กุศล	สนองคุณญาติผู้ตาย
ครั้นแล้วเหล่าชาวบ้าน	จูงลูกหลานทั้งหญิงชาย
อำลาสงฆ์ทั้งหลาย	ชวนกันคืนสู่เคหา
(ฉบับ ๑๖)	
ที่นี้จักกล่าวพรรณนา	ในเรื่องพรานป่า
บิดาเจ้าณรสุมิณ	ฆ่าสัตว์ขายกิน
เป็นคนหยาบช้าสุดสิ้น	
ครั้นตายตกขุมนรกนาค์	ไพนรกเผาผลาญ
เป็นเปรตคอยากอาหาร	
เปื้อยเน่าเหม็นหนังพุพอง	อยู่ในจำจอง
ผลกรรมกินแต่เลือดหนอง	
เจ็บปวดเวทนาช้านาน	อุทิศถึงพราน
เมื่อวันพระซีทำทาน	
เวราทุเลาเคลื่อนคลาย	ยมพาลทั้งหลาย
เนื้อเน่าเข้าหมแห่งหาย	
ก็คอยเมตตาปราณี	พระยมธิบดี
ครั้นวันอัฐฐปณณริสี	
โปรดตรัสให้ถอดชื้อคา	เมื่อยามสนธยา
เนสาทจากนรกขึ้นมา	
ก็เข้าไปใกล้บริเวณ	สำเนียงพระณร
หยุดฟังได้ยินเกินเกิน	
ลูกกุสัณงวิธยาย	จะสำแดงกาย
โดยใจกุศิมุ่งหมาย	
จะเล่าทุกขร้อนแห่งตน	ครั้นเมื่อสงบคน
รำพึงแล้วเล่าหลายหน	
ค่อยเลียงค่อยเล่าช้ายวาว	พอพบหลวงตา
เปรดเดินสูงสูงมหีมา	

แกว้ตอกอกตกใจ

 กุเอยมักรรรมแล้วไซ้
 เสมือนแกล้งมาหลอกโยมสงฆ์
 จะเป็นบาปกรรมซ้ำลง
 กลับแล้วจะค่อยเข้าไป
 ครั้นเมื่อพระจันทร์ฉายไฟ
 เพลาหลับทั้งอาราม
 เจ้าสุบินมีพยายาม
 ดูท่องคัมภีร์มาติกา
 ปรตพรานเคยเดินเข้ามา
 สำแดงปรากฏแก่ตัว
 กระซิบว่าพระเนรอย่ากลัว
 ตัวข้าให้พ้นจากกรรม
 เจ้าสุบินได้ยืมพำพำ
 ว่าเออปีศาจมีงนา
 เมื่อตะกึ่งมีงหลอกดวงตา
 หลอกเราเล่าหรือกระไร
 ปรตว่าเจ้าอย่าตกใจ
 ก็เป็นบิดาเจ้าเนร
 เป็นคนคุมไพร่กะเกณฑ์
 ดับจิตไปสู่อบาย
 ไฟนรกหมกไหม้เผากาย
 ออกอยากอยู่ในจำจอง
 เดชะเจ้าบวชได้ฉลอง
 ไปช่วยทุเลาเวร
 ได้กินข้าวน้ำโอชา
 เห็นหน้าพระลูกใจบุญ
 เจ้าทรงศีลแทนคุณ
 ให้พ่อพ้นปรตวิสัย
 เจ้าสุบินได้ฟังแจ้งใจ
 รู้แท้ว่าเป็นบิดา
 เจ้าคิดสังเวชนักหนา

จะเขียนบุตรเดี่ยวใจ

ขอบเมื่อพระสงฆ์

เกลือกมไกล่ก่อนไก่อ

ตะเกียงตั้งยังตาม

ยื่นไกล่ชายฝา

เห็นดูโปรดหัว

เหลียวแลเห็นชะงำ

นี่เดินเข้ามา

ข้านี้ใช่ใคร

ทำกรรมนาระเวร

ประเดี้ยวเกิดประเดี้ยวตาย

กุศลทั้งสอง

วันนี้ขึ้นมา

ช่วยแผ่ส่วนบุญ

หายความสงสัย

จึงว่าอนิจจา

ประสกเป็นกรรมติดตน	
แต่นี้อย่าทำงาน	จะแผ่กุศล
ให้พ้นจากความอาวรณ์	
เนสาทเปล่งคำประนมกร	อ้าปากอวยพร
ให้เจ้ามีอายุยืน	
ปัญญาอย่ามีฝืดฝืน	อย่ารักสิ่งอื่น
จงรักเอาแต่นิรพาน	
เสร็จคำกัมเกล้ากราบกราน	ลาแล้วปรตพราน
ก็คืนไปใต้แผ่นดิน	
รุ่งเช้าเจ้าเณรสุนิ	นั่งรำพึงถวิล
วิตกด้วยพ่อเวทนา	
เราไปกราบพระอุปัชฌาย์	บอกว่าบิดา
เป็นเปรตมาสำแดงตัว	
ดิฉนแลเห็นพึงกลัว	พระคุณโปรดหัว
แก้พ่อให้พ้นจากเปรต	
พระครูท่านผู้วิเศษ	ว่าโปรดบิดุเรศ
แปลงเพศบวชเป็นสังฆา	
เป็นเณรโปรดแต่มารดา	บวชเป็นสังฆา
โปรดพ่อให้พ้นจากภัย	
เณรเอยอย่าพึงสงสัย	พระตรัสสิ่งใด
บ่อนจะเป็นคำสอง	
เจ้าฟังอาจารย์กล่าวสอน	ลุดังนี้ปกป้อง
ก็มีน้ำใจปรีดา	
กราบลงแทบเท้าอำลา	ไปหามารดา
ก็เล่าตามเรื่องยุบล	
ลูกจักอุปสมบทตน	สร้างสมกุศล
แผ่ผลให้พ่อพ้นเวร	
พระชีรับคำพระเณร	นิมนต์ฉันเพล
ชวนนั่งสั่งสนทนา	
ลูกเอยสมเด็จเจ้าราชา	ทรงพระเมตตา
ตรัสว่าจะบวชให้เอง	
จะทำชุบชบคิดเกรง	ตกไว้แม่เอง

พรุทนี่จะไปถวายพร		
ครั้งรุ่งรางรางทินกร		พอแดดอ่อนอ่อน
พระชีหำระแต่งกาย		
นุ่งแพรห่มแพรพรายพราย		จับไม้เท้าลาย
จดจ้องไปจากอาราม		
นางชีนุ้ยนุ้ยเดินตาม		ถือกระต่ายถือขำม
ถือร่มกั้นแดดเบื้องหลัง		
ครั้งถึงปากคูราชวัง		ยกข้างขึ้นนั่ง
ในบนตำหนักปรางศรี		
สมเด็จพระเจ้ากรุงสาวดี		ตรัสว่าพระชี
มีกิจกังวลใดมา		
พระชีรับพระวาทา		รูปอดสามา
หวังจะเฝ้าพระเศษเจ้าคุณ		
ด้วยน้ำจิตปองปุน		ถวายพระกุศล
จะบวชเจ้าเนรสุนิน		
ท้าวตรัสว่าโยมคิดถวิล		พระเนรสุนิน
บุตรพระยาพรานผู้ตาย		
พระชีจักบวชลูกชาย		เอาบุญมาถวาย
สาธุดีละพระชี		
เครื่องตระการสำหรับบายศรี		ทุกสิ่งถ้อยถี้
เรารับอย่าได้อาวรณ์		
พระชีจึงถวายพระพร		อ่าลาบทจร
คืนสู่อารามสถาน		
เที่ยวบอกแก่ชาวบ้านพราน		พี่น้องหลินหลาน
รู้ข่าวทุกคนพร้อมมูล		
(ราบ หรือ สุรางคนางค์ ๒๘)		
ครั้นเมื่อรุ่งเช้า	พระมหาสัตว์เจ้า	แต่งองค์บริบูรณ์
เสด็จออกท้องพระโรง	นั่งแท่นไพฑูรย์	มุขมาตย์พร้อมมูล
หมอบเฝ้าดาษดา		
ทรงพระโสมนัส	มีโองการตรัส	ดูราพระยา
พระชีถวายพร	ว่าจะบวชบุตรา	เราเต็มศรัทธา
จะสร้างกุศล		

อนึ่งเอ็นดู กล้าหาญารศึก ลือช่าวาดี	บิดาเจ้ากู มีชัยทุกหน	เมื่อยังเป็นคน ตราบเท่าสิ้นชนม์
แม้ยังแต่บุตร จะแต่งการบวช ความชอบหนหลัง	น้ำจิตบริสุทธิ์ อาวชาวสาวดี	จะเป็นพระสมิ มิให้เสียที
เสนาผู้เฒ่า จะสร้างบารมี ควรทุกประการ	ทูลว่าปิ่นเกล้า ไว้เป็นจริง	มีพระทัยหวัง คำซึ่งโปรดสั่ง
จะขอขุ่ลี ขอทำบุญด้วย ทรงพระเมตตา	พร้อมกันทั้งนี้ ช่วยโมทนาทาน	มีใจเบิกบาน ตามปิ่นจักรวาล
สมเด็จพระจอมจักร ว่าแหวยตำรวจ บัดนี้จึงไว	จึงบ่ายพระพักตร์ ไปหาโหรา	ตรัสสั่งว่ามา เร่งเร็วเข้ามา
ตำรวจกัมเกล้า ถามว่าดาโหร รับสั่งให้หา	วิ่งไปพรวพราว ตัวยังหรือไฉน	บัดเดียวถึงกะได บอกมาไวไว
ขุนโหรได้ฟัง ยกเขียนหมากพลู งดถ้าประเดี้ยวใจ	ลูกจากที่นั่ง ออกมาสู่หา	จับฝ่าพาดบำ หลานเอ็นดูตา
เออหลานได้ฟัง ตำรวจบอกว่า บวชเจ้าสุบิน	กระแสรับสั่ง จะเป็นการใหญ่	มีกิจลี้ใจ จะดูฤกษ์ชัย
โหรรู้เค้าเงื่อน หยิบกลักคินสอ สำหรับโหรา	กลับมาในเรือน หาหอปฎิทิน	ค้นคว้าไขว่ขวิน ห้วงยามทั้งสิ้น
แต่งตัวจีบโจง ผ้าขาวเขียนพุง ให้ทาสถือบอง	นุ่งผ้าตาโถง ถือถุงตำรา	โจงกระเบนเห็นขา ลงจากเคหา
โหรเฒ่าเจ้าจอบ ถึงปากประตูวัง	เดินไปหอมหอม เยิ้มเยิ้มมอมมอม	กรายแขนทั้งสอง ขึ้นท້องพระโรงทอง

นั่งกราบสามครา	จึงเหลียวมาตรัส	ดูหราโหรา
สมเด็จพระปิ่นกษัตริย์	ไว้ในศาสนา	จักได้เพลา
เราจักบวชสงฆ์		
ฤกษ์ขึ้นวันใด		
จึงตาขุนแก้ว	คำนวณรู้แท้	กราบทูลทันทใจ
พฤษส์ลีค่า	อมฤตโชคชัย	ปลอดแคล้วกาลไทย
ทักทินยมขัน		
ได้ในวันครู	เพลาเข้าครู	สามสิบสองชั้น
ทั้งฤกษ์หว่างยาม	ยุติต้องกัน	ขอพระทรงธรรม
ทราบพระหทยา		
สมเด็จพระนเรนสุรย์	ฟังคำโหรทูล	ทรงพระปริดา
นั่งเท้าพระหัตถ์	ตรัสสั่งเสนา	เราจักยาดรา
ไปบวชนาคหลวง		
กำหนดให้ทัน	สาวสนมกำนัล	ราชการทั้งปวง
หมายบอกให้รู้	ทุกหมู่กระทรวง	ท้าวพระยาลูกหลวง
ขุนหมื่นทนาย		
ให้เร่งเตรียมจัด	ช้างม้ารถรัน	เครื่องอันทั้งหลาย
อาวุธชุดเขนง	หมวดเสื่อกรอบลาย	สำหรับดับกาย
จตุรงค์โยธา		
อนึ่งเครื่องแห่นาค	ให้แต่งหลากหลาย	วิจิตรระจนา
จัดเครื่องเล่นรำ	ทุกพรรณภาษา	ให้ตั้งเบญจา
ที่หน้าราชฐาน		
อนึ่งเสนี	แต่ประตูปรี	ถึงวัดบ้านพราน
จะเป็นหนทาง	มากน้อยประมาณ	หรือมีดงดาน
หว่างเมืองเราครอง		
พระพุทธรเจ้าข้า	แต่ประตูการา	ถึงวัดโพธิ์ทอง
ให้ปักหลักร้อย	เป็นทางพันสอง	ขอทราบละออง
ธูลีบาทา		
เสนาอำมาตย์	เราจักลีลาศ	พยุหยาตรา
เป็นการอีกครีก	ฝูงคนหนังหนา	จงแต่งมรรคา
ให้สนุกเลื่องสือ		
เกณฑ์เลขจงพอ	ขวานดาพร้าอง	จอบชะแสงครบมือ

คุมไปทำทาง	ถางป่าแผ้วปรีอ	มุ่งดูคดซื้อ
จนถึงอาราม		
ไม่ใดกึ่งกิด	ลับเสียด้วยมิด	ไว้แต่งามงาม
ขุดตอยอราก	ราพาเรียวนาม	ชักลากหิวหาม
ไปไว้ชายดง		
ทำให้หมดจด	ถางทางเลี้ยวคด	ตัดแต่งแต่ตรง
ที่ลุ่มชุ่มเปียก	โยนดินถมลง	ที่เป็นพะเนินดง
ปราบเสียดึกหนา		
ตั้งแต่ต้นทาง	ยกร่องสองข้าง	ให้กว้างหกวา
ตัดไม้รั้วไก่อ	เกลาเปลือกลิดตา	ปักตามมรรคา
ให้งามจงดี		
เกณฑ์เอาต้นกล้วย	ติดใบมาด้วย	ทั้งดอกเครือปลี
เกณฑ์เอาอ้อยดำ	ลำเคิบที่รี	ปักตามหน้าที่
ให้สลักกันไป		
ให้แก่นราชวัตร	ประดับธงฉัตร	ตามเรียงรั้วไก่อ
เก็บดอกไม้ร้อย	ห้อยพวงมาลัย	ให้หอมชื่นใจ
ไปรอบริมทาง		
ในวัดโพธิ์ทอง	ปลูกตำหนักสอง	ทั้งลอยทั้งขวาง
ปลูกโรงมหรสพ	ทุกสิ่งต่างต่าง	ให้ทำตามอย่าง
เราสั่งทุกประการ		
(ฉบับ ๑๖)		
เสนาผู้ใหญ่ทหาร	รับพระโองการ	
ก้มเกล้ากราบลงสามที		
ออกมาตรวจตราบัญชี	พร้อมด้วยศักดิ์	
เกณฑ์เลขทุกหมวดซ้ายขวา		
ให้ไปปลูกราชพลับพลา	จงเร็วอย่าช้า	
แลโรงเล่นงานฉลอง		
กะเกณฑ์เหล่าช่างทั้งผอง	ทำเบญจาทอง	
หาช่างประดับรจนา		
หมายแจกจตุรงค์โยธา	กรมขุนอาษา	
ให้เตรียมม้าต้นตัวพี		
กรมช่างเตรียมช่างอย่าดี	กรมรถทั้งสี่	

เตรียมรถสุวรรณพรรณราย	เตรียมพลโดยหมาย
กรมพลเดินเท้าทั้งหลาย	
จัดแต่งอาวุธชุดเขนง	
จัดเตรียมบรรดานักเลง	ร้อนรำทำเพลง
ทุกสิ่งเครื่องเล่นบริบูรณ์	
เสนาข้าเฝ้ากราบทูล	ว่าการพร้อมมูล
ตามมีพระราชบัญชา	
ท้าวตรีสุว่าเหวยเสนา	ในฤกษ์โหรา
ตกยังอยู่อีกสองวัน	
ให้ผูกม้าต้นตัวขยัน	สัปโทนสามคัน
รับนาคเข้าสู่บุรี	
เสนารับสั่งยินดี	ให้ผูกภาษี
สารถึถือเชือกชักจูง	
เสนาเขคชสารสูง	คนตามเป็นฝูง
ถึงวัดโชนช้างย่างลง	
ห่มผ้าเข้าอารามสงฆ์	ก้มเกล้ากราบลง
แจ้งการแก่พระอุปัชฌาย์	
สั่งให้โยมนี้ออกมา	นมัสการอำลา
เจ้านาคไปจากบริเวณ	
เจ้าสุบินกราบทลาพระเถร	สี่จากสามเณร
นุ่งผ้าห่มผ้าประทาน	
ปูผ้าลาดูจากสถาน	จีมนั่งอ่าน
เขากางสัปโทนคันทอง	
มีบุญไครจักถึงสอง	ผิวเนียนวลละออง
เหมือนมิใช่เจ้าสุบิน	
งามนักคือลูกพระอินทร์	หยาดฟ้ามาดิน
ให้คนชอบตายใจ	
ม้าแก้วเชื่องอย่างไร	ล่องเข้าประตูชัย
ก็เดินตามท้องตลาดหลวง	
ชาวร้านกว๋านจันทอง	ชมว่านาคหลวง
หนุ่มน้อยหน้าตาสำอาง	
แอบดูทั้งสองฝ่ายทาง	เมื่อยขุนแม่ นาง

แลแลก็ลืมปริบตา	
นางสาวสะกิดแม่เจรจา	เจ้านาคจี่ม้า
รูปทรงน่ารักน่าเอ็นดู	
นางสาวทำอายคอยประคอง	จี่ให้เพื่อนดู
แล้วผินมายิ้มเราะกัน	
เจ้าสุบินหน่ออรหันต์	ชักม้าผายผัน
บ่เหลียวมาดูผู้ใด	
ถึงวังลงจากมโนมัย	เสนานำไป
เข้าเฝ้ากรุงสาวัดดี	
ท้าวเห็นเจ้าสุบินยินดี	พระทัยเปรมปรี
ก็เยี่ยมประโษษฐ์ตรีศตาม	
ดูราเจ้านาครูปงาม	พระธรรมทั้งสาม
เจ้าเรียนฝึกเขียนคัมภีร์	
เจ้าสุบินกราบทูลคดี	ได้นำคัมภีร์
พระสูตรปรมัตถ์พระวินัย	
จบพระปิฎกกรรไตร	ข้าบาทตั้งใจ
ขอถวายพระราชากุศล	
ท้าวฟังเจ้ากล่าวขุบล	มีพระกมล
หฤทัยชื่นชมศรัทธา	
จึงสั่งแก้หมู่เสนา	ให้คนรักษา
เจ้านาคอยู่กินจงสบาย	
สั่งเสร์จสรัสสั่งท้าวนาย	ให้นางทั้งหลาย
กระทำวิจิตรบายศรี	
ให้เหล่าพนักงานชาวที่	กับตั้งฆ้อง
แต่เครื่องบริวารผ้าไตร	
ท้าวนางรับสั่งบังคใจ	เกณฑ์นางกรมใน
ให้เตรียมเมี่ยงหมากพลูของ	
บ้างตัดกลีบช่อใบตอง	บางแกะฟุ้งทอง
เป็นรูปเหมหงส์กินรี	
ประดับลวดลายบายศรี	ทุกสิ่งอย่างดี
ตามควรด้วยการศรัทธา	
ฝ่ายราชบัณฑิตท้าวจำ	จัดเครื่องบูชา

แต่งตามชอบน้ำพระทัย		
ผ้าเทศเปลือกเทียมทั้งไตร		รัดคคหนึ่งไก่อ
สไบฝุดควงดอกคำ		
บาตรเหล็กสักหลาดก้านระกำ		เชิงฝาทาคำ
ประดับด้วยมุกสุกแสง		
อุย๋ามสักหลาดพื้นแดง		เครื่องในตอกแต่ง
เต้าปูนของพลูอุย๋ยา		
ตาลปัตรคนทองสั้นงา		เครื่องลาดนิทรา
สุจหนีฟูกลมอนครบครัน		
เทียนใหญ่เทียนน้อยสี่ละพัน		ทั้งรูปหอมควันและเทียนแก้วรูปมังกร
(ราบ หรือ สุรางคนางค์ ๒๘)		
ครั้นเมื่อรุ่งราตรี	พระอาทิตย์อัสดง	จักรรถทจร
ตั้งเหลี่ยมกระหนก	จอมมิ่งสิงขร	ส่องแสงทินกร
สว่างทั่วเวหา		
จอมปิ่นภูวนาถ	เสด็จจากไสยาสน์	สรงน้ำมาลา
อบไต้คนธรรส	ชมมดกฤษณา	อบพระกายา
หอมฟุ้งปรุงใจ		
แต่งองค์ทรงเครื่อง	ภูษารุ่งเรือง	อาภรณ์ประไพ
จับพระขรรค์เพชร	เสด็จย่างออกไป	ตู้ห้องพระโรงชัย
นั่งแท่นทองพลาหม		
พร้อมศรีสังฆราช	หม่อมขุนอำมาตย์	มนตรีชีพรามณ์
ราชครูโหรา	โปกผ้าขาวงาม	ขุนหมื่นมีนาม
หมอบฝ้าก่ายกอง		
มีโองการสั่ง	ให้เชิญาคัน	บนเบญจาทอง
พระสงฆ์แปดรูป	ยืนอยู่มุมละสอง	น้ำใส่ขันทอง
เสกสระเกศา		
จบพระปริตร	จึงราชบัณฑิต	สะบัดมิดด้ามงา
ชูดขนงปลงผม	ตัดเจียนนขา	น้ำรดเกศา
ชำระมลทิน		
ให้สรงน้ำหอม	ได้ร้อยพันหอม	ขันสี่หมื่น
ผิวเนื้อสุกอร่าม	งามเหมือนพระอินทร์	สูบทารสกถิน
กระแจจะจางจันทร์		

พนักงานภูษา ให้สอดสนับเพลา ครุฑคาบภูษงค์	ชูพานเข้ามา เชิงนอนสองชั้น	ท้าวพระยาพร้อมกัน ปักสายสุวรรณ
นุ่งกาสิกพัศตร์ สายสุวรรณพันเพื่อ คูดามเรื่องรอง	จีบพกกระหวัด ประดับเพชรเจ็ดดวง	จีบโจงหางหงส์ รัดรอบเอวองค์
ใส่เสื้ออินทนู เจียรบาดคาคอก ประดับไหวไปมา	กำมะหยี่ชมพู กระหนกเรื่องรอง	มุคมังกรทอง ชายครุฑชูทอง
สายสร้อยห้อยแล้ว ทับทรวงพวงเพชร ตะเคี๋ยเมืองแมน	สอดสังวาลแก้ว แกมเก็จมุกดา	สะอื้นทองซ้ายขวา แสงระยับจับตา
ปิ่นทองคำไล สิบนิ้วประดับ พลอยพร้อมแพรมพลาม	ข้างสามเส้นใหญ่ ชำระวงแหวน	ต้นแขนปลายแขน มีค่ากว่าแสน
สอดมุงกฤษณลัก กรรเจียกช่องหู แซมดอกไม้ไหว	กระหนกพรหมพัศตร์ แก้วแดงแสงอร่าม	สุดสิ้นทิ้งงาม ลดถันชั้นสาม
ประดับรุ่งเรือง จึงรับเจ้านาค ลาดผ้าแพรพรม	งามรูปงามเครื่อง มายังโรงชัย	ยิ่งพันอุปรมัย ไฉน่งที่ใน
ประชุมสังฆราช พร้อมมนตรีสาม เฝ้าแหนถึงประตู	ประชุมจตุธาตุ เสนาเก้ากรม	ดินน้ำไฟลม จตุศคมภ์
บุโรहितมหาศาล พรมพงษ์พราหมณ์ ถ้อยที่ทำขวัญ	พราหมณ์พฤตมาจารย์ เกล้ามายเจอะหู	ท้าวพระยาราชครู นั่งล้อมพรั่งพรู
บายศรีสำหรับ ใส่เครื่องของหวาน เนาวรัตน์เรื่องรอง	ตั้งเรียงลำดับ ของควาข้าวขวัญ	เวียนจานเจ็ดชั้น ยอดสวมสุวรรณ
ใบขอพลูพร้อม ตั้งเหนือพานแก้ว	น้ำมันแป้งหอม มีพานทองรอง	แวนหวีเทียนทอง สำหรับเป็นของ

สมมุติเป็นพลี ครั้นได้ศุภฤกษ์ จับแวนจุดเทียน หิ้งหิ้งโกลา ประโคมครั้นครีก พระสงฆ์สังฆราช รับเวียนต่อกัน เวียนทักษิณาวัตร ถ้วนลิบเจ็ดรอบ เฉลิมหน้านาคา ชีพรามณ์พระสงฆ์ ฝ่ายพรามณ์รามเหตุ ตามศาสตร์วิสัย หมู่มุขมนตรี ขอเจ้าจอมนาค พระพุทธศาสนา ฝ่ายกรมพนักงาน ให้เขาจับฉลาก เป็นชั้นกันไป แถวไพร่แถวนาย พลชกันลาย พลทวนเรียงราย พลเขนโตมร พลปืนคาบซูด ขัดแหล่งประนมมือ ยื่นเรียงเป็นขันธ์ ข้างแขงม้าตั้ง ฝ่ายซ้ายฝ่ายขวา ให้ผูกข้างต้น กระโหมดสองท่อน กันอุบาทว์จิ้งไร งาขัดรัดทอง	พระโหรใบเบิก ให้ลั่นเกรี ทับโตนมโหระทึก สวดสัมพุทธา เป็นดาวศรีสวรรค์ ดับเทียนโบกวัน รินน้ำสังข์ลง อ่านเวทย์คาถา ศรัทธายินดี ปราศจากโทษภัย แต่เจ้าจับการ ตามซ้ายตามขวา เป็นคู่หมู่หมาย แพรแดงแกว่งไกว พลถือง้าวอง คาบหินทองปราช แต่งตัวสันทัด ขอประจำกำมือ เป็นมิ่งมงคล งองอนขึ้นขวา ข่ายกระหนกปกกระพอง	สุวรรณบายศรี ย่ำห้องสามที คุมพั่งมังครา ขุนนางท้าวพญา สมโภชทำขวัญ พลูเจียนน้ำมัน ให้ลูบเกศา อวยมิ่งมงคลา ต่างต่างอวยชัย บวชยืนอยู่ใน ตรวจเตรียมโยธา เตรียมพลข้างม้า หมวดผ้าเสื่อใส่ พลธนูหางไก่ หอกแดงเล่มลาย พลคาบตะพาน อาวุธต่างมือ จี่ม้าเสื่อ ป็นหลักชกษา น้ำตกลายงา ห้อยหูฟูใส่
--	--	--

สี่เท้าประดับ	ทองคำกำไล	สร้อยสายชนกใส่
ระดิ่งห้อยย้อยยาน		
หลังปกสักหลาด	เล็บทองล่องชาด	พระที่นั่งพุดตาน
ซอหางพานหน้า	แก้วกรองประสาน	สายสะพักชักอาน
พรายดวงดารา		
ผูกเครื่องช้างทรง	สำหรับประดับองค์	พระอัคชายา
ผูกข้านางกระษัตริย์	ขัดติยวงศ์พงศา	ท้าวนายโชนจำ
สาวสนมกรมใน		
ประดับสรรพแล้ว	ช้างเทียบเกยแก้ว	พอได้ฤกษ์ชัย
จึงเชิญเจ้านาค	ขึ้นจึกชไกร	ประโคนเมืองชัย
เสียงกริ่งกระหิม		
ขึ้นกลองตีตึง	กลองชนะปะทิง	กลองไทยโฉมคราม
ลำโพงปีแก้ว	แจ้วแจ้วเป็นเพลง	พรมะดวงแห่ง ๆ
สะเทือนจับใจ		
โบกป้ายปลายธง	ยึกย้ายจตุรงค์	ธงเทียนไสว
พลช้างย่างตาม	กริ่งเกรงกันไป	พลโห่เอาชัย
แห่นาคนาคา		
เจ้านาคขี่ช้าง	กระดิ่งกร่างกร่าง	กางฉัตรระย้า
พิรุณชุมสาย	จามรช้ายขวา	กางกั้นสุริยา
พัดโบกแกว่งไกว		
จอมปิ่นกษัตริย์	ท้าวทรงสารสวัสดิ์	เฟือกผู้ผ่องใส
พระที่นั่งปฤษฎางค์	อย่างเอกประไพ	ยกพลสถกษณ์ไกร
เสด็จไปเบื้องหลัง		
มเหสีสุริยง	ฝัดเป้งแต่งองค์	ทรงนางพญาพัง
เถ้าแก่แม่นม	สาวสนมกรมวัง	ขึ้นช้างพระที่นั่ง
ตามเสด็จยาตรา		
ช้างเครื่องจำลอง	กูปแก้วลายทอง	ก้านแย่งเมงดา
บ้างขี่ย้อยยาน	คานหามเทียมบ่า	บ้างเดินมรรคา
ยัดเยียดเบียดตน		
(ยานี ๑๑)		
ครั้นถึงบริเวรวัด		พร้อมแน่นอัดในอาราม
เจ้านาคลงจากช้าง		อยู่ท่ามกลางแล้วภูมิ

จึงให้เปลื้องเครื่องทอง
 ครั้นแล้วพระภูมิ
 ครั้นว่าแต่งกายเสร็จ
 สั่งให้หมู่ชาวเจ้า
 จึงให้สังฆการี
 อนุกรรมวาจา
 อันคืบทุกองค์ตาม
 มาถ้วนทุกองค์ไซ้
 สมเด็จพระราชา
 ครั้นเข้าไปในอาราม
 แล้วเข้าไปในอุโบสถ
 กลับมาว่าเพื่อนกัน
 เจ้านาคกราบโดยตาม
 ยืนขึ้น โดยทำนอง
 นั่งสามยืนก็สาม
 แล้วยืนตัวชื่อตรง
 เขาใ้ตรวจเกสัช
 ค้อมตัวตามท่านสอน
 กระแอมให้เสียดคล้อง
 นั่งลงกราบวันทา
 แล้วว่าสัพพะทุกขะ
 ท่านรับผ้าด้วยดี
 ท่านจึงคลี่รัดคค
 ให้เข้าไปในศาสนา
 จึงติสุสเถโร
 ท่านว่าเป็นประธาน
 ออกมานุ่งสบง
 สังฆาฏิพาดเหนือบ่า
 ไปสู่กรรมวาจา
 ขอศีลไตรสรณาคม
 จึงท่านกรรมวาจา
 ป้อนหน้าตั้งนะโม

เสียจากองค์เจ้านาคนี้
 จึงให้นุ่งห่มผ้าขาว
 แล้วสมเด็จพระผ่านเกล้า
 ล้อมแหนแห่นาคเข้ามา
 ไปนิมนต์พระอุปัชฌาย์
 แล้วห่มผ้าลงมาไว
 พระสมภารนั้นลงไป
 จึงเข้าไปในเพหาร
 ให้แห่นาคมีทันนาน
 แล้วก็เวียนสามรอบปล้น
 หมู่ทนายกวางมือปล้นวัน
 แล้วให้แจกหมากพลูของ
 เดินเยื้องย่างตามลำบอง
 มือลูบหน้านั่งกราบลง
 กราบเป็นทานท่ามกลางสงฆ์
 มีอูฐผ้าไตรจีวร
 ทั่งโทกหอมเทียรมังกร
 ยืนเบื้องหน้าทำอุปัชฌาย์
 ว่าท่านองอุสกา
 ตามซึ่งว่าพระบาลี
 นิสรระณะก็สามที
 ว่าซ้ำอีกถ้วนสามครา
 ผูกคือนาคเป็นสมญา
 ให้เสียเพศจากสงสาร
 จับมีอนาคบอกกัมมัญฐาน
 คือเกศาและโลมา
 ทรวงจีวรและอังสา
 คาตรัดอกงามสบสม
 ท้าววันทามือประนม
 นั่งเคารพน้อมสิโร
 จับตาลปีฏเล่มหนึ่งโต
 ว่าท่านองเสียดังดั่ง

ให้ศีลว่าพุทฺธัม
 ครั้งจบว่าพุทฺธัม
 เจ้านาครับศีลจบ
 เข้าไปสู่อุปัชฌาย์
 แล้วว่าอุปัชฌาโย
 เจ้านาครับวอนัง
 ว่าอัชชะตักเค
 เจ้านาคกลับออกมา
 อนุกรรมวาจา
 ออกมาทั้งสององค์
 ท่านหรือชื่ออนาคต
 ถ้วนว่าเจ้านาคเณร
 ท่านขึ้นเรียงเรียบหน้า
 จึงสวดบาลีพลัน
 ตามเรื่องพุทธวาที
 เข้าไปกราบอาจารย์
 เรียกนาคเข้ามานั่ง
 นบนิ้วเหนือเกศา
 ท่านยกอุปสมบท
 ไล่ถามตามบาลี
 ออกขึ้นตะพายบาตร
 เสร็จสรรพพิบการท่า
 วิเศษก็ตักแต่ง
 อ้าวเจียวและจ้งหัน
 ใส่พานทองขาวดี
 ให้ยกเนื่องกันมา
 แต่ล้วนเครื่องตระการ
 สามเณรลูกศิษย์สงฆ์
 บัณฑิตอาราธนา
 จัดพัดसारวมใจ
 ปูเสาดเรียงบาตรสงฆ์
 สมเด็จพระภูบาล

คำล็กเพราะพันกำลัง
 เป็นคำไทยะภาษา
 กราบน้อมนบแล้วอำลา
 ว่ากัตตวานิสัยยัง
 ท่านจึงว่าปฏิรูปัง
 อูกาสัมปฏิจจา
 สามจบแล้วทำวันทา
 ตะพายบาตรขึ้นตัวตรง
 ทำวันทาก้มกราบลง
 องค์หนึ่งถามเจ้านาคเณร
 อุปัชฌายะติสุสเถร
 ก็รับคำอูกกาพลัน
 ตั้งนะโมขึ้นพร้อมกัน
 ว่าปฐมมังเป็นประธาน
 ถวายรายดีทุกประการ
 ต่อหน้าพระอุปัชฌาย์
 อยู่เบื้องหลังกรรมวาจา
 ว่าอุลลุมครบสามที
 ขึ้นปรากฏเป็นพระสมิ
 แล้วสวดญัตติจัดตุตถกรรม
 ใ้ห้อนุศาสน์ถ้วนสามคำ
 กลับคืนมายังโรงฉัน
 เครื่องข้าวแกงของมีพรณ
 ทั้งของหวานอันโอชา
 ปิดฝาซึ่งามรณา
 ประเคนถวายทั่วพระสงฆ์
 รับประทานสิ้นทุกองค์
 ใต้รับเดนก็บายใจ
 พระอุปัชฌาย์เป็นผู้ใหญ่
 จึงให้ศีลห้าประการ
 ตักบาตรลงเป็นประธาน
 ท้าวทรงบาตรด้วยศรัทธา

ด้วยพระอัคมเหสี
 สาวสนมกรมซ้ายขวา
 ครั้นแล้วพระอุปัชฌาย์
 กรวดน้ำเหนือภูวดล
 จึงยกบ้ายศรีทอง
 สมโภชพระสมิใหม่
 ประโคมฆ้องแตรสังข์
 คนตรีดุริยางค์
 พระสงฆ์ชกมงคล
 ครั้นจบพระคาถา
 (ราบ หรือ สุรางคนางค์ ๒๘)

สมเด็จพระกระษัตรา
 ให้เล่นมหรสพ
 คนผู้คูงาน
 เล่นโขนสองโรง
 ออกหน้าพระราม
 ออกบทเจรจา
 เล่นเมื่อจองถนน
 หนุมานหาญกล้า
 พิเภกมาถวาย
 เล่นหุ่นฉลาดนัก
 ให้รูปกลีบตา
 ตละเป็นเห็นดี
 เล่นเมื่อพระรถเจ้า
 ท้าวลักดวงเนตร
 วังทะยานตามมา
 ยังเหล่าละคร
 ลูกโล้ร้องรับ
 โสวัตเดินดง
 ออกแดนเมืองยักษ์
 เห็นโฉมกัลยา
 ลอบไปสมสอง

ทั้งชาวที่นางโขนจำ
 ก็ตักบาตรด้วยทุกคน
 ให้ยถาจำริญผล
 อุทิศบุญแผ่ทั่วไป
 หักใบตองงามสุกใส
 นิมนต์นั่งอยู่ท่ามกลาง
 เสียงระทึกดังต่างต่าง
 เสนาะศัพท์เสียงโกลา
 สวดทิพย์มนต์สัมพุทธา
 ต่างต่างไปสู่กุฎี

นั่งในพลับพลา

สมโภชพระสมิ

กระทุ้งโครมโครง

พระลักษมณ์ยักษ์มาร

อีกกะทีกลั่นพ่น

เข้าแผลงกา

สายยนต์คนชัก

อ้าปากสบาย

อิงแอบแนบเกล้า

ห้อยพาหนะ

ปากกล่าวบทกลอน

ตีกลับฉาวฉ่า

พบนางศุภลักษณ์

น้ำจิตพิศวง

พระทัยเปรมปรี

ระทึกอึงมี

ตะโพนโยนขาน

ท่านผู้ชำนาญ

เข้าฝั่งยมนา

เมื่อได้โหรา

ชำนาญแยกคาย

มีอรัชวณชวาย

ด้วยนางเมรี

หมู่พลยักษ์

มีอรัชวณชว

เล่นเมื่อราชา

ที่ริมสระสง

ครั้นคำพระองค์

จับคนดีดี	ให้เล่นกระบี่	ดีทำกระบอง
สู้กันไม่ขาม	อย่างตามเพลงกลอง	เยี่ยมเยี่ยมมองมอง
คอยเมื่อพลั้งตา		
คนหนึ่งเล่นแข่ง	กุมไม้ทิ่มแทง	ล่อล่อเข้ามา
คนหนึ่งเปิดมือ	หลอกหลอนเหลือกตา	ยกไม้ขึ้นง่า
เป็นท่าจะรัน		
จัดเหล่ามวยลือ	แต่ตัวคาดมือ	แต่ล้วนคู่ค้น
กราบลงสามที	จึงลุกขึ้นพลัน	ตั้งหน้าหากัน
บ่ได้โลเล		
คนหนึ่งมันเข้า	ห้ามหมัดชดเท่า	ไอนั้นไม่เซ
คนหนึ่งชกถูก	มุกไหลออกเอ	คนหัวฮาเฮ
ตบแข็งตบขา		
จัดคู่หัวล้าน	ตระคนมีควาญ	จูงเอวออกมา
ให้คลานกลางทราย	เหมือนควายลุยนา	ม่ายม่ายตั้งท่า
ชักคอต่อกัน		
พลักเข้าดั่งเปรี๊ยะ	ปากร้องว่าเพียง	ปิดตาขบฟัน
เอาหัวเข้าชน	ต่างคนต่างตรัน	คนคูโห่สนั่น
ตบมือสำราญ		
จัดหญิงมีเนื้อ	ที่ล่าพุ่มพัว	เดินมยานยาน
นุ่งผ้าโจงกระเบน	ให้ออกเล่นงาน	แต่เหล่านมยาน
ระโยงโตงเตง		
เดินตามกันเล่น	โลดโลดเดินเดิน	ตบมือทำเพลง
ส่วนนมพราบพราบ	คนโห่เกรงเกรง	ชื่อว่าดีแก้ง
อย่างนี้แลหนา		
ทั้งเหล่ามอญเก่า	ไปจับงูเห่า	ใส่ชুমเอามา
ปล่อยออกจากชุม	กุมหางนาคา	ร้ายมนต์พ่นยา
ร่างบพิษงู		
มันฉายหางชัก	ให้ถยกหวัก	อ้าปากขวิงู
แล้วเอาพันตัว	โพกหัวให้ดู	เอาหางกัดหู
มือรำไปมา		
จัดให้ไต่ลวด	เอาหวายจึงกวาด	บนไม้ง่ามกา
สองข้างหัวท้าย	ให้สูงสองวา	ขึ้นรำทำท่า

ไต่ไปสบาย

คนหนึ่งทำตกลง
ลูกขึ้นไม่รอด
แข่งว่าตายท่า

ที่เป็นพวกพ้อง
เข้าป่าเป่าธนู
คลิดคลาดเลื่อนหาย

(ยานี ๑๑)

ครั้นเล่นเสร็จการแล้ว

สั่งให้เตรียมพลไกร

เสด็จขึ้นหลังขจรสาร

สาวสาวแห่แห่นมา

ขุนนางไพร่หมวดกอง

พุดจาสบายใจ

พระสมิที่บวชใหม่

จะเดินจะลุกนั่ง

กล่าวถึงเรื่องพรานเปรต

ที่นั่นก็กลับกลาย

เดชเจ้าสมิใหม่

คำชูเกื้อหนุนตน

นางนางนั่งเฝ้าอยู่

เสด็จไปแห่แห่น

เทพบุตรคิดคิดยินดี

ลงมาจากสถาน

ครั้นแล้วหะเหินมา

ถึงวัดสงฆ์หลับสิ้น

ตะเกียงตามอยู่พลามแพลม

เทพพรานก็เข้าไป

พระสมิเหลือวไปดู

นุ่งห่มแต่ล้วนแพร

เทพพรานพอได้ฟัง

ข้านี้มิใช่ใคร

ออกปากว่าตก

ดินมือขวยขวย

เรียกกันสามสอง

ทรายคิดหน้าตา

ลงกลิ้งกลางทราย

ที่คนปากร้าย

หิวหามออกมา

มนต์น้ำมันทา

จึงพระแก้วผู้ลือสาย

กลับเข้าไปสู่การา

หมู่พนักงานท้าวพระยา

บัดเดียวลุถึงวังใน

เรือนใครครองต่างคนไป

ก็เล่าให้ญาติกาฟัง

สิ่งสิ่งามสุดกำลัง

อยู่ละม่อมพร้อมเพร็ดพราย

อันทนเวทนาหลาย

ไปเสวยสุขในเมืองบน

แผ่บุญไปได้เป็นผล

ให้สมบัติในเมืองแมน

แต่สาวสาวราวได้แสน

หมู่สาวสาวข้อมสะคราญ

ก็จรรลีจากพิมาน

ลำแดงกายพระสุบิน

โดยมรรคาสู่ตัวดิน

ยังแต่พระสมิใหม่

กระแอมเสียงท่องวินัย

ยื่นเยี่ยมอยู่ช่องพระเกล

เห็นดีใจพอดนัดแน่

ถามว่าสกมาแต่ไหน

ตอบจางังไปทันใจ

คือพรานพ้อทนเวทนา

ด้วยเดชเดชผล
 จึงช่วยชูอาตมา
 แล้วข้าคิดถึงคุณ
 แก่พระสมิอัน
 ครั้นแล้วจึงเทพดา
 มุ่งمينเหาะเหินไป
 หมุ่นางฟ้าสาวทั้งหลาย
 บ้างถวายญาทรง
 นางถวายเครื่องโภชนา
 ครั้นแล้วหมูปนักงาน
 นางถวายสุคนธรส
 นางนาฏผู้โฉมยง
 พนักงานพชนี
 พัดให้เย็นสบาย
 ครั้นตื่นจากนิทรา
 สั่งสมาธิตามทำนอง
 ส่วนพระสมิ
 จากเวรนรกา
 เข้าไปทำวันทา
 ซึ่งข้อเทพเทวัน
 ข้อนี้จะจดไว้
 เจียรกาลช้านานมา
 โรคาบายาฮี
 นางแจ้อนุสนธิ์
 จังหันทั้งเข้าเพล
 ใ้ญ่ญาติคนขยัน
 ฝ่ายญาติที่ไคลคลา
 ถึงกุฎิพระสุบิน
 ประชวรเป็นมากมาย
 นิมนต์พระเจ้าข้า
 ฝ่ายองค์พระสุบิน
 กราบลาพระอาจารย์

บุญกุศลพระสังฆา
 ขึ้นไปอยู่วิมานสวรรค์
 มาไหว้บุญบอกสำคัญ
 ผู้ประเสริฐเลิศไกร
 ก็อำลาตระบัดใจ
 ยังพิมานทิพย์บรรจง
 นั่งเรียงรายล้อมเป็นวง
 สำอององค์โอพาลาน
 รสโอชาให้สำราญ
 เชิญชวนท่านให้โสรจสรง
 หอมปรากฏมาอบองค์
 ยกเครื่องทรงมาทูลถวาย
 นั่งพัควิต้องพระกาย
 เข้าไสยาสน์เหนือแท่นทอง
 เสด็จมาดั่งใจปอง
 วิสัยเทพเทวา
 แจ้จคิดว้าบิดา
 ไปอยู่สุขในสวรรค์
 พระอุปัชฌาย์แจ้กิจพลัน
 มาสำแดงชี้กายา
 จะภิปรายฝ้ายมารดา
 ความชรามาถึงตน
 ด้วยพระชีจะสิ้นชนม์
 ว่าตัวจะดับขันธ
 ก็เว้นแวมมิได้ฉัน
 ไปนิมนต์พระสุบิน
 มาว่าดว้างใจถวิล
 ไหว้แจ้ความว่ามารดา
 ใ้คิดฉานนี้รับมา
 ไปบัดนี้อย่าได้นาน
 ได้ฟังยินแจ้อาการ
 เรียกศิษย์โยมมาพร้อมมูล

ลำดับเครื่องใส่ยา
 คนหนึ่งจวบยั้งสุรย์
 ครั้นมาถึงฤๅ
 นิมนต์ขึ้นมาไว
 ด้วยหน่อพระอรหันต์
 จะถึงแก่มรณา
 ปฐวีและอาโป
 วาโยเป็นที่ยิ่ง
 พระว่าแก่มารดา
 สิ่งใดที่ถือไว้
 แก้วงามทั้งสามดวง
 ประเสริฐเลิศสภาพไตร
 พุทธคุณธรรมคุณ
 ประเสริฐเลิศโลกา
 สุภาคีพระชีพิง
 ผ่องในพระสันดาน
 อุปมาเหมือนนอนวัน
 จูติในบันดล
 เป็นอัครมหีสี
 วิมานอัน โสภา
 มีเตียงตั้งที่นั้งนอน
 ภูษาผ้าทิพย์ทรง
 นางฟ้าย่อมนับหมื่น
 คือตั้งดวงดารา
 นึกจะเอาอย่างไรหนา
 บุญลูกตามนุกูล
 สมบัติทิพย์เมืองสวรรค์
 ตามกุศลที่สร้างมา
 ฝ่ายองค์พระสมิ
 ว่าแก่ญาติด้วยทุกคน
 ศิษย์โยมชินน้อยน้อย
 แม่หนีไปสู่ฟ้า

อีกของพลและเต้าปูน
 เอมากางให้เจ้าไท
 ของพระชีบัดเดี่ยวใจ
 นั่งที่ควรแล้วพิจารณา
 เธอก็รู้ว่ามารดา
 สุดสิ้นชีพวันนี่จริง
 เดโชธาตุดทุกสิ่ง
 ขาดทุกสิ่งในร่างกาย
 ตั้งวิญญาอย่าแพร่หลาย
 ให้มันคงอย่าหลงไหล
 แมื่อยึดห่วงกุมถือไป
 ก็แจ้งกระจ่างทางโศดา
 สังฆคุณนี้แหละหนา
 เอาไคมาเปรียบปูนปาน
 สติตั้งนอนสันนิษฐาน
 ก็สิ้นชีพบัดเดี่ยวดล
 นางนักรกรรมไม่เสือกสน
 ผู้ชั้นบนภกามา
 พร้อมบริวารแห่งพรานป่า
 ของเทพบุตรทั้งสององค์
 ล้วนบรรดสูงส่ง
 กุศลสงให้เกิดมา
 ล้วนร่มรินเฝ้าแน่นหนา
 ล้อมพระจันทร์วันเพ็ญบูรณ์
 บังเกิดมามีได้สูญ
 เทพบุตรทั้งสองรา
 จะรำพันเท่าใดหนา
 มากและน้อยตามกุศล
 ครั้นชนนี้สิ้นพระชนม์
 ให้ช่วยแต่งศพมารดา
 ต่างละห้อยคล้ำน้ำตา
 ซ้ำอยู่หลังวังเวงใจ

พระสุบินหน่อพุทธา
 ฝ่ายญาติน้อยใหญ่
 เลือยกระดานต่อเป็นหีบ
 นายช่างผู้ชำนาญ
 สุริเย่ใกล้เวลา
 ขัดสีนวิวรรณ
 อาบน้ำตบสองสิ้น
 ทาสुकนธมาลี
 นุ่งห่มห่อประสัง
 พร้อมสิ้นทุกสิ่งไป
 ยกศพใส่หีบปล้น
 นิมนต์พระสังฆา
 ฝ่ายข้างเหล่าช่างเมรุ
 ราชวิภูษิตรชงทำ
 ถึงวันตะวันบ่าย
 ครั้น ถึงทำอุตรา
 ตั้งลงแล้วมินาน
 ยกศพขึ้นเมรุชั้ย
 บังสุกุลแล้วมีข้า
 พระสงฆ์ต่างองค์จร
 จุดเพลิงเผาศพแล้ว
 ต่างคนกลับเคหา
 จบเรื่องสุภาภิ
 จะว่านาระพัน
 นี้แหละคนทั้งหลาย
 จะสืบสายกุนบุตรไป
 จะได้เล่าเรียนธรรม์
 อย่างองค์หน่อพุทธา
 อดสาตั้งความเพียร
 เล่าเรียนหนังสือใหญ่
 บวชตัวโปรดเผ่าปราณ
 บุญเจ้าได้เพิ่มพูน

ก็กลับมาอารามไว
 ต่างวุ่นไขว่จัดแจงการ
 แก้วประดิษฐานมิตถาร
 รุมกันทำสำเร็จปล้น
 ยกศพมาสรงธารัน
 ให้ใส่สศหมคราคี
 เอาหมิ่นมาขัดสี
 กลิ่นหอมฟุ้งจรุงใจ
 ด้ายผูกพันแล้วโดยไว
 ตามวิสัยท่านทำมา
 พอสุริยันใกล้เวลา
 มาให้โปรดสวดพระธรรม
 กะเกณฑ์กันทำยังคำ
 สำเร็จแล้วตั้งจินดา
 ให้ห้ามแห่เข้าป่าช้า
 ถ้วยสามครารอบเมรุชั้ย
 พวกหลินหลานต่างเข้าไป
 ตั้งเหนือพื้นเชิงตะกอน
 ถวายผ้าไตรจีวร
 เณรหาบคอนไปวัดวา
 จิตผ่องแผ้วตั้งปรารภนา
 รุ่งเข้ามาดับชาติพลัน
 ก็ยุติลงเพียงนั้น
 ก็ยึดยาวเนื้อความไป
 พึงจำไว้สั่งสอนใจ
 ครั้นเติบโตใหญ่ไปวัดวา
 โปรดพ่อแม่ญาติกา
 พระสุบินผู้เลิศไกร
 เรียนจบสิ้นทั้งขอมไทย
 รู้อรตแปลจบบริบูรณ์
 พวกพ้องพาลเนสาทสุญ
 วงศ์ประยูร ได้โศดา

ดูข้าผู้เจ้าของ
 ไปหาย่านปริศนา
 ไว้ให้ทหารกา
 ให้ข้าพ้นภัยพาล
 ขอแค้นร้ายรกา
 พร้อมญาติพงศ์พันธุ์
 ขอให้พ้นความทุกข์
 ชาตินี้อับปัญญา
 ได้เรียนธรรมมาจบ
 ให้มีปริชาไว
 เรียกว่ากิเลสมาร
 ข้าตั้งปรารถนา
 ที่จะตรัสภายภาคหน้า
 สำเร็จโลกุตระญาณ
 ดูข้าผู้ประดิดขันธ์
 กิณนี้แหละท่านอา
 ดูข้านั่งคิดทำ
 ปริชาของข้าเบา
 ท่านผู้มีปริชา
 ด้วยว่าตัวข้านี้
 ลิขิตผิดเพี้ยนกลอน
 ทำได้ก็ทำไป
 ครั้นข้าไม่ทำไซ้
 ผู้มีปริชาชาญ

คิดตรีกตรองอยู่นานซ้ำ
 มาทำบุศสร้างนิทาน
 ฝึกปริชาได้สวดอ่าน
 ในอนาคตปัจจุบัน
 ดับชีวาไปสู่สวรรค์
 ทั้งบิดาและมารดา
 ไปได้สุขขันธ์โสดา
 เกิดชาติหน้าให้่องไว
 จนปฏิภกและกัณท์ไตร
 เหมือนพระพุทโธโฆษ
 อย่าพันพานอาตมา
 ขอเกิดมาทันศรีอารย
 ขอให้ได้ตั้งปรารถนา
 ให้ได้ตั้งปรารถนา
 คิดแต่งเรื่องสุภา-
 ได้เรื่องมาแต่่นอกเขา
 คำซ่อมใส่แอบสำเนา
 เอาแต่ได้ไม่สู้ดี
 อย่าหัวร่อพ้อเนื้อถี่
 มิได้รู้วุตโตทั่ว
 เป็นบั่นทอนเหลือขาดใจ
 ศัพท์นามไซ้ไรไม่ชำนาญ
 จะขัดใจแก่ลูกหลาน
 ฉานขอโทษได้โปรดเอย ฯ

.....

พุทธศาสนิกชนกำลังร่วมประเพณีสวดด้าน
บริเวณระเบียงวิหารคด วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร

การแต่งกายของศิลปินสวดด้าน

สถานที่สำหรับใช้ในการสวดด้าน
ผู้เข้าร่วมพิธีจะนั่งลงบนพื้นหน้าระเบียง

ศิลปินสวดด้าน กำลังสวดด้าน(อ่านร้อยกรอง)

อุปกรณ์ที่ใช้ในพิธีสวดด้าน เช่น หนังสือ ปิ่นโต ดอกไม้รูปเทียนสำหรับถวายพระ

ชาวบ้านนำปิ่นโต ดอกไม้ รูปเทียน มาถวายพระและร่วมพิธีสวดด้าน

พระสงฆ์กำลังเทศนาธรรมหลังเสร็จพิธีสวดด้าน

พระสงฆ์ร่วมพิธีสวดด้าน

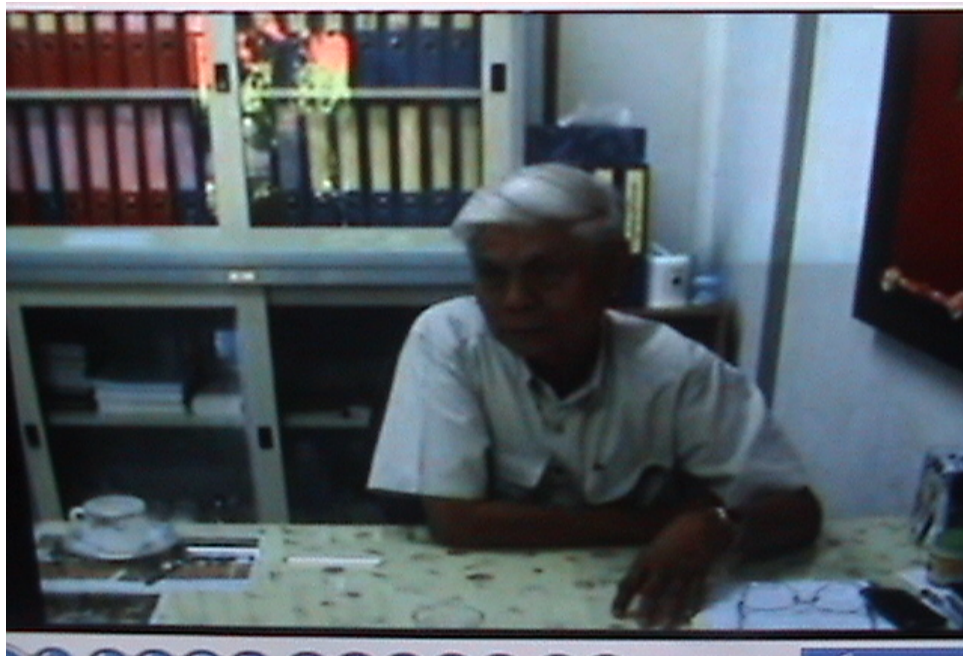
นางสารี เสาวพันธ์ กำลังให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับประเพณีสวดदान

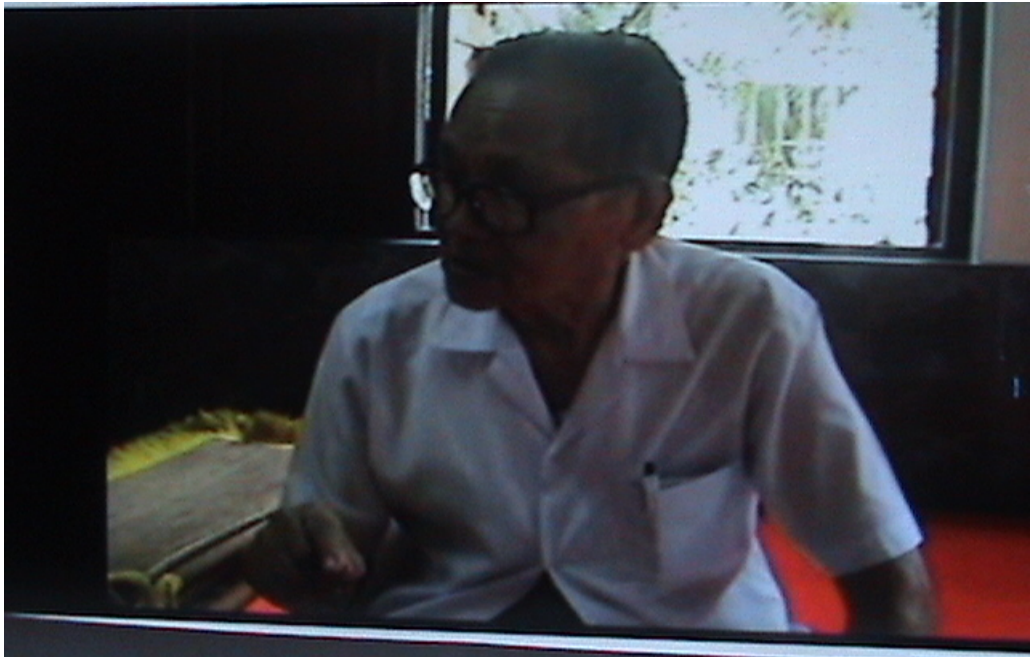
นายเฟื่อง พิทักษ์ ผู้เชี่ยวชาญด้านวัฒนธรรม
กำลังให้ข้อมูลเกี่ยวกับประเพณีสวดदान

คณะวิจัยกำลังสัมภาษณ์ ชาวบ้านในชุมชนเกี่ยวกับประเพณีสวดด้าน

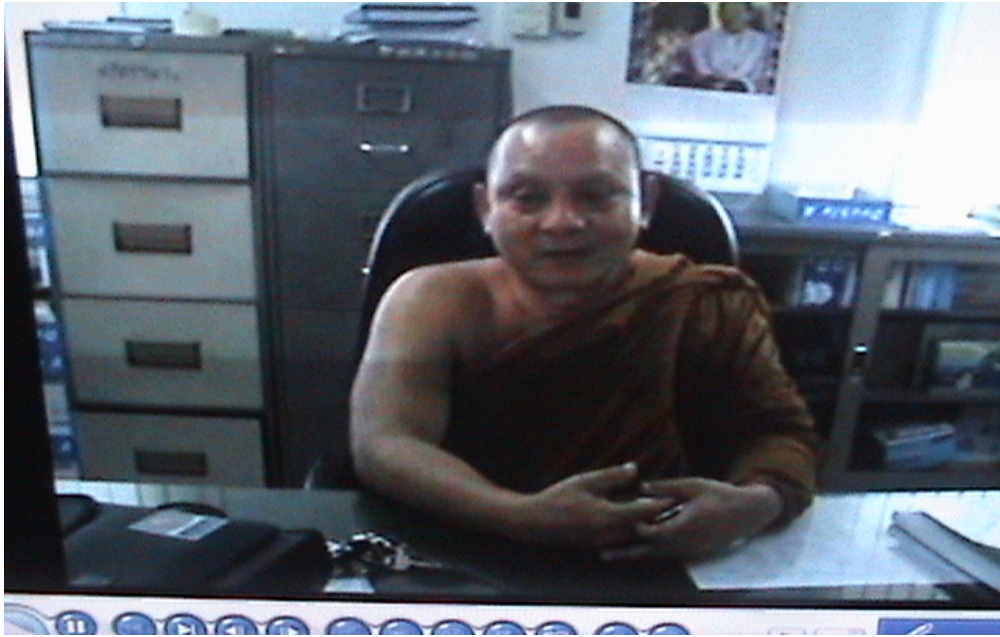
นายสมพุทธ ชูระเจน อดีตประธานสภาวัฒนธรรมจังหวัดนครศรีธรรมราช
ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับประเพณีสวดด้าน

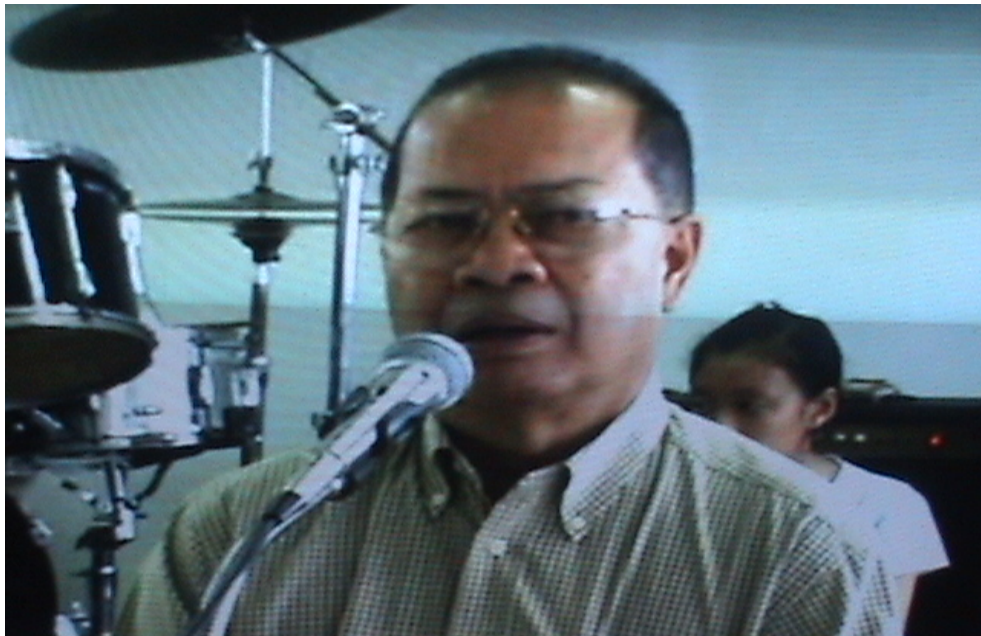
นายจิตร มาศดิตถ์ ปราชญ์ท้องถิ่นกำลังให้ข้อมูลเกี่ยวกับประเพณีสวดด้าน

ชุมชนร่วมเวทีเสวนาทิศทางประเพณีสวดด้าน

พระครูสิทธิธรรมานุศาสน์ ผู้อำนวยการมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีธรรมมาศกราช กำลังให้ข้อมูลเกี่ยวกับประเพณีสวดด้าน

ประธานสภาวัฒนธรรมจังหวัดนครศรีธรรมราช
ร่วมเสวนาทิศทางประเพณีสวดด้าน

เครือข่ายทางวัฒนธรรมร่วมเสวนาทัศนศึกษาทางประเพณีสวดด้าน

นายเนือง ศรีสวัสดิ์ ปราชญ์ท้องถิ่น(อดีตรองประธานสภาวัฒนธรรมจังหวัด)
ร่วมเสวนาทัศนศึกษาทางประเพณีสวดด้าน

นักเรียน เยาวชนเข้าร่วมเวทีเสวนา ทิศทางประเพณีสวดด้าน

นางสารี เสาวพันธ์ ชาวบ้านให้สัมภาษณ์
เกี่ยวกับการจัดกิจกรรมประเพณีสวดด้าน

นางสุนนี ส้าองค์กรกาย เครือข่ายทางวัฒนธรรม
กำลังให้สัมภาษณ์ เกี่ยวกับประเพณีสวดด้าน

นางกาญจนา เรืองช่วย นายกพุทธสมาคมจังหวัดนครศรีธรรมราช
ให้ข้อมูลเกี่ยวกับประเพณีสวดด้าน

ข้อตกลงการรับทุนอุดหนุนการวิจัย

๑.ชื่อโครงการวิจัย การมีส่วนร่วมของเครือข่ายวัฒนธรรมและชุมชนในการบริหารจัดการวัฒนธรรม “กรณีศึกษาประเพณีสวดด้าน วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช ”

๒.ชื่อผู้วิจัย

๒.๑ หัวหน้าโครงการวิจัย

(๑)ชื่อ นางสาวพัชรินทร์ ชินเดช ตำแหน่ง นักวิชาการวัฒนธรรม ๓ ว รักษาราชการแทน วัฒนธรรมจังหวัดนครศรีธรรมราชอายุ ๔๕ ปี คุณวุฒิการศึกษามหาบัณฑิต ประสพการณ์ในการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม “มูมสงบพบพระธรรม”

ปีที่ทำการวิจัย ๒๕๔๘

หน่วยงานที่สังกัด สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดนครศรีธรรมราช

หมายเลขโทรศัพท์ ๐๘๖-๒๖๘๓๘๔๑

(๒) ชื่อ นายสวัสดิ์ กฤตราชตน์ตันต์ ประธานสภาวัฒนธรรมจังหวัดนครศรีธรรมราช อายุ ๖๖ ปี สังกัดสำนักงานเลขาธิการสภาวัฒนธรรมจังหวัดนครศรีธรรมราช

หมายเลขโทรศัพท์ ๐๙๕-๓๔๘๓๓๖ (ที่ปรึกษาโครงการ)

๒.๒ ผู้ร่วมโครงการวิจัย

(๑) พระครูสิริธรรมานุศาสน์ ผู้อำนวยการศูนย์ปฏิบัติธรรมวัดศรีทิว อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช

(๒) นายเนือง ศรีสวัสดิ์ อติตรองประธานสภาวัฒนธรรมจังหวัดนครศรีธรรมราช อายุ ๗๐ ปี โทร.๐๘๖ - ๒๖๘๓๘๔๑

(๓) นางวลีภรณ์ เลิศไกร ตำแหน่งนักวิชาการวัฒนธรรม ๖ ว อายุ ๔๘ ปี

คุณวุฒิ ศิลปศาสตรบัณฑิต(เอกวัฒนธรรมศึกษา)

ประสพการณ์ในการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม “อัตลักษณ์และความต่อเนื่องของโนราโรงครู”

ปีที่ทำการวิจัย ๒๕๔๘

หน่วยงานที่สังกัด สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดนครศรีธรรมราช

หมายเลขโทรศัพท์ ๐๘๕-๕๕๒๒๖๖๗

(๔) ชื่อ นางสาวสมศรี แสงแก้ว ตำแหน่งนักวิชาการวัฒนธรรม ๖ ว อายุ ๓๕ ปี
คุณวุฒิ ศิลปศาสตรบัณฑิต
ประสบการณ์ในการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม “การจัดการการคณะโนราห์ปริคาประดิษฐ์ศิลป์”
ปีที่ทำการวิจัย ๒๕๕๐
หน่วยงานที่สังกัด สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดนครศรีธรรมราช
หมายเลขโทรศัพท์ ๐๘๖-๒๖๘๓๘๔๑

(๕) นางสาวจรี เกตุสุวรรณ ตำแหน่งนักวิชาการวัฒนธรรม ๖ ว อายุ ๓๘ ปี
คุณวุฒิ ศิลปศาสตรบัณฑิต
ประสบการณ์ในการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม —
หน่วยงานที่สังกัด สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดนครศรีธรรมราช
โทรศัพท์ ๐๘๖-๖๘๕๑๕๔๓

(๖) นางชญานันท์ สุวรรณ ตำแหน่งนักวิชาการวัฒนธรรม ๗ ว อายุ ๔๕ ปี
คุณวุฒิ ศีษาศาสตรบัณฑิต
ประสบการณ์ในการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม “นิทานชาวบ้านตำบลนาสาร”
ปีที่ทำการวิจัย ๒๕๔๘
หน่วยงานที่สังกัด สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดนครศรีธรรมราช
โทรศัพท์ ๐๘๔-๑๑๓๘๔๒๕

(๗) นางสาวนิตา ชุมนุช อายุ ๓๖ ปี คุณวุฒิ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
ประสบการณ์ในการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม “โครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการเพลงบอก
แบบมีส่วนร่วม” และโครงการวิจัยภูมิปัญญาท้องถิ่น กรณีศึกษาการรักษาโรคด้วยสมุนไพร”
ปีที่ทำการวิจัย ๒๕๕๑ – ๒๕๕๓
หน่วยงานที่สังกัด โครงการอาศรมวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์
หมายเลขโทรศัพท์ ๐๗๕ – ๖๗๒๕๐๘

(๘) นางสาวพร ยูโสต อายุ ๓๘ ปี คุณวุฒิวิทยาศาสตรบัณฑิต
ประสบการณ์ในการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม “การเขียนผ้าบาติก กรณีศึกษากลุ่มบาติกสำเภาทอง” ปีที่ทำการวิจัย ๒๕๕๐
หน่วยงานที่สังกัด สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดนครศรีธรรมราช
โทรศัพท์ ๐๘๑- ๘๕๕๒๖๔๒

(๘) นางเกษร กำเหนิดเพ็ชร อายุ ๔๒ ปี คุณวุฒิศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต
ประสบการณ์ในการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม “ระบบความเชื่อและการจัดสร้าง
องค์จตุคามรามเทพ” ปีที่ทำการวิจัย ๒๕๕๐

หน่วยงานที่สังกัด สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดนครศรีธรรมราช
โทรศัพท์ ๐๘๑-๗๘๗๕๐๖๓

(๑๐) นางสาวสุกรี มัคสิงห์ อายุ ๓๔ ปี คุณวุฒิศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต
สาขาการศึกษาเพื่อพัฒนาชุมชน ประสบการณ์วิจัย “เรื่อง ความคาดหวังของผู้นำชุมชน
ที่มีต่อโรงเรียนในการพัฒนาชุมชน : กรณีศึกษาอำเภอบางขัน จังหวัดนครศรีธรรมราช
ปีที่ทำการวิจัย ๒๕๔๖

หน่วยงานที่สังกัด สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดนครศรีธรรมราช
โทรศัพท์ ๐๘๕ - ๖๔๗๖๖๑๑

๓.ความเป็นมา / ความสำคัญของปัญหา(ประมาณ ๑๕ บรรทัด)

ศาสนาเป็นบ่อเกิดของความเชื่อความเลื่อมใสศรัทธาให้แก่ศาสนิกชนได้จดจำยึดเหนี่ยว
ในจิตใจ เป็นปัจจัยสำคัญก่อให้เกิดแนวปฏิบัติทั้งหลาย ซึ่งประเพณีปฏิบัติสืบต่อมาจากกลายเป็น
ประเพณี จังหวัดนครศรีธรรมราชได้ชื่อว่าเป็นเมืองแห่งประวัติศาสตร์ เป็นศูนย์กลางทางพุทธศาสนา
มาช้านาน ดังปรากฏในรูปของประเพณีต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเพณีสวดค่าน ซึ่งเป็นประเพณีของ
จังหวัดนครศรีธรรมราช ที่แสดงออกถึงภูมิปัญญาอันชาญฉลาด โดยให้คนอ่านหนังสือร้อยกรอง
(ชาวนครเรียกว่าสวดหนังสือ) ประเภทนิทานต่าง ๆ ในวิหารคดหรือพระระเบียงรอบพระบรมธาตุเจดีย์ทั้งสี่ด้านในวัด
พระบรมธาตุรวมมหวิหาร ให้พุทธศาสนิกชนที่เข้าวัดได้ฟัง และนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน อีกทั้งยัง
ช่วยปลูกฝังนิสัยรักการอ่านหนังสือได้อีกด้วย

แต่เดิมประเพณีสวดค่าน จะมีการสวดทุกวันพระ ๘ ค่ำและ ๑๕ ค่ำ แต่ปัจจุบันจะสวด
เฉพาะวันที่สำคัญ ๆ การสวดลดน้อยลงจากเดิมเป็นอย่างมาก เหลือเพียงปีละประมาณ ๒-๓ ครั้ง จึงเป็น
ที่แน่นอนว่าประเพณีสวดค่านนับวันจะสูญหายไปจากเมืองนครศรีธรรมราช จากเหตุผลดังกล่าว
ทุกภาคส่วนต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการที่จะฟื้นฟูและอนุรักษ์ ประเพณีสวดค่านให้อยู่กับจังหวัด
นครศรีธรรมราช สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด สภาวัฒนธรรมจังหวัด ตระหนักในความสำคัญดังกล่าว
ข้างต้น จึงกำหนดแนวทางในการฟื้นฟู อนุรักษ์ ประเพณีสวดค่าน ด้วยการวิจัยแบบมีส่วนร่วมของ
เครือข่ายวัฒนธรรมและชุมชน ให้ประเพณีดังกล่าว คงอยู่เพื่อสร้างคุณค่าให้แก่สังคมสืบไป

๔. วัตถุประสงค์

๑. เพื่อส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมของวัฒนธรรมจังหวัด สภาวัฒนธรรมจังหวัด
และชุมชนในการบริหารจัดการวัฒนธรรมท้องถิ่น

๒. เพื่อหาแนวทางในการฟื้นฟู อนุรักษ์ ประเพณีสวดด้านให้คงอยู่สืบไป

๕.คำถามหลักในการวิจัย

แนวทางการในการฟื้นฟูและ อนุรักษ์ ประเพณีสวดด้าน วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร
จังหวัดนครศรีธรรมราช

๖.สถานที่ดำเนินการวิจัย

วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช

๗.ระยะเวลาการดำเนินโครงการ

มีนาคม - กันยายน ๒๕๕๑

๘.ขั้นตอนและวิธีการดำเนินงาน

๑. ขั้นสำรวจและศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง กับการศึกษาค้นคว้าจากแหล่งเอกสารต่าง
ๆ เพื่อ เป็นความรู้พื้นฐานในการเขียนเค้าโครงวิจัย

๒. ขั้นเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม เก็บรวบรวมข้อมูลประเพณีสวดด้าน ในพื้นที่ศึกษาที่
กำหนดไว้ ด้วยการสังเกตและถ่ายภาพประกอบ การสังเกตใช้การจดบันทึก

๓. การสัมภาษณ์ โดยมีการสัมภาษณ์กับกลุ่มเป้าหมายและประเด็น ดังนี้
ประเด็น ประวัติความเป็นมาของประเพณีสวดด้าน สัมภาษณ์ปราชญ์ชาวบ้าน
พระสงฆ์ ผู้นำชุมชน เทศบาล

ประเด็นการดำรงอยู่ของประเพณีสวดด้าน สัมภาษณ์ ผู้เชี่ยวชาญด้านวัฒนธรรม
เยาวชน ผู้นำชุมชน

ประเด็นอนาคตของประเพณีสวดด้าน สัมภาษณ์ ผู้เชี่ยวชาญด้านวัฒนธรรม
นักวิชาการ ผู้นำชุมชน เทศบาล

๔.การจัดเวทีเสวนา ใช้เวที ณ วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร อำเภอเมือง
นครศรีธรรมราช ในประเด็น “ทิศทางของประเพณีสวดด้าน” โดยมีผู้เข้าร่วมเป็นผู้เชี่ยวชาญด้าน
วัฒนธรรมในพื้นที่จังหวัดนครศรีธรรมราช

๕.การเก็บรวบรวมข้อมูล

๕.๑ เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล (Data Gathering) ได้แก่แบบ
สัมภาษณ์ ที่นำไปใช้กับกลุ่มตัวอย่าง นอกจากนี้ยังมีกล้องถ่ายรูป เทปบันทึกเสียง สมุด ปากกา ดินสอ
เป็นต้น

๕.๒ นำเครื่องมือไปใช้ในการจัดเก็บข้อมูล

๖. การนำเสนอข้อมูล เป็นการนำเสนอข้อมูลที่ได้จากวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องที่ผู้ศึกษาได้เก็บรวบรวมจากข้อมูลทฤษฎีและข้อมูลปฐมภูมิจากการเก็บข้อมูลภาคสนามจากการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างและไม่เป็นทางการและจากเวทีเสวนา

๗. การวิเคราะห์ปัญหาและแนวทางแก้ไข เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการจัดเก็บมาศึกษาวิเคราะห์ปัญหา ทราบถึงสาเหตุของปัญหาและได้หาวิธีการแก้ไขต่อไป

๘. การวิเคราะห์ปัญหาและแนวทางแก้ไข เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการจัดเก็บมาศึกษาวิเคราะห์ปัญหา ทราบถึงสาเหตุของปัญหาและได้หาวิธีการแก้ไขต่อไป

๙. การสรุปผล อภิปรายผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ นำผลจากการวิเคราะห์ที่ได้ปัญหาอุปสรรคที่เกี่ยวข้องไปปรับปรุงและเสนอแนะ

๑๐. การคืนข้อมูลให้ชุมชน โดยการนำข้อมูลจากการศึกษาเผยแพร่ให้ชุมชนสถานศึกษาเพื่อขยายผลต่อไป

๕.๓ ประโยชน์จากผลการดำเนินการวิจัย

๑. สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด สภาวัฒนธรรมจังหวัดและชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการวัฒนธรรมท้องถิ่น

๒. เด็ก เยาวชนและประชาชนทั่วไปมีความรัก ภูมิใจในประเพณีสวดด้านของวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช และช่วยกันอนุรักษ์ประเพณีสวดด้านให้คงอยู่สืบไป

๖.๑. การนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

ใช้เป็นแนวทางในการฟื้นฟูอนุรักษ์ประเพณีสวดด้าน ของจังหวัดนครศรีธรรมราช ให้คงอยู่สืบไป

๖.๒. งบประมาณของโครงการและการจ่ายเงิน

งบประมาณรวม จำนวน ๓๐,๐๐๐ บาท (สามหมื่นบาทถ้วน) แยกเป็นหมวดหมู่ได้ดังนี้

แบ่งจ่ายเงิน ทั้งหมด ๒ งวด

งวดที่ ๑ จำนวน ๒๐,๐๐๐ บาท (สองหมื่นบาทถ้วน)

จ่ายภายใน ๓๐ วัน หลังจากวันลงนามในสัญญา

งวดที่ ๒ จำนวน ๑๐,๐๐๐ บาท (หนึ่งหมื่นบาทถ้วน)

จ่ายภายใน ๓๐ วัน หลังจากที่ได้รับทราบเห็นชอบรายงานผลการวิจัย

ฉบับสมบูรณ์และผู้ให้ทุนเห็นชอบแล้ว

๑๒.การรายงานความก้าวหน้าและผลงานของโครงการ

๑.รายงานความก้าวหน้า ฉบับที่ ๑ จำนวน ๕ เล่ม พร้อมแผ่นบันทึกข้อมูล จำนวน ๒ ชุด ภายในเดือนมิถุนายน ๒๕๕๑

๒.รายงานผลการวิจัยฉบับสมบูรณ์ จำนวน ๑๐ เล่ม บทความย่อภาษาไทยและภาษาอังกฤษ พร้อมแผ่นบันทึกข้อมูลและสื่ออื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง จำนวน ๒ ชุด ภายในเดือนกันยายน ๒๕๕๑

ลงชื่อ.....

(นางสาวพัชรินทร์ ชินเดช)

ตำแหน่ง นักวิชาการวัฒนธรรม ๗ รักษาราชการแทน

วัฒนธรรมจังหวัดนครศรีธรรมราช

ผู้รับทุนอุดหนุนการวิจัย

แบบฟอร์มรายงานการสร้างการมีส่วนร่วม

กิจกรรมการมีส่วนร่วม			ผู้เข้าร่วมในกระบวนการวิจัย						วิธีการสร้างการมีส่วนร่วม (โปรดระบุ)
ประเภทกิจกรรม	ทำ	ไม่ ทำ	ประธานสภา วัฒนธรรม จังหวัด	ปราชญ์ ชาวบ้าน	แกน นำ ชุมชน	สมาชิก ชุมชน	เยาวชน	อื่น ๆ (โปรด ระบุ)	
1. ให้ภาคส่วนต่าง ๆ นอกเหนือจากบุคลากรในสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดเข้าร่วมเป็นทีมวิจัยหรือคณะทำงาน	/		/	/	/	/	/	พระสงฆ์	ประชาสัมพันธ์โครงการ แต่งตั้งเป็นคณะทำงาน
2. ให้ภาคส่วนต่าง ๆ ร่วมตั้งโจทย์การวิจัย	/		/	/		/	/		ประชุมคณะทำงาน ระดมความคิดเห็น
3. ให้ภาคส่วนต่าง ๆ ร่วมเขียนโครงร่างวิจัย / ร่วมออกแบบงานวิจัย	/		/						ร่วมแสดงความคิดเห็น
4. ให้ภาคส่วนต่าง ๆ ร่วมสร้างเครื่องมือวิจัย	/		/	/	/	/	/		ระดมสมอง
5. ให้ภาคส่วนต่าง ๆ ร่วมคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง	/		/	/	/	/	/		ให้คณะทำงานเสนอ กลุ่มตัวอย่าง วางแผนร่วมกัน
6. ให้ภาคส่วนต่าง ๆ ร่วมเก็บข้อมูล	/		/	/	/	/	/		แต่งตั้งคณะทำงาน ประชาสัมพันธ์โครงการ
7. ให้ภาคส่วนต่าง ๆ ร่วมเป็นผู้ให้ข้อมูล	/		/	/	/	/	/	พระสงฆ์	สนทนากลุ่ม สัมภาษณ์ สอบถาม เวทีสาธารณะ
8. ให้ภาคส่วนต่าง ๆ ร่วมเวทีเสวนา									ประชาสัมพันธ์ จัดเวทีเสวนา
9. ให้ภาคส่วนต่าง ๆ ร่วมฟื้นฟูอนุรักษ์ประเพณีสวดฉัน									ประชาสัมพันธ์การจัดกิจกรรม
10. ให้ภาคส่วนต่าง ๆ ร่วมวิเคราะห์ / สังเคราะห์ข้อมูล	/		/						ร่วมแสดงความคิดเห็น
11. ให้ภาคส่วนต่าง ๆ ร่วมเขียนรายงานการวิจัย		/							-

แบบฟอร์มรายงานการสร้างการมีส่วนร่วม

กิจกรรมการมีส่วนร่วม			ผู้เข้าร่วมในกระบวนการวิจัย						วิธีการสร้างการมีส่วนร่วม (โปรดระบุ)
ประเภทกิจกรรม	ทำ	ไม่ ทำ	ประธานสภา วัฒนธรรม จังหวัด	ปราชญ์ ชาวบ้าน	แกน นำ ชุมชน	สมาชิก ชุมชน	เยาวชน	อื่น ๆ (โปรด ระบุ)	
12. อื่น ๆ (โปรดระบุ) - ร่วมกับมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาโศกราชจัดกิจกรรมประเพณีสวดด้าน	/	/	/	/	/	/	/	พระสงฆ์	ประสานขอความร่วมมือ วัด สถานศึกษาและชุมชน
- ร่วมกับวิทยาลัยนาฏศิลป์นครศรีธรรมราช จัดเวทีเสวนา ในประเด็นทิศทางการประเพณีสวดด้าน	/	/	/	/	/	/	/		- ขอความร่วมมือใช้สถานที่ จัดเวทีเสวนา เชิญชวน เยาวชน (นักเรียน) บุคลากร เข้าร่วมเสวนาแสดงความ ความคิดเห็น - ธรรมรงค์ ประชาสัมพันธ์ การจัดเวทีเสวนา
- การคืนข้อมูลให้ชุมชน(ให้หนังสือและข้อมูลปฐมภูมิ ไปยังห้องสมุด มหาวิทยาลัย โรงเรียน ห้องสมุดประชาชน หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและเครือข่ายทางวัฒนธรรม)	/	/	/	/	/	/	/		ร่วมแสดงความคิดเห็น

(คำถาม)

๑. ที่ผ่านมา นอกจากงานวิจัยครั้งนี้ ท่านได้ทำงานร่วมกับสภาวัฒนธรรมจังหวัดในลักษณะใดบ้าง

วัฒนธรรมจังหวัด กับสภาวัฒนธรรมจังหวัดเป็นการทำงานเชิงบูรณาการที่ให้ความสำคัญในการฟื้นฟูและอนุรักษ์วัฒนธรรมและประเพณี ที่มีมาดั้งเดิมและสิ่งกำลังจะสูญหายและที่สูญหายไป เช่น โครงการสืบค้นข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น (อันได้แก่ สืบค้นชื่อบ้านนามเมือง เพลงบอก มโนราห์หนังตะลุง และกาหลอ) โครงการจัดงานประเพณีของท้องถิ่น(งานประเพณีมาฆบูชาแห่ผ้าขึ้นธาตุ งานประเพณีบุญสารทเดือนสิบ งานประเพณีชักพระ งานประเพณีขึ้นถ้ำ) ที่ให้ความสำคัญเกี่ยวกับประเพณีความเชื่อ ประเพณีการดำรงชีวิต เป็นต้น

๒. ท่านคิดว่างานวิจัยครั้งนี้ ช่วยส่งเสริมการทำงานร่วมกันระหว่างท่านและสภาวัฒนธรรมจังหวัดหรือไม่ อย่างไร

เป็นการส่งเสริมการทำงานในเชิงลึกที่มีรูปแบบ และวิธีการในการคิดและทำงานที่แตกต่างกัน แต่เป้าหมายสุดท้ายของงานเหมือนกัน นั่นก็คือ ต้องการให้กระบวนการการมีส่วนร่วมทุกรูปแบบไม่ว่าจะเป็นภาครัฐ เอกชน ในการบริหารจัดการทางวัฒนธรรมให้สามารถก้าวไปข้างหน้าอย่างเข้มแข็ง และอย่างยั่งยืนอยู่คู่สังคมไทยตลอดไป

๓. โปรดระบุถึงประโยชน์ที่เกิดจากการทำงานร่วมกับสภาวัฒนธรรมจังหวัด

๑. เป็นการสร้างเครือข่ายในการทำงานด้านวัฒนธรรมแบบบูรณาการเชิงรุก
๒. ประสบการณ์ในการทำงานที่ผ่านเครือข่ายสภาวัฒนธรรมจังหวัด ส่งผลให้รู้จักบุคคลปราชญ์ชาวบ้าน และผู้นำชุมชน สามารถนำข้อมูลมาใช้คิด และวิเคราะห์งานได้อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลโครงการวิจัยต่าง ๆ ทั้งในอดีต ปัจจุบันและในอนาคต
๓. ได้เรียนรู้และแลกเปลี่ยนวิธีคิด มุมมอง ที่หลากหลายในงานวัฒนธรรม

๔. ในอนาคตท่านมีแนวทางการทำงานร่วมกับสภาวัฒนธรรมจังหวัดในลักษณะใด

๑. ภาคิกลุ่มเครือข่ายของทุกอำเภอ โดยให้ความสำคัญเท่า ๆ กัน โดยผ่านมุมมองการทำงานเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม
๒. เป็นการทำงานด้านวัฒนธรรมโดยเน้นเชิงรุก มากกว่าแนวทางอนุรักษ์ นั่นก็คือ มุ่งปรับเปลี่ยนงานที่ใช้การเก็บข้อมูลภาคสนาม โดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกมาเป็นแนวทางการส่งเสริม หรือมุ่งฝึกฝนให้สามารถเกิดได้จริง

๕. ท่านอยากให้ สวช. สร้างให้เกิดการทำงานร่วมกันระหว่างท่านกับสภาวัฒนธรรมจังหวัดในลักษณะใดบ้าง

ร่วมกับสภาวัฒนธรรมในการจัดนิทรรศการส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น ส่งเสริมการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม แบบครบวงจร ส่งเสริมให้ทำงานการวิจัยเรื่องอื่น ๆ

.....

แบบสัมภาษณ์ โครงการวิจัยแบบมีส่วนร่วมของเครือข่ายวัฒนธรรมและชุมชนในการ
 บริหารจัดการวัฒนธรรม กรณีศึกษาประเพณีสวดด้าน วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร
 (คำถามลักษณะปลายเปิด เพื่อให้ผู้ถูกสัมภาษณ์แสดงความคิดเห็นได้อย่างเต็มที่)

ประเด็นในการศึกษา	คำถามวิจัย	กลุ่มเป้าหมาย
๑. ประวัติ ความเชื่อ ความเป็นมาของประเพณี ขั้นตอนวิธีการสวดด้าน ที่ถูกต้อง	๑.๑ การสวดด้านคืออะไร ๑.๒ ทำไมถึงเกิดประเพณีสวดด้าน ที่วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัด นครศรีธรรมราช ๑.๓ การสวดด้านเกิดขึ้นตั้งแต่เมื่อไร และเกิดขึ้น ได้อย่างไร ๑.๔ มีขั้นตอน วิธีการดำเนินการ อย่างไร ๑.๕ การสวดด้าน สวดในช่วงเวลาไหน วันใด ๑.๖ การสวดด้านมีที่อื่นอีกหรือไม่ ๑.๗ ภาษาที่ใช้สวด ทานองที่ใช้เป็นอย่างไร ๑.๘ สถานที่ในการสวดด้าน คือที่ใด ๑.๘ ศิลปินผู้สวดเป็นใคร มีคุณสมบัติอย่างไร ๑.๑๐ ผู้ร่วมกิจกรรม หรือผู้ฟังสวดด้าน เป็นใคร ๑.๑๑ เสื้อผ้า ที่ศิลปินผู้สวดสวมใส่ และผู้ฟัง เหมือนหรือต่างกันอย่างไร ๑.๑๒ มีค่าใช้จ่ายเกิดขึ้นหรือไม่ อย่างไร ๑.๑๓ อุปกรณ์ที่ใช้ประกอบ มีอะไรบ้าง ๑.๑๔ คุณค่าของประเพณีสวดด้าน คืออะไร	- ผู้เชี่ยวชาญด้าน วัฒนธรรม - ประชาชนชาวบ้าน - ผู้สูงอายุ - ผู้นำชุมชน - นักวิชาการ

ประเด็นในการศึกษา	คำถามวิจัย	กลุ่มเป้าหมาย
<p>๒. การดำรงอยู่ของ ประเพณีสวดด้าน</p>	<p>๒.๑ สาเหตุที่ทำให้ประเพณีสวดด้าน สูญหายไป เพราะอะไร</p> <p>๒.๒ เหตุใดมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาโสกราช ถึงได้รื้อฟื้น ประเพณีสวดด้านขึ้นมา</p> <p>๒.๓ งบประมาณในการจัดกิจกรรมประเพณี สวดด้าน ได้มาจากไหน อย่างไร</p> <p>๒.๔ วัดที่เข้าร่วมกิจกรรม ต้องเป็นวัดที่มี คุณลักษณะอย่างไร</p> <p>๒.๕ นักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรม ควรเป็น นักเรียนระดับไหน โรงเรียนใด</p> <p>๒.๖ เวลา และสถานที่จัดเป็นที่ใด</p> <p>๒.๗ ศิลปิน วิทยากร และพระสงฆ์ที่เข้าร่วม กิจกรรม เป็นใคร มาจากไหน</p> <p>๒.๘ การแต่งกายของศิลปินและผู้เข้าร่วม กิจกรรมเป็นอย่างไร</p> <p>๒.๙ ปัจจุบันการสวดด้านมีมากน้อยแค่ไหน กี่ครั้ง/ปี</p> <p>๒.๑๐ ศิลปินผู้สวด เป็นใครมาจากไหน</p> <p>๒.๑๑ ทำอย่างไรให้การสวดด้านเป็นที่สนใจ ของเยาวชนมากขึ้น ควรเปลี่ยนแปลงอะไรบ้าง</p> <p>๒.๑๒ การสวดด้านในปัจจุบันเปลี่ยนไปจาก เดิมหรือไม่อย่างไร</p> <p>๒.๑๓ การจัดกิจกรรมสวดด้าน ที่เกิดขึ้นท่าน มีความคิดเห็นอย่างไร</p> <p>๒.๑๔ การสวดด้านในปัจจุบันแตกต่างจาก การสวดด้านในอดีตหรือไม่อย่างไร</p> <p>๒.๑๕ มหาวิทยาลัย ประเมินผลกิจกรรมที่จัด แล้วประสบความสำเร็จหรือไม่ อย่างไร</p>	<p>- พระสงฆ์</p> <p>- ผู้เชี่ยวชาญด้าน วัฒนธรรม</p> <p>- ผู้นำชุมชน</p> <p>- เยาวชน</p> <p>- ประชาชนชาวบ้าน</p>

ประเด็นในการศึกษา	คำถามวิจัย	กลุ่มเป้าหมาย
<p>๓. ทิศทาง ความคาดหวัง เกี่ยวกับประเพณีสวดด้าน</p>	<p>๓.๑ ท่านคิดว่าศิลปินผู้สวด ควรเป็นใคร มีคุณสมบัติอย่างไร จึงทำให้การสวดด้านเป็นที่น่าสนใจ</p> <p>๓.๒ ท่านคิดว่าหนังสือที่ใช้สวดถ้าจะเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมได้หรือไม่ อย่างไร</p> <p>๓.๓ การเปลี่ยนสถานที่สวดด้านจากวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร ไปเป็นวัดอื่น ๆ ในจังหวัดนครศรีธรรมราช ท่านเห็นด้วยหรือไม่อย่างไร</p> <p>๓.๔ ท่านคิดว่าทำอย่างไรให้เด็ก เยาวชนสนใจประเพณีสวดด้านมากขึ้น</p> <p>๓.๕ ท่านคิดว่าจะคืนข้อมูลให้ชุมชน ได้รับรู้เกี่ยวกับงานวิจัยครั้งนี้หรือไม่อย่างไร</p> <p>๓.๖ ท่านคิดว่าทำอย่างไรให้ประเพณีสวดด้านยังคงอยู่สืบไปคู่มืองนครศรีธรรมราช</p> <p>๓.๗ ท่านมีข้อเสนอแนะใดบ้างเพื่อให้ประเพณีสวดด้านเป็นที่สนใจของเยาวชนและบุคคลทั่วไป</p>	<p>- ผู้เชี่ยวชาญด้านวัฒนธรรม</p> <p>- ผู้นำชุมชน</p> <p>- เยาวชน</p> <p>- นักวิชาการ</p>

การวิจัยแบบมีส่วนร่วมของเครือข่ายวัฒนธรรมและชุมชน
ในการบริหารจัดการวัฒนธรรม
กรณีศึกษา “ประเพณีสวดด้าน วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร”

The Participating Management of the Locally Cultural Network
and Local Community Research:
“ Suoddan Ritual Case Study”

สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดนครศรีธรรมราช

งานวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจาก
สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม
ประจำปีงบประมาณ ๒๕๕๑

ประวัติผู้วิจัย

๑. หัวหน้าโครงการวิจัย

(๑) ชื่อ นางกฤตษญา ตรีบันพฤกษ์ ตำแหน่งนักวิชาการวัฒนธรรม ๘ ๖ (นางสาวพัชรินทร์ ชินเดช นักวิชาการวัฒนธรรม ๗ ๖ รักษาการแทนวัฒนธรรมจังหวัดนครศรีธรรมราช)

อายุ ๔๕ ปี คุณวุฒิการศึกษามหาบัณฑิต
ประสบการณ์ในการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม “มูมสงบพบพระธรรม”
ปีที่ทำการวิจัย ๒๕๔๘
หน่วยงานที่สังกัด สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดนครศรีธรรมราช
หมายเลขโทรศัพท์ ๐๘๖-๒๖๘๓๘๔๑

๒. คณะทำงาน

(๑) ชื่อ นายสวัสดิ์ กฤตรัชตน์ตันต์ ประธานสภาวัฒนธรรมจังหวัดนครศรีธรรมราช
อายุ ๖๖ ปี สังกัดสำนักงานเลขาธิการสภาวัฒนธรรมจังหวัดนครศรีธรรมราช
หมายเลขโทรศัพท์ ๐๗๕-๓๕๘๓๑๖ (ที่ปรึกษาโครงการ)

(๒) พระครูสิริธรรมานุศาสน์ ผู้อำนวยการศูนย์ปฏิบัติธรรมวัดศรีทวี อำเภอเมือง
จังหวัดนครศรีธรรมราช (ผู้อำนวยการมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีธรรมมาโสกราช)

(๓) นายเนื่อง ศรีสวัสดิ์ ปราชญ์ชาวบ้าน (อดีตรองประธานสภาวัฒนธรรมจังหวัด
นครศรีธรรมราช) อายุ ๗๐ ปี โทร.๐๘๖ - ๒๖๘๓๘๔๑

(๔) นางสาวนิตา ชุมนุช อายุ ๓๖ ปี คุณวุฒิ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
ประสบการณ์ในการวิจัยเกี่ยวกับวัฒนธรรม “โครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการเพลงบอกแบบมีส่วนร่วม” และโครงการวิจัยภูมิปัญญาท้องถิ่น กรณีศึกษาการรักษาโรคด้วยสมุนไพร”
ปีที่ทำการวิจัย ๒๕๕๑ - ๒๕๕๓
หน่วยงานที่สังกัด โครงการอาศรมวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์
หมายเลขโทรศัพท์ ๐๗๕ - ๖๗๒๕๐๘

(๕) นางสมศรี แสงแก้ว ตำแหน่งนักวิชาการวัฒนธรรม ๖ ๖ อายุ ๓๕ ปี
คุณวุฒิ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต ประสบการณ์ในการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม “การจัดการการ
คณะโนราปริดาประดิษฐ์ศิลป์” ปีที่ทำการวิจัย ๒๕๕๐
หน่วยงานที่สังกัด สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดนครศรีธรรมราช
หมายเลขโทรศัพท์ ๐๘๖-๒๖๘๓๘๔๑

(๖) นางวสิภรณ์ เลิศไกร ตำแหน่งนักวิชาการวัฒนธรรม ๖ ว อายุ ๔๘ ปี
คุณวุฒิ ศิลปศาสตรบัณฑิต(เอกวัฒนธรรมศึกษา)
ประสบการณ์ในการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม “อัตลักษณ์และความต่อเนื่องของโนราโรงครู”
ปีที่ทำการวิจัย ๒๕๔๘
หน่วยงานที่สังกัด สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดนครศรีธรรมราช
หมายเลขโทรศัพท์ ๐๘๕-๕๕๒๒๖๖๗

(๗) นางสาวจรี เกตุสุวรรณ ตำแหน่งนักวิชาการวัฒนธรรม ๖ ว อายุ ๓๘ ปี
คุณวุฒิ ศิลปศาสตรบัณฑิต ประสบการณ์ในการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม -
หน่วยงานที่สังกัด สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดนครศรีธรรมราช
โทรศัพท์ ๐๘๖-๖๘๕๑๕๔๗

(๘) นางสาวสุภรี มัคสิงห์ อายุ ๓๔ ปี คุณวุฒิศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาการศึกษาเพื่อพัฒนาชุมชน ประสบการณ์วิจัย “เรื่อง ความคาดหวังของผู้นำชุมชน
ที่มีต่อโรงเรียนในการพัฒนาชุมชน : กรณีศึกษาอำเภอบางขัน จังหวัดนครศรีธรรมราช
ปีที่ทำการวิจัย ๒๕๔๖
หน่วยงานที่สังกัด สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดนครศรีธรรมราช
โทรศัพท์ ๐๘๕ - ๖๔๗๗๖๑๑

๓.ความเป็นมา / ความสำคัญของปัญหา(ประมาณ ๑๕ บรรทัด)

ศาสนาเป็นบ่อเกิดของความเชื่อความเลื่อมใสศรัทธาให้แก่ศาสนิกชนได้จดจำยึดเหนี่ยวในจิตใจ เป็นปัจจัยสำคัญก่อให้เกิดแนวปฏิบัติทั้งหลาย ซึ่งประเพณีปฏิบัติสืบต่อมาจากกลายเป็นประเพณี จังหวัดนครศรีธรรมราชได้ชื่อว่าเป็นเมืองแห่งประวัติศาสตร์ เป็นศูนย์กลางทางพุทธศาสนา มาช้านาน ดังปรากฏในรูปของประเพณีต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเพณีสวดค้ำ ซึ่งเป็นประเพณีของจังหวัดนครศรีธรรมราช ที่แสดงออกถึงภูมิปัญญาอันชาญฉลาด โดยให้คนอ่านหนังสือร้อยกรอง (ชาวนครเรียกว่าสวดหนังสือ) ประเภทนิทานต่าง ๆ ในวิหารคดหรือพระระเบียงรอบพระบรมธาตุเจดีย์ทั้งสี่ด้านในวัดพระบรมธาตุรวมมหวิหาร ให้พุทธศาสนิกชนที่เข้าวัดได้ฟัง และนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน อีกทั้งยังช่วยปลูกฝังนิสัยรักการอ่านหนังสือได้อีกด้วย

แต่เดิมประเพณีสวดค้ำ จะมีการสวดทุกวันพระ ๘ ค่ำและ ๑๕ ค่ำ แต่ปัจจุบันจะสวดเฉพาะวันที่สำคัญ ๆ การสวดลดน้อยลงจากเดิมเป็นอย่างมาก เหลือเพียงปีละประมาณ ๒-๓ ครั้ง จึงเป็นที่แน่นอนว่าประเพณีสวดค้ำนับวันจะสูญหายไปจากเมืองนครศรีธรรมราช จากเหตุผลดังกล่าวทุกภาคส่วนต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการที่จะฟื้นฟูและอนุรักษ์ ประเพณีสวดค้ำให้อยู่กับจังหวัดนครศรีธรรมราช สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด สภาวัฒนธรรมจังหวัด ตระหนักในความสำคัญดังกล่าวข้างต้น จึงกำหนดแนวทางในการฟื้นฟู อนุรักษ์ ประเพณีสวดค้ำ ด้วยการวิจัยแบบมีส่วนร่วมของเครือข่ายวัฒนธรรมและชุมชน ให้ประเพณีดังกล่าว คงอยู่เพื่อสร้างคุณค่าให้แก่สังคมสืบไป

๔. วัตถุประสงค์

๑. เพื่อส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมของวัฒนธรรมจังหวัด สภาวัฒนธรรมจังหวัด และชุมชนในการบริหารจัดการวัฒนธรรมท้องถิ่น

๒. เพื่อหาแนวทางในการฟื้นฟู อนุรักษ์ประเพณีสวดค้ำให้คงอยู่สืบไป

๕.คำถามหลักในการวิจัย

แนวทางการในการฟื้นฟูและอนุรักษ์ ประเพณีสวดด้าน วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร
จังหวัดนครศรีธรรมราช

-๔-

๖.สถานที่ดำเนินการวิจัย

วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช

๗.ระยะเวลาการดำเนินโครงการ

มีนาคม - กันยายน ๒๕๕๑

๘.ขั้นตอนและวิธีการดำเนินงาน

๑. ขั้นสำรวจและศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง กับการศึกษาค้นคว้าจากแหล่งเอกสารต่าง ๆ เพื่อ เป็นความรู้พื้นฐานในการเขียนเค้าโครงวิจัย
๒. ขั้นเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม เก็บรวบรวมข้อมูลประเพณีสวดด้าน ในพื้นที่ศึกษาที่กำหนดไว้ ด้วยการสังเกตและถ่ายภาพประกอบ การสังเกตใช้การจดบันทึก
๓. การสัมภาษณ์ โดยมีการสัมภาษณ์กับกลุ่มเป้าหมายและประเด็น ดังนี้
 ประเด็น ประวัติความเป็นมาของประเพณีสวดด้าน สัมภาษณ์ปราชญ์ชาวบ้าน พระสงฆ์ ผู้นำชุมชน เทศบาล
 ประเด็นการดำรงอยู่ของประเพณีสวดด้าน สัมภาษณ์ ผู้เชี่ยวชาญด้านวัฒนธรรมเยาวชน ผู้นำชุมชน
 ประเด็นอนาคตของประเพณีสวดด้าน สัมภาษณ์ ผู้เชี่ยวชาญด้านวัฒนธรรม นักวิชาการ ผู้นำชุมชน เทศบาล
- ๔.การจัดเวทีเสวนา ใช้เวที ณ วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช ในประเด็น “ทิศทางของประเพณีสวดด้าน” โดยมีผู้เข้าร่วมเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านวัฒนธรรมในพื้นที่จังหวัดนครศรีธรรมราช
- ๕.การเก็บรวบรวมข้อมูล
 - ๕.๑ เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล (Data Gathering) ได้แก่แบบสัมภาษณ์ ที่นำไปใช้กับกลุ่มตัวอย่าง นอกจากนี้ยังมีกล้องถ่ายรูป เทปบันทึกเสียง สมุด ปากกา ดินสอ เป็นต้น
 - ๕.๒ นำเครื่องมือไปใช้ในการจัดเก็บข้อมูล
- ๖.การนำเสนอข้อมูล เป็นการนำเสนอข้อมูลที่ได้จากวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

ที่ผู้ศึกษาได้เก็บรวบรวมจากข้อมูลทฤษฎีและข้อมูลปฐมภูมิจากการเก็บข้อมูลภาคสนามจากการ สัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างและไม่เป็นทางการและจากเวทีเสวนา

๙. การวิเคราะห์ปัญหาและแนวทางแก้ไข เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการจัดเก็บ มาศึกษาวิเคราะห์ปัญหา ทราบถึงสาเหตุของปัญหาและได้หาวิธีการแก้ไขต่อไป

-๕-

๙. การวิเคราะห์ปัญหาและแนวทางแก้ไข เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการจัดเก็บ มาศึกษาวิเคราะห์ปัญหา ทราบถึงสาเหตุของปัญหาและได้หาวิธีการแก้ไขต่อไป

๑๐. การสรุปผล อภิปรายผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ นำผลจากการวิเคราะห์ที่ได้ ปัญหาอุปสรรคที่เกี่ยวข้องไปปรับปรุงและเสนอแนะ

๑๑. การคืนข้อมูลให้ชุมชน โดยการนำข้อมูลจากการศึกษาเผยแพร่ให้ชุมชน สถานศึกษาเพื่อขยายผลต่อไป

๕. ประโยชน์จากผลการดำเนินการวิจัย

๑. สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด สภาวัฒนธรรมจังหวัดและชุมชนมีส่วนร่วมในการ บริหารจัดการวัฒนธรรมท้องถิ่น

๒. เด็ก เยาวชนและประชาชนทั่วไปมีความรัก ภูมิใจในประเพณีสวดด้านของวัด พระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช และช่วยกันอนุรักษ์ประเพณีสวดด้านให้คงอยู่ สืบไป

๑๐. การนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

ใช้เป็นแนวทางในการฟื้นฟูอนุรักษ์ประเพณีสวดด้าน ของจังหวัดนครศรีธรรมราช ให้คง อยู่สืบไป

๑๑. งบประมาณของโครงการและการจ่ายเงิน

งบประมาณรวม จำนวน ๓๐,๐๐๐ บาท (สามหมื่นบาทถ้วน) แยกเป็นหมวดหมู่ ได้ดังนี้

แบ่งจ่ายเงิน ทั้งหมด ๒ งวด

งวดที่ ๑ จำนวน ๒๐,๐๐๐ บาท (สองหมื่นบาทถ้วน)

จ่ายภายใน ๓๐ วัน หลังจากวันลงนามในสัญญา

งวดที่ ๒ จำนวน ๑๐,๐๐๐ บาท (หนึ่งหมื่นบาทถ้วน)

จ่ายภายใน ๓๐ วัน หลังจากที่ได้รับทราบเห็นชอบรายงานผลการวิจัย
ฉบับสมบูรณ์และผู้ให้ทุนเห็นชอบแล้ว

-๖-

๑๒.การรายงานความก้าวหน้าและผลงานของโครงการ

๑.รายงานความก้าวหน้า ฉบับที่ ๑ จำนวน ๕ เล่ม พร้อมแผ่นบันทึกข้อมูล จำนวน
๒ ชุด ภายในเดือนมิถุนายน ๒๕๕๑

๒.รายงานผลการวิจัยฉบับสมบูรณ์ จำนวน ๑๐ เล่ม บทคัดย่อภาษาไทยและ
ภาษาอังกฤษ พร้อมแผ่นบันทึกข้อมูลและสื่ออื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง จำนวน ๒ ชุด ภายในเดือนกันยายน
๒๕๕๑

ลงชื่อ.....

(นางสาวพัชรินทร์ ชินเดช)

ตำแหน่ง นักวิชาการวัฒนธรรม ๗ รักษาการแทน

วัฒนธรรมจังหวัดนครศรีธรรมราช

ผู้รับทุนอุดหนุนการวิจัย